

У нумары:

Скарбніца нацыянальнай літаратуры і мастацтва

Архіўныя фонды — крыніца грунтоўных даследаванняў нашай спадчыны.

Стар. 4

Птушка адкрытых прастораў

Выданне паэмы Халіля Джэбрана «Прарок» — добрая нагода для гутаркі з перакладчыкам.

Стар. 7

Ставіць на класіку!

Музыка на ўсе часы, вартасць якой правяраецца ўжо некалькімі пакаленнямі, і заўсёды — навіна.

Стар. 10

Паяднаныя Беларуссю

Як прадстаўнікі іншых народаў прапагандуюць нашу культуру ў свеце.

Стар. 12

«Калі твой боль загаловаць вершамі»

У спадчыну нашчадкаў — шчырая і нешматслоўная паэзія.

Стар. 14

ІДЗЕ ПАДПІСКА на II паўгоддзе 2010 года

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 10600 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 14000 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: на 1 месяц — 6500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі: 1 месяц — 10500 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Калаж Віктара Калініна

Служыць памяці

Да 50-годдзя Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва

Культура памяці народа вызначаецца яго імкненнем да стварэння архіваў, музеяў, бібліятэк. Дзяржаўная апека над гэтымі ўстановамі гарантуе іх скарбам захаванасць і годнае служэнне навуцы і чалавеку. Калі ў другой палове 1950-х гадоў была прапанавана ідэя стварэння ў Беларусі літаратурнага архіва, у шэрагі яе прыхільнікаў сталі многія пісьменнікі і вучоныя. Для газеты «Літаратура і мастацтва» быў падрыхтаваны артыкул Дзмітрыя Бародзіча «Даўно наспелы пытанне». У ім, паміж іншым, было адзначана, што «неабходнасць стварэння Беларускага дзяржаўнага літаратурнага архіва даўно наспела. Час, нарэшце, Саюзу пісьменнікаў БССР і Дзяржаўнаму архіўнаму ўпраўленню БССР усур'ез заняцца гэтай справай».

9 чэрвеня 1960 года доўгачаканая пастанова Савета Міністраў БССР аб стварэнні ў Беларусі Цэнтральнага дзяржаўнага архіва літаратуры і мастацтва была падпісана, а ў хуткім часе і прыняты першыя фонды: паэты М. Машары і М. Васілька.

Вялікі шлях пераадолеўца мнотствам маленькіх крокаў. І ў кожным з іх ёсць свой сэнс і свой пафас. Для Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва найвышэйшым сэнсам ёсць збор і захаванне літаратурнай і мастацкай спадчыны. З часу напісання артыкула Д. Баро-

дзіча адносіны да літаратурных архіваў змяніліся кардынальна, а справа іх камплектавання стала дзяржаўнай задачай. Сёння ў сховішчах БДАМЛМ захоўваецца 475 архіўных фондаў, калекцыя мемарыяльных рэчаў, трыццацітысячная бібліятэка, у якой сярод многіх унікальных кніг і выданняў — газеты «Наша доля», «Наша Ніва», «Вольная Беларусь», «Звон»; часопісы «Маладняк», «Узвышша»; восем выданняў (пачынаючы з 1898 года) паэмы «Тарас на Парнасе», першыя выданні твораў М. Багдановіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, кнігі В. Ластоўскага, Я. Лёсіка, асабістыя бібліятэкі пісьменнікаў і вучоных і інш. І кожнае паступленне — падзея, і кожны дакумент, рукапіс, фотаздымак — вялікая вартасць нашага Нацыянальнага архіўнага фонду.

Большую частку фонду БДАМЛМ складаюць пісьменніцкія фонды, больш як дзвесці. Гэта палова ад усёй колькасці архіваў асабістага паходжання, якія паступілі ў архіў-музей за ўсю яго гісторыю. Сярод іх зборы і калекцыі Янкі Купалы, Якуба Коласа, сям'і М. Багдановіча, Ц. Гартнага, І. Грыгаровіча, асабістыя архіўныя фонды А. Адамовіча, А. Александровіча, З. Астапенкі, А. Астрэйкі, З. Бандарынай, Я. Барычэўскага, Я. Брыля, К. Буйло, В. Быкава, С. Грахоўскага,

А. Гурыновіча, У. Дамашэвіча, У. Дубоўкі, Я. Журбы, К. Каганца, У. Караткевіча, У. Калесніка, А. Кулакоўскага, Я. Маўра, І. Мележа, А. Пальчэўскага, П. Панчанкі, П. Пестрака, І. Пташнікава, Я. Пушчы, Я. Семяжона, М. Танка, П. Труса, М. Хведаровіча, І. Шамякіна, С. Шушкевіча, У. Юрэвіча і многіх іншых. Немагчыма ўявіць таксама гістарычную прастору мастацтва і культуры Беларусі без асабістых фондаў легендарных акцёраў і рэжысёраў Г. Абухавіча, А. Кістава, А. Клімавай, Г. Макаравай, П. Малчанова, Б. Платонава, К. Саннікава, С. Станюты, У. Уладзімірава, Р. Янкоўскага, спевакоў Л. Александровіча, І. Балодзіна, С. Друкер, М. Забэйды-Суміцкага, Р. Млодак, кампазітараў Я. Цікоцкага, А. Багатырова, М. Аладава, Г. Вагнера, мастакоў і скульптараў І. Ахрэмчыка, В. Волкава, А. Глебава, А. Грубэ, А. Кашкурэвіча, А. Марыкса, С. Селіханова, А. Тычыны і многіх іншых. Толькі ў Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва можна ўбачыць Рукапісныя малітоўнікі Блажэя Пальма другой паловы XVIII ст., рукапіс неапублікаванага зборніка І. Грыгаровіча «Беларускі архіў», мастацкія працы К. Каганца, развітальныя аўтографы паўстанцаў 1863 года, рукапісную «Беларускую

хрэстаматыю" Б. Эпімах-Шыпілы, сямейныя альбомы Неслухоўскіх і Багдановічаў, дзівоснай прыгажосці здымкі Цёткі, залатыя пярсцёнкі Б. Тарашкевіча, асабістыя рэчы М. Гарэцкага і А. Барбарэкі і яшчэ многае і многае, што нязменна выкліча ў кожнага вялікае захапленне.

У чыгальнай зале архіва-музея прайшоў не адзін дзень карпатлівай працы нашых выдатных вучоных С. Александровіча, Р. Семашкевіча, Г. Кісялёва, У. Калесніка, Г. Кахановіча, А. Жураўлёва, А. Каўкі, А. Мальдзіса, У. Мархеля, Я. Янушкевіча і многіх іншых.

На сучасным этапе Беларускае дзяржаўнае архіў-музей літаратуры і мастацтва арганізуе вечарыны, прэзентацыі, стварае тэматычныя і персанальныя выставы, выдае дакументальныя зборнікі, рыхтуе археографічныя публікацыі, удзельнічае ў міжнародных і рэспубліканскіх канферэнцыях. З 2001 года ў архіве-музеі арганізуюцца і ўжо набылі вялікую папулярнасць Узвышайскія чытанні, прысвечаныя гісторыі беларускай літаратуры 1920 — 1930-х гадоў, з 2003 года — Архіўныя чытанні, на якіх абмяркоўваюцца тэарэтычныя і практычныя праблемы архіўнай справы.

Пры нагодзе ўспамінаюцца радкі з верша Л. Рублеўскай, напісаныя да аднаго з юбілейў Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва:

...І нас забудуць
непапраўна рана.
Як мы забылі —
так забудуць нас.
Наш след зямны
загаснецца, як рана,
Як гасне сліўкі залатыя паяс.
Не затрымацца
ні радком, ні вершам.
Парсуна страціць
колер і імя.
Хто быў апошнім —
той не стане першым,
А першага таксама
з'есць зямля.
І я таму над пыльнай
кнігай слегну,
І падымаю камяні на кладах,
І разбіраю тонкі почырк неба
Па лісьцем зацярэшаных слядах.
Я памяці служу,
як служыць Храму,
Між мною і мінуўшчынай
— не школа,
А лёгкі дождж,
і агароджа брамы —
Архангела празрыстае крыло.
І можа, я таксама —
толькі кніга
З лістамі,
недаступнымі дажджу.
Няхай мае імя
збудуць звыкла —
Я буду жыць у тым,
што запішу.

Сёння ў архіве-музеі «служыць памяці» калектыў высокакваліфікаваных спецыялістаў, «служыць памяці» і яго нястомныя даследчыкі, усе, хто збірае, захоўвае і вывучае нашу літаратурна-мастацкую спадчыну.

Ганна ЗАПАРТЫКА, дырэктар Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва

Фота Кастуся Дробава і з архіва-музея

(Працяг тэмы на стар. 4-5)

Пункцірам

• Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ў сувязі са смерцю лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР, выдатнага паэта Андрэя Вазнясенскага выказаў спачуванні яго родным і блізкім, паведамлілі ў прэс-службе Кіраўніка дзяржавы. "Ён заняў асаблівае месца ў гісторыі літаратуры, стаў для некалькіх пакаленняў нашых сучаснікаў не проста паэтам, а прарокам, першаадкрывальнікам новых творчых форм", — адзначаецца ў спачуванні.

• Саліст Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Юрый Гарадзецкі ўганараваны першай прэміяй VII Міжнароднага конкурсу вакалістаў імя Станіслава Манюшкі ў Варшаве. Апроч узнагароды ў 10 тысяч еўра, артыст атрымаў шэраг спецыяльных прызоў — лепшаму тэнору, лепшаму выканаўцу польскага рэпертуару, а таксама прызы ад двух польскіх тэатраў, якія даюць магчымасць удзельнічаць у іх пастаноўках.

• У музеі гісторыі Гомеля пачала дзейнічаць выстава французскага фотамастака Мішэля Рабіне пад назвай "Адлюстраванні". На здымках аўтара — вуліцы, храмы і дамы, адлюстраваныя ў вітрынах і шыбах.

• Інтэрнет-часопіс "Прайдзі-Свет", які нядаўна адзначыў гадавіну сваёй дзейнасці, уручыў адмысловыя прэміі перакладчыкам мастацкай літаратуры. За паэтычны пераклад паэмы "Беавульф" узнагароду атрымаў Антон Францішак Брыль, за перастворэнне прозы — Льюіса Кэрала "Скрозь Люстэрка", і Што ўбачыла там Аліса" — Вера Бурлак. А найлепшай публікацыяй у часопісе журы абрала пераклады Ганны Янкуты.

• Найпрыгажэйшай дзяўчынай галоўнай ВНУ краіны, па меркаванні журы конкурсу "Міс БДУ-2010", стала студэнтка другога курса Інстытута журналістыкі Таццяна Нікіціна.

• Пераезд у новы будынак на вуліцы Веры Харужай адсвяткаваў Інстытут імя Гётэ ў Мінску. Пашырэнне плошчаў дазволіць праводзіць тут яшчэ больш культурных мерапрыемстваў, а таксама арганізаваць заняткі ў Інстытуце.

• Часопіс "Монолол" адсвяткаваў 14-годдзе прэзентацыяй свайго чарговага выпуску ў Доме дружбы. Выданне прадстаўляе зрэх сучаснай культуры, дае слова розным аўтарам, якія на яго старонках могуць прадэманстраваць свой адметны голас праз паэзію, драматургію, фатаграфію ці жывапіс.

• Фэстываль сярэднявечнай культуры "Меч Брачыслава", прымеркаваны да святкавання 945-годдзя горада, прайшоў у Браславе. Гэта першы фестываль, які паяднаў рыцарскія турніры, старажытныя рамёствы, музычныя выступленні, тэатральныя інсцэніроўкі і расповеды археолагаў.

• Нацыянальны канцэртны аркестр Беларусі выступіў у старажытным Міры. Тут адбылася ўжо восьмая імпрэза "Мірскі замак-2010", якая традыцыйна знаёміць мясцовых жыхароў з выдатнымі ўзорамі нацыянальнай музычнай спадчыны.

• У Віцебскім абласным краязнаўчым музеі, што знаходзіцца ў гарадской ратушы, праходзіць выстава інтэр'ерных аўтарскіх мялек. Скульптурныя тэкстыльныя лялькі з лёну, бававоўны, дрэва, а таксама пластыка выкананыя віцебскімі майстрамі Аленай і Любоўю Канюшкамі.

• Мінскі моладзевы хор "Салютарыс" пад кіраўніцтвам дырэктара Вольгі Янум перамог у катэгорыі "аматарскія свецкія хоры" на XXIX Міжнародным фестывале-конкурсе духоўнай музыкі "Гайнаўка-2010" у Беластоку.

Саша ДОРСКАЯ

Фэстывалі

3 4 па 6 чэрвеня ў Гродне пройдзе заключны этап VIII Рэспубліканскага фестывалю нацыянальных культур. Гэта адзін з найбольш адметных і яркіх фестываляў, якія праводзяцца ў Беларусі, і унікальных у Еўропе.

У такім, як у нас, фармаце фестываляў у іншых краінах няма. Хаця агляды нацыянальных культур праводзяцца ў Польшчы, Расіі, Малдове... Цяпер у Беларусі пражываюць прадстаўнікі больш як 140 нацыянальнасцей, функцыюе 124 грамадскія арганізацыі, якія маюць магчымасць данесці да беларускага гледача самабытную культуру свайго народа. Да падрыхтоўкі і правядзення фестывалю спрычыніліся Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, апарат Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцей, Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур, Гродзенскі аб-

Беларусь шматнацыянальная

ласны і гарадскі выканаўчы камітэты, а таксама мясцовыя органы ўлады. Прайшлі ўжо адборачныя абласныя і мінскі гарадскі туры фестываляў. А на заключны этап у Гродне Рэспубліканскае журы адбрала 792 прадстаўнікі розных нацыянальнасцей.

Ідэя правядзення падобнага фестывалю ўзнікла на пачатку 1990-х гадоў. Планавалася, што свята будзе праходзіць у розных гарадах нашай краіны. Але ўсе ўдзельнікі разам пагадзіліся: менавіта ў Гродне найбольш поўна можна рэалізаваць ідэю праекта. Гэтану спрыяе унікальнае асяроддзе і этнакультурная разнастайнасць горада. Сёлета ўпершыню адкрыццё ўрачыстых мерапрыемстваў адбудзецца на гарадскім стадыёне "Нёман". Галоўная тэма — 65-годдзе Вялікай Перамогі. Ёй будуць прысвечаны спецыяльныя канцэрты, імпрэзы на нацыянальных падворках і Агонь Памяці, на-

ладжаны ў Пышках, дзе пройдуць сустрэчы ветэранаў вайны.

Асноўны і самы трапяткі на фестывалі — другі яго дзень, калі пачынаюць працу падворкі. Сёлета іх будзе ажно 40, амаль удвая больш, чым на папярэднім. Упершыню выставяць свае падворкі дзяспарты галандаў, кітайцаў.

У рамках фестывалю пройдуць святы духоўнай музыкі, харэаграфічнага мастацтва і дэзічнае, свята кіно і свята народных рамёстваў. А на трэці дзень урачыстасцяў можна будзе ўдзельнічаць у спецыяльнай кухні кожнага з падворкаў.

Што да літаратуры, то запланаваны прэзентацыі выданняў нацыянальных згуртаванняў, адбудзецца таксама свята паэзіі, у якім возьмуць удзел супольна беларускія пісьменнікі і творцы з дзяспар.

Ірына ТУЛУПАВА

Кантакты

Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Беларусі прымаў гасцей: тут пабывалі генеральны дырэктар Тбіліскага тэатра оперы і балета імя З. Паліяшвілі Давід Сакварэлідзе, а таксама прадстаўнікі Пасольства Грузіі ў нашай краіне.

Будзем супрацоўнічаць!

Паводле інфармацыі, якую мы атрымалі з тэатра, для грузінскай дэлегацыі правялі экскурсію па адноўленым будынку; таксама адбыліся перамовы кіраўніцтва НАВТ оперы і балета Беларусі з шанюўнымі гасцямі. Вынікам стала падпісанне мемарандума пра супрацоўніцтва паміж Тбіліскім тэатрам оперы і балета імя З. Паліяшвілі ды нашым Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатрам. Дасягнута дамоўленасць пра пачатак узаемавыгаднага супрацоўніцтва, культурны абмен у галіне музычнага мастацтва, тэатральна-пастаноўчай дзейнасці, супольнай арганізацыі і правя-

дзення міжнародных творчых акцый.

Дарэчы, беларуска-грузінскія стасункі ў галіне мастацтва маюць добрыя традыцыі. Мы можам прыгадаць мінскую версію оперы А. Тактакішвілі "Міндзія", поспех "Закона вечнасці" Н. Думбадзе на Купалаўскай сцэне, оперныя пастаноўкі народнага артыста БССР С. Штэйна ў Тбілісі, трыумф мужчынскага хору "Бараці" на міжнародным фестывалі "Магутны Божа" ў Магілёве, таленавітых дзетак ансамбля "Садарыдзі", выстаўку работ Н. Пірасмані ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, канцэрты скрыпачкі Л. Ісакадзе,

сёлетні візіт у Мінск выдатнага маэстра Г. Чычынадзе, "Лезгінку" З. Паліяшвілі, якая ўпрыгожвае рэпертуар беларускіх музыкантаў розных пакаленняў, ды многія іншыя прыклады нашых ранейшых і нядаўніх культурных кантактаў.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: генеральны дырэктар Тбіліскага тэатра оперы і балета імя З. Паліяшвілі Давід Сакварэлідзе і генеральны дырэктар НАВТ оперы і балета Беларусі Уладзімір Грызюшка падпісалі мемарандум.

Фота з сайта тэатра

Мінулае і сёння

Грунвальдская бітва — адна з самых значных падзей у беларускай гісторыі, якая змяніла лёс не толькі Вялікага княства Літоўскага, але і іншых краін Еўропы. Мерапрыемствы, прысвечаныя 600-годдзю бітвы, будуць адбывацца ў розных установах краіны. Нацыянальны гістарычны музей таксама адгукнуўся на гэтую падзею. Тут адкрылася сумесная з Беларускамі саюзам мастакоў выстаўка, прайшоў "круглы стол", на які, каб падзяліцца навуковымі здабыткамі, сабраліся вучоныя, выкладчыкі, супрацоўнікі музеяў.

Грунвальд: terra incognita?

15 ліпеня 1410 года — дата, вядомая ўсім студэнтам і большасці школьнікаў. У той жа час існуе пытанне аб пашырэнні фактаў пра Грунвальдскую бітву на шырокае кола аўдыторыі, пра ўваходжанне гэтай падзеі як лёсавырашальнай у свядомасць беларусаў.

Юрый Бохан, доктар гістарычных навук, вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі, заўважыў, што для высятлення гістарычнай праўды пра Грунвальдскую бітву лагічным можа лічыцца пошук кансенсусу паміж рознымі крыніцамі. Сёння многія з устойлівых міфаў могуць быць разбураны: пра слабасць вайскавай справы ВКЛ, пра перавагу крыжакаў ваенага майстэрства, пра наяўнасць крыжакіх воўчых ям на полі бітвы.

Звярталася ўвага на тое, што нам трэба звярнуць прысутнасць беларусаў на Грунвальдскім полі ў падручнікі Еўропы. І зрабіць гэта можна праз асобу мсціслаўскага князя Сямёна — Лінгвена (Лутвена), які падчас бітвы ўзначальваў левае крыло войска Вітаўта, зазначыў Алег Трусаў, кандыдат гістарычных навук, дацэнт БДУКіМ.

Ігар Гарбуноў, дацэнт Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. Машэрава, прадставіў набор дэкаратыўных шахмат "Грунвальд" — дыпломную працу Уладзіміра Градовіча. З-за недахопу часу і тэхнічных абмежаванняў атрымалася толькі палова з патрэбных 32-х фігур. Але выйвы Ягайлы — караля, Вітаўта — фэрзя, ратніка — пешкі, магістра ордэна, манахаў уражваюць дэталёва і адлюстраваны.

Шмат увагі даследчыкі звяртаюць і на ваенны рыштук воінаў ВКЛ. Сёння гэтая тэма ўжо не з'яўляецца terra incognita для навукоўцаў. Але найменш даследаванымі ўсё яшчэ застаюцца стэпавыя элементы. Татарскага ўплыву на рыштук літоўскіх рыцараў не

магло не быць. На гэтыя моманты звярнуў увагу Мікалай Плавінскі, загадчык навукова-фондавага аддзела археалогіі, нумізматыкі і зброі Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі.

Марыя Бяспалая, загадчык кафедры гісторыі Беларусі і музеязнаўства БДУКіМ, паведамліла пра асаблівасці выкладання тэмы Грунвальдскай бітвы. Студэнты лічаць, што наша гісторыя нецкавая, абмежаваная. І менавіта гэтая бітва, дыпламатычная падрыхтоўка да яе, вывучэнне стратэгіі і тактыкі вядзення бою, узроўню ваеннай падрыхтоўкі саознага войска, дзейнасці Вітаўта паказваюць цікавасць нашай мінуўшчыны.

Марына ВЕСЯЛУХА

На здымку: Ігар Гарбуноў прадстаўляе шахматы "Грунвальд".

Фота аўтара
Калаж Віктара Калініна

Прэзентацыі

Творца дзвюх эпох

На філалагічным факультэце БДУ адбылася прэзентацыя першага тома Збору твораў Івана Шамякіна, які нядаўна выйшаў у выдавецтва "Мастацкая літаратура". На сустрэчу са студэнтамі-філолагамі прыйшлі супрацоўнікі Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі, якія маюць непасрэднае дачыненне да выдання, тэксталагі, а таксама літаратуразнаўцы, рэдактары часопісаў і выдавецтва.

Дачка пісьменніка, загадчык кафедры беларускай літаратуры і культуры прафесар Таццяна Шамякіна, прадстаўляючы студэнткай аўдыторыі вядомыя даследчыкаў творчасці бацькі, яго блізкіх і сяброў, адзначыла, што сучасны перыяд літаратурнага развіцця не адмаўляе лепшых мастацкіх дасягненняў папярэдніх гадоў, а ўзнімае літаратурнае жыццё на новую ступень арганічнага і заканамернага росту. Сведчаннем гэтаму і значная падзея ў жыцці культурнай грамадскасці рэспублікі — выданне Збору твораў І. Шамякіна.

Галоўны рэдактар выдання і аўтар прадмовы акадэмік Уладзімір Гніламедаў у сваім выступленні падкрэсліў, што пісьменнік І. Шамякін належыць дзвюм эпохам — мінулай і сённяшняй, бо яго творы заўсёды адлюстроўвалі зрухі ў грамадстве і свядомасці людзей, служылі апорнымі пунктамі ў пошуках самых плёных літаратурных шляхоў.

Пра вялікую даследчую працу, якая вялася над укладаннем і выданнем першага тома Збору твораў І. Шамякіна, расказаў член-карэспандэнт НАН Беларусі Міхась Мушыньскі, загадчык аддзела тэксталагіі Інстытута мовы і літаратуры Тэрэза Голуб, малодшая дачка пісьменніка, аўтар навуковых каментарыяў да першага тома Алеся Шамякіна.

Галоўны рэдактар часопіса "Полымя" Мікола Мятліцкі прыгадаў гады шчырага сяброўства з І. Шамякіным, час, калі адбылася катастрофа на Чарнобыльскай АЭС, сумесныя паездкі з пісьменнікам на радзіму, яго шчыры клопат і хваляванні пра людзей, якія засталіся на забруджанай тэрыторыі. Жыццё, нагадаў М. Мятліцкі, уваходзіла ў мастацкія творы І. Шамякіна ў яго рэальным абліччы, асэнсоўвалася з пазіцыі новага часу і само ўплывала на мастацкасць твораў пісьменніка.

Даследчык творчасці І. Шамякіна прафесар кафедры беларускай літаратуры і культуры Аляксей Бельскі падкрэсліў значнасць выдання Збору твораў пісьменніка, запатрабаванасць яго спадчыны на сучасным этапе літаратурнага развіцця.

Таццяна БЕЛЬСКАЯ

Літ-абсягі

...Мы сапраўды ніколі не забудзем!

У выдавецтве "Мастацкая літаратура" пабачыла свет унікальнае выданне вядомай калектыўнай кнігі "Ніколі не забудзем".

стэрства інфармацыі краіны. Дызайн-канцэпцыя, мастацка-графічнае афармленне, камп'ютэрны арыгінал-макет належаць А. Пятрову і В. Рагалевічу. Аддрукавана кніга на Мінскай фабрыцы каляровага друку.

Сталыя кніжнікі, бібліятэкары памятаюць многія выданні "Ніколі не забудзем". Кніга лаканічных, шчымых-балючых успамінаў пра вайну, аўтарамі якіх з'яўляюцца дзеці — удзельнікі Вялікай Айчыннай, упершыню пабачыла свет у 1948 годзе. Тады яе выдруквалі накладам 15 000 экзэмпляраў. "Рэсказы беларускіх дзяцей аб днях Вялікай Айчыннай вайны", як было пазначана ў падзагалюўку,

убачылі свет пад рэдакцыяй Янка Маўра. Праз год ленинградскі "Детгиз" у перакладзе Паўла Кабзарэўскага падараваў кнігу чытачам усёй савецкай краіны — ужо на рускай мове. З часам пераклад на рускую мову зробіць яшчэ і Б. Бур'ян, і У. Жыжэнка. Другое беларускае выданне датавана 1951 годам. Наступныя — 1959, 1961, 1962, 1965, 1970, 1972, 1981, 1985, 1989... Толькі ў "Юнацтве" зборнік выходзіў тройчы. Апошні раз — тыражом у 200 000 (!) экзэмпляраў.

Новае выдавецкае і паліграфічнае працэсаванне славаўтай, легендарнай кнігі не можа не ўражваць. У зборніку шмат-

значным падтэкстам прасякнута літаральна кожная старонка, пачынаючы ад фотаздымкаў дзяцей на вайне і дзяцей, якія з'яўляюцца нашымі сучаснікамі. Сапраўды, выданне сталася прайвай вышэйшага мастацтва кнігі! Нельга не адзначыць рэдактарскую работу над выданнем. Лагічным дадаткам да саміх дзіцячых апавяданняў з'яўляецца факсімільная публікацыя газетных артыкулаў, архіўных матэрыялаў, звязаных з гісторыяй кнігі "Ніколі не забудзем". Як цікава даведацца, што ў пачатку збору дзіцячых апавяданняў Янка Маўр, любімы беларускімі хлопчыкамі і дзяўчынкамі пісьменнік, даваў наступныя парады: "...Пішыце аб усім, не бойцеся, ніхто вас не асудзіць за няўмельства. А калі вырасцеце, пасвіеце, то як цікава будзе вам узяць у рукі сваю кніжку і прачытаць, што вы перажывалі ў дзяцінстве". Беларускі народ сапраўды перажывае вялікую і трагічную часіну вайны, напоўніцу паспытаў пакут і бяды. Забыць гэта нельга!

Мікола БЕРЛЕЖ

Арт-лінія

Праграма канцэрта была вельмі насычаная і ўключала шмат прэм'ер. Адкрыла яе вакальна-харэаграфічная кампазіцыя "А зоры здесь тихие", якая стала камертонам ўсяго канцэрта. Галоўнай мэтай было не толькі акцэнтаваць увагу на выпрабаваннях, што выпалі нашаму народу, але стварыць партрэт народа-пераможцы: мужага — і памяркоўнага, сціплага — і гераічнага. Дзякуючы хору ажылі ў сэрцах глядачоў партызанска дарогі, лясы, дзе гучалі "Песні беларускіх партызан", прайшлі перад вачыма Настасся Купрыянава і яе чатыры сыны, ніводнага з якіх не дачакалася маці ("Балада пра маці"), ахапіў холадам душу жах лагераў смерці ("Трасцянец"). "Гэта нельга забыць!" — паўтарала адным дыханнем публіка ў зале, слухаючы аднайменную кампазіцыю. Кульмінацый канцэрта стала выкананне твора У. Будніка "Победа" на вершы А. Алпеева ў апрацоўцы М. Дрынеўскага.

А другое аддзяленне нагадала святочны салют яркімі фарбамі касцюмаў ("Масленіца"). Заіхацелі колеры наваколля, бо сышла чорная нава-ла вайны. Засталася прыгожая краіна і цудоўныя, працавітыя, таленавітыя людзі з трыпцюка душою, якая ўмее адчуць хара-

Сімвалы і пачуцці

У Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбыўся канцэрт Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору Рэспублікі Беларусь імя Г. Цітовіча, прысвечаны 65-годдзю Вялікай Перамогі.

ство пачатку вясны ("Жавароначкі, прыляціце"), купальскай ночы ("Ночка зорная, купальная"), летняга дня ("Хоць і лета красавала"), спеваў акарыны ("Ой, без дудкі, без дуды ногі ходзяць не туды").

"Праграма рыхтавалася доўга, — зазначыў мастацкі кіраўнік хору Міхась Дрынеўскі, — і будзе ўдасканалвацца. За-

ла была запоўненая — у хору шмат прыхільнікаў, апладзіравалі яны стоячы.

Часам даводзіцца чуць, што праз пятнаццаць-дваццаць гадоў памяць пра Вялікую Айчынную вайну страціць трагічныя і ўзнёслыя ноты і застанецца толькі ідэалагічным сімвалам. Бо скончыцца зямны шлях яе ўдзельнікаў,

суровых сведкаў гісторыі. Будзе так ці не, адкажа час. Але, думаецца, лёс зліцецца над тымі, чыё дзяцінства атруціла вайна, і іх жыццё будзе доўгае. А значыць, яны паспеюць перадаць наступным пакаленням радасць вялікага свята Перамогі, якая жыве ў іх сэрцах.

Сёлета адзначаецца стагоддзе з дня нараджэння Генадзя Цітовіча — чалавека, адданага сваёй краіне, нястомнага збіральніка духоўнага скарбу беларусаў. Скажаце, імя-сімвал? Але ж на сцэне хорам, які носіць славу імя і выконваў народную песню ў апрацоўцы Г. Цітовіча, дырыжыраваў унук легендарнага маэстра — Генадзь Цітовіч, студэнт другога курса Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі.

Вольга ПАЎЛЮЧЭНКА

На здымку: артысты Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору Беларусі імя Г. Цітовіча. Фота Віктара Кавалёва

Повязі

Аляксей Каўка — рухавік і генератар беларускага асветніцтва ў Маскве

Месца і роля вучонага, гістарычнага пісьменніка Аляксея Каўкі ў сучасным беларускім асветніцтве Масквы даўно і акрэслена вызначаны. Доктар філалагічных навук, кандыдат гістарычных навук, напрыканцы 1980-х галоўны рэдактар часопіса "Советское славяноведение", аўтар многіх кніг, ён — з кагорты тых нашых суайчыннікаў за межамі Беларусі, для каго адраджэнне, нацыянальная свядомасць не з'яўляюцца пустымі гукамі. І невяпадкова ў полі зроку даследчыка — жыццё, творчасць, навуковая дзейнасць такіх далёкіх па часе адзін ад аднаго персанажаў гісторыі, як Ф. Скарына, Янка Купала, К. Езавітаў, І. Луцкевіч, В. Ластоўскі, М. Улашчык, М. Каспяровіч...

глядзі, "Братэрства", "Ветразь", "Вобраз", "Сучаснік", "Шляхам гадоў", "Свіцязь"... Шкада, што гэта ўсё знікла. "Скарынічу", чый здвоены, восьмы-дзевяты, выпуск пабачыў свет у Маскве ("Советский писатель", 2010), выпай болей пшчаслівы лёс. Хутка цікаўныя да беларускай гісторыі, культуры чытачы будуць мець магчымасць святкаваць 20-годдзе "Скарыніча" (першы выпуск выданы ў 1991 годзе). Канечне ж, такое "доўгажыхарства" магчыма толькі дзякуючы энергіі і грамад-

скай ініцыятыўе ўкладальніка — Аляксея Каўкі.

Сёлетні "Скарыніч" (287 старонак, 400 асобнікаў) прысвечаны 1000-му ўгодкам летапіснае Літвы — Беларусі, "а таксама Беларускай прысутнасці ў маскоўскай (расійскай) прасторы, малазнамым старонкам з гісторыі нацыянальнага адраджэння". Цікавым творчым праектам адкрываецца раздзел "Крыўя — Русь — Літва — Беларусь": змешчаны пераклады верша "Пагоня" Максіма Багдановіча на літоўскую, польскую,

рускую, украінскую, англійскую, нямецкую і французскую мовы. Публікацыя нагадвае пра тое, што нядрэнна было б услед за купалавым "А хто там ідзе..." выдаць томік аднаго верша "Пагоня" на мовах свету. І мо парупіцца пра гэта хто-небудзь не толькі ў Маскве...

Прыцягвае ўвагу сваёй палемічнасцю, але разам з тым і грунтоўнасцю, публікацыя Здзіслава Сіцько "Адкуль Літва, ліцвіны?". Вігаль Скалабан выступае з артыкулам "Незабыўнае дзесяцігоддзе" П. Панамарэнкі (1938 — 1948 гг.). Цікавым падаецца дослед Генадзя Праневіча "Беларусь: праблемы нацыянальнай тоеснасці". Па традыцыі "Скарыніч" уважлівы да скарынінскай тэмы (публікацыі М. Доўнар-Запольскага "Доктор Франціск Скорына" і Г. Кісялёва "Брат"). Сярод постацяў айчыннай культуры, якія прадстаўлены ў новым выпуску літаратурна-навуковага гадавіка, — Адам Бабарэка, Васіль Мачульскі, Пётра Каравайчык, Мікола Каспяровіч...

Кастусь ЛАДУЦЬКА

3-пад пярэ

Адбыўся VI з'езд Беларускага прафсаюза работнікаў культуры. Справаздачу трымаў старшыня ЦК Мікалай Шаўцоў. Падсумаванні насілі асабліва важкі характар, бо з самага пачатку Мікалай Міхайлавіч абвясціў, што на форуме павінны выбраць новага старшыню ЦК. Свае паўнамоцтвы М. Шаўцоў перадаў аднагалосна абранай Наталлі Аўдзеевай. І першы на меснік міністра культуры Беларусі Уладзімір Рылатка, і начальнік упраўлення культуры Мінгарвыканкама Уладзімір Карачэўскі, і іншыя выступоўцы адзначалі даўня стасункі Н. Аўдзеевай з галіной культуры: яна працавала начальнікам аддзела культуры Магілёўскага гарвыканкама, дырэктарам і мастацкім кіраўніком Магілёўскага абласнога тэатра лялек, намеснікам старшыні Магілёўскага гарвыканкама, старшынёй Магілёўскага абласнога камітэта прафсаюзаў работнікаў культуры, на працягу двух скліканняў з'яўлялася дэпутатам Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага схода Рэспублікі Беларусь, паралельна займала пасаду намесніка старшыні Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе. У 2002 годзе ўказам кіраўніка дзяржавы была прызначаная старшынёй Спецыяльнага фонда Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі і 7 гадоў выконвала гэтую місію. Пасля заканчэння дэпутацкіх паўнамоцтваў калі года працавала начальнікам Упраўлення ўстаноў культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры. І вось цяпер — новая пасада, новая клопаты.

Алена НАЧАЛОВА

25 мая 1917 года ў далёкай Ялце адышоў у іншы свет класік нацыянальнай літаратуры Максім Багдановіч. 93-ю сумную гадавіну адзначылі супрацоўнікі Літаратурнага музея М. Багдановіча разам з прыхільнікамі таленту паэта. Традыцыйна ля помніка песняру ўсклалі кветкі, чыталі яго вершы, а пасля ў царкве Пятра і Паўла была адслужана паніхіда. Адметнасцю сёлетняга дня памяці стала тое, што ў галоўным будынку музея прайшло ўзнагароджанне пераможцаў конкурсу прэзентацый сярод школьнікаў "Login: Максім". Лепшыя з прац былі адзначаны падзякамі, граматамі, дыпламамі, а іх аўтары ўзнагароджаны каштоўнымі падарункамі. Завяршыўся дзень памяці творцы вечарынай "У краіне светлай, дзе я ўміраю", на якой сярод запрошаных былі дырэктар радыёстанцыі "Беларусь" Навум Гальпяровіч, паэты Васіль Жуковіч, Зміцер Арцюх, Людміла Хейдарова, Людміла Рублеўская і іншыя.

Юлія МАЦУК

На факультэце гісторыі і сацыялогіі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы адбыліся творчыя сустрэчы з намеснікам галоўнага рэдактара часопіса "Польмя", паэтам Уладзімірам Мазго. Дэкан факультэта, кандыдат гістарычных навук, дацэнт Эдмунд Ярмавіч расказаў аб мерапрыемствах, прымеркаваных да 600-годдзя Грунвальдскай бітвы. Сярод іх — Міжнародная навуковая канферэнцыя, якая адбудзецца 8—9 ліпеня на базе ўніверсітэта і Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея. Многія супрацоўнікі і студэнты факультэта з'яўляюцца пастаяннымі чытачамі "Польмя". Уладзімір Мазго пазнаёміў прысутных з гісторыяй і днём сённяшнім старэйшага літаратурна-мастацкага і грамадска-палітычнага выдання. З цікавасцю слухала моладзь лірычныя і песенныя вершы земляка (ён з Гродзеншчыны). Тры творчыя сустрэчы прайшлі на факультэце. Усе яны аб'яднаны думкай, што сяброўства студэнтаў з "Польмам" будзе разгарацца.

Уладзімір ПРАХАРЭНКА

Малюнак У. Караткевіча. 1960 год

Сёння, калі на рахунку Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва ўжо пяцьдзесят гадоў руплівай працы, з гонарам можна сказаць: Беларусь мае найкаштоўнейшую скарбніцу рукапісных помнікаў і дакументальных крыніц па гісторыі нацыянальнай літаратуры і мастацтва. За гэты перыяд сабраны ўнікальныя памяткі па гісторыі беларускай літаратуры, тэатра, музыкі, кіно. У сотнях тысяч дакументаў адлюстраваны пачынальніцкія крокі XIX стагоддзя і вясна нашага нацыянальнага абуджэння, дзе "Наша доля" і "Наша Ніва", дзе першыя зборнікі Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, дзе зачаткі прафесійнага тэатра і музычнай культуры, культурны росквіт 1920-х гадоў і трагедыя рэпрэсій, мужнасць ваенных гадоў і пасляваеннае станаўленне, і ўрэшце — уздымны, шматгалосы пачатак незалежнай Беларусі. На архіўныя фонды абпіраюцца і на іх грунтуюцца навуковыя даследаванні, зборы твораў пісьменнікаў, дакументальнае кіно, дакументальныя выставы і зборнікі.

Скарбніца нацыянальнай літаратуры і мастацтва

Г. Макарава ў ролі Лушкі, З. Стома ў ролі Лявона ў спектаклі Тэатра імя Янкі Купалы "Лявоніха на арбіце" па п'есе А. Макаўкі. 1961 год.

Найбольш стратным для Беларусі ў сэнсе архіўных крыніц стала XIX стагоддзе. Мы да гэтай пары ў пошуках нашых скарбаў адпраўляемся ў Санкт-Пецярбург, Маскву, Кракаў, Варшаву, Вільню, Чарнігаў, Кіеў, каб выявіць рукапісы і дакументы Ф. Багушэвіча, В. Дуніна-Марцінкевіча, Б. Эпімаха-Шыпілы, Я. Лучыны і інш. І не толькі архівісты, але і даследчыкі-літаратуразнаўцы. У многіх выпадках надарэецца шанец атрымаць копію. Даследчыкі пакідаюць іх у сваіх асабістых зборах, архіўны ствараюць калекцыі. З такой калекцыяй можна пазнаёміцца і ў БДАММ. Яе складаюць дакументы і рукапісы Адама Міцкевіча, Уладзіслава Сыракомлі, Францішка Багушэвіча, Янкі Лучыны і інш. Усе яны атрыманы з розных сховішчаў Расіі і Польшчы як непасрэдна архівам, так і праз навукоўцаў. Гісторыя літаратуры XIX стагоддзя адлюстравана таксама ў дакументах пісьменніка, мастака і грамадскага дзеяча К. Каганца, перададзеных у пачатку 1990-х гадоў яго дачкой Галінай, якая жыла ў Маскве, Ваўды Дзяржынскай — роднай пляменніцы Я. Лучыны, перададзеных іх сваячкай Марыяй Неканда-Трэпка з Бяла-Падляскі, Адама Гурыновіча, атрыманых ад яго пляменніцы Яніны Гурыновіч з польскага горада Торунь. Асобнае месца ў шэрагу архіўных фондаў XIX стагоддзя займае фонд археографа і мовазнаўца Івана Грыгаровіча, дакументы якога пашыраюць нашы ўяўленні пра гісторыю Беларусі і яе пісьмовыя крыніцы аж да XIII стагоддзя.

Вялікую ролю ў даследаваннях гісторыі беларускай літаратуры, культуры, мастацтва XIX — першай трэці XX стагоддзя адыгрывае фонд Беларускага музея імя І. Луцкевіча. На жаль, калекцыі некалі славагана на ўсю Еўропу музея параскіданы па многіх сховішчах розных краін свету і прыватных зборах. Але значная частка яго архіўнай спадчыны з 1960 г. захоўваецца ў БДАММ (фрагменты асабістых архіваў Цёткі (А. Пашкевіч), В. Ластоўскага, братоў І. і А. Луцкевічаў, Б. Тарашкевіча, асобных твораў і дакументы З. Бядулі, М. Васілька, Якуба Коласа, Ц. Гартнага, Г. Новік і інш., ананімныя творы і фальклорныя запісы XIX стагоддзя). Захоўвае гэты фонд і шматлікія матэрыялы беларускіх выдавецтваў, часопісаў і газет першай трэці XX стагоддзя: статуты, пратаколы, перапіску, мастацкія творы. Унікальнымі сярод іх з'яўляюцца дакументы выдавецкай суполкі "Загляне сонца і ў наша ваконца", рэдакцый газет "Наша Ніва" і "Беларуская крыніца", беларускага выдавецкага таварыства "Мінчук", выдавецтва "Наша хата", рэдакцый часопіса "Маланка", а таксама матэрыялы менш вядомых шырокаму колу грамадства рэдакцый газет "Беларускі зван", "Гоман", "Змаганне", "Новае жыццё", часопісаў "Беларускі летапіс", "Беларускі студэнт", "Крывіч", "Наша жыццё" і інш.

Выдатнай дакументальнай і рукапіснай спадчынай у архіве-музеі прадстаўлена гісторыя

беларускай літаратуры міжваеннай пары. Фонды літаратурнага аб'яднання "Маладняк", паэтаў Я. Пушчы, У. Дубоўкі, П. Труса, М. Чарота, А. Александровіча, літаратуразнаўцаў А. Бабарэкі, І. Барашкі, Я. Барычэўскага, прэзікаў М. Гарэцкага, С. Баранавых, Я. Дылы, Ц. Гартнага і многіх іншых расказваюць пра іх творчыя пошукі, пра час і абставіны стварэння многіх літаратурных суполак, іх узаемадачыненні, пра дзяржаўную літаратурную палітыку, трагічныя эпізоды 1930-х гадоў. На лёсе гэтых архіваў адбіўся трагічны лёс іх гаспадароў, рана памерлых, расстраляных, высланых. Кожны з названых тут фондаў мае сваю гісторыю паступлення ў БДАММ, часам незвычайную і ў кожным выпадку непаўторную.

Цікавую старонку дакументальнай спадчыны БДАММ утвараюць матэрыялы пісьменнікаў, што ў самым росквіце жыцця, на самым пачатку творчага шляху, выдаўшы толькі свае першыя кніжкі, загінулі ў палым Вялікай Айчыннай вайны. Гэта асабістыя архівы З. Астапенкі, І. Дзенісенкі, А. Жаўрука, А. Пруднікава, Б. Іофе, Г. Шведзіка, Л. Гаўрылава, А. Коршака, С. Ляльчука і інш. Архівы іх невялікія, многія нават не складаюць самастойных фондаў, але ў іх адлюстравалася ўся трагедыя вайны: у лістах з фронту, у бланках і запісных кніжках, у фотаздымках. Пра вайну апошняе слова ніколі не будзе сказана. БДАММ ужо некалькі дзесяцігоддзяў вядзе працу па пошуку дакументаў, якія ствараліся ў ваенны час. Многія з такіх дакументаў перадаюцца з архівамі тых, хто сам прайшоў франтавымі і партызанскімі сцежкамі. Лісты з фронту, дзённікі, мастацкія творы належаюць архіўным фондам В. Быкава, М. Лобана, А. Куляшова, М. Лынькова, А. Аleshкі, Я. Маўра, А. Карпока, А. Русака, Г. Шчарбатава, І. Мележа, В. Гарбука і многіх іншых, чыя творчасць мела выдатны працяг у пасляваенны час.

Тэатральнае мастацтва ў Беларускім дзяржаўным архіве-музеі

літаратуры і мастацтва прадстаўлена асабістымі фондамі артыстаў і рэжысёраў сталічных і абласных тэатраў. Гісторыя Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы адлюстравана ў дакументах бліскучай плеяды беларускіх артыстаў і рэжысёраў — С. Бірылы, У. Б. і А. Уладзімірскіх, В. Галіны, Г. Грыгоніса, У. Дзядзюшкі, І. Ждановіч,

П. Кармуніна, Р. Кашэльнікавай, Е. Міровіча, Г. Макаравай, П. Малчанова, Б. Платонава, В. Поля, К. Саннікава, С. Станюты і інш. Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа прадстаўлены імёнамі З. Канпелькі, І. Матусевіча, А. Мельдзюковай, А. Радзюлоўскай, А. Труса і інш. Значную частку фондаў складаюць архівы прадстаўнікоў Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага — Г. Абуховіч, Д. Арлова, В. Воінкава, А. Кістава, А. Клімавай, Г. Качаткова, І. Ліснэўскага, Р. Янкоўскага і інш. Сярод вядомых майстроў опернага мастацтва — імёны Л. Александровіч, А. Арсенкі, І. Балоціна, В. Валчанецкай, Л. Ганэставай, С. Друкер, Р. Млодак, І. Сарокіна і інш., артыстаў балета — Т. Узунавай, Ю. Хіраска. Змястоўна дапаўняюць фонды тэатральных дзеячаў матэрыялы саміх тэатраў, у якіх яны працавалі — гэта архівы тэатраў імя Янкі Купалы і імя Якуба Коласа, Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь, Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага, Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага музычнага тэатра, Дзяржаўнага яўрэйскага тэатра БССР і інш.

В. Тураў у час здымкаў мастацкага фільма "Людзі на балоце". 1981 — 1982 год.

Музычная культура Беларусі адлюстравана ў фондах кампазітараў С. Аксакава, А. Багатырова, Г. Вагнера, Я. Глебава, В. Залатарова, А. Клумава, Д. Лукаса, П. Паджавырава, С. Палонскага, Р. Пукста, Ю. Семянкі, Я. Цікоцкага, А. Туранкова, М. Чуркіна і інш., этнографа і кампазітара Я. Прохарава, музыкантаўцаў Д. Жураўлёва, Л. Мухарынскай, С. і І. Ніснэвічаў, а таксама ў дакументах фондаў Беларускага саюза кампазітараў, Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы імя Р. Шырмы, Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору Рэспублікі Беларусь імя Г. Цітовіча, Белдзяржфілармоніі, Акадэміі музыкі і інш.

Гісторыя выяўленага мастацтва знайшла адлюстраванне ў фондах мастакоў-жывапісцаў І. Ахрэмчыка, В. Волкава, П. Гаўрыленкі, Я. Красоўскага, М. Тарасікава, А. Шаўчэнкі, графікаў А. Кашкурэвіча, Л. Леймана, М. Лісоўскага, А. Паслядовіч, А. Тычыны, мастакоў тэатра Б. Малкіна, А. Марыкса, Я. Нікалаева, скульптараў С. Селіханава, А. Глебава, мастацтвазнаўцаў Г. Барышава, М. Кацара, Ф. Лейтман. Не пакінуць аб'якавымі даследчыкаў гісторыі мастацтва фонды Беларускага саюза мастакоў, Дзяржаўнага мастацкага музея БССР і інш.

У Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва захоўваецца комплекс дакументаў па гісторыі кінематографіі. Ён прадстаўлены фондам аднаго з заснавальнікаў беларускага кіно У. Корша-Сабліна, рэжысёраў В. Турава, В. Чацверыкова, а таксама дакументамі Беларускага саюза кінематографістаў і Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм".

У два апошнія дзесяцігоддзі фонды архіва-музея актыўна папаўняюцца дакументамі дзеячаў беларускай культуры замежжа. Сярод іх архівы А. Алехніка (Аўстралія), Н. Арсеневай, Я. Запрудніка, В. і З. Кіпеляў (ЗША), С. Яновіча, Б. Белаказовіча, В. Дзяржынскай, Ю. Туронка (Польшча), Я. Шведзіка (Вялікабрытанія) і інш. Працягваецца праца па камплектаванні асабістых архіваў з Расіі, Украіны, Літвы, Латвіі. Сёння яго вынікам сталі фонды А. Бабарэкі, М. Гарэцкага і Л. Чарняўскай (Гарэцкай), А. Кавалюк, А. Каўкі, У. Кіркевіча, І. Ласкова, В. Целеша і многіх іншых.

Тэма архіваў была, ёсць і будзе актуальнай. Як даследчыка, так і чытача будзе заўсёды заварожваць аўтограф, здзіўляць гісторыя тэкстаў, выклікаць нечуваную эмоцыю фотаздымкі. Так паўтараецца з пакалення ў пакаленне. Архівы ж закліканы быць як своеасаблівым правадніком у сваю эпоху, так і мастком паміж эпохамі. І ў гэтым іх вышэйшае прадвызначэнне.

Ганна ЗАПАРТЫКА,
дырэктар БДАММ
Малюнак і фота з фондаў архіва-музея

Вытокі

Даўно наспейшае пытанне

У нашым друку неаднаразова ўзнімалася пытанне аб неабходнасці збірання і захоўвання літаратурных архіваў. Але па-ранейшаму ўсё застаецца без змен.

Між тым каштоўнейшыя літаратурныя матэрыялы, у тым ліку рукапісы, пісьмы, дзённікі многіх пісьменнікаў Беларусі, апынуліся ў розных архівах і музеях Масквы, Ленінграда, Кіева, Вільнюса і ў іншых месцах. Апрача таго, асобныя важныя гісторыка-літаратурныя матэрыялы трапілі ў прыватныя рукі і да іх ніякага доступу няма.

Рэдакцыя некаторых часопісаў і газет, выдавецтвы, у чыё распараджэнне трапляюць аўтографы або машынапісныя рукапісы пісьменнікаў, амаль заўсёды знішчаюць іх,

пакідаючы ў сябе толькі рабочыя, перапрацаваныя экзэмпляры. Ды і гэтыя матэрыялы часам захоўваюцца абы-як.

Неабходнасць стварэння Беларускага дзяржаўнага літаратурнага архіва даўно наспела. Час, нарэшце, Саюзу пісьменнікаў БССР і Дзяржаўнаму архіўнаму ўпраўленню БССР усур'ёз заняцца гэтай справай.

Дзмітрый БАРОДЗІЧ

Ад рэдакцыі: гэты артыкул, датованы лістападам 1957 года, захоўваецца ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь у справе фонда Галоўнага архіўнага ўпраўлення (НАРБ, фонд 249, вопіс 5, справа 682, стар. 2).

Каларыт эпохі — у аўтографіях

Ад часу свайго заснавання архіў-музей разам з камплектаваннем архіўных фондаў ствараў і навуковую бібліятэку. На сённяшні дзень бібліятэка архіва налічвае каля 30000 кніг і 35000 часопісаў і газет. Сярод многіх унікальных кніг і выданняў бібліятэкі БДАМЛМ — газеты "Наша доля", "Наша Ніва", "Вольная Беларусь", "Звон" і інш.; часопісы "Маладняк", "Узвышша", "Польмя рэвалюцыі", асобныя нумары часопісаў "Саха", "Калоссе", "Беларуская борць", першыя выданні зборнікаў Янкі Купалы і Якуба Коласа "Жалейка" і "Песні-жалбы", амаль усе выданні граматыкі Б. Тарашкевіча, вострым выданні (пачынаючы з 1898 г.) пазьмы "Тарас на Парнасе", беларуская граматыка Р. Абіхта (1918), кнігі В. Ластоўскага, слоўнік І. Насовіча і многія іншыя.

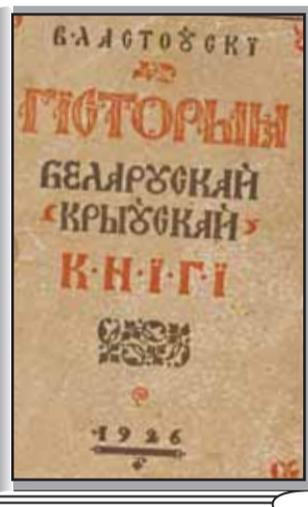
Камплектаванне бібліятэкі БДАМЛМ ажыццяўляецца двума шляхамі. Першы, традыцыйны для большасці бібліятэк, — праз выдавецтвы і ўстановы кнігагандлю. Другі — і самы актыўны шлях камплектавання — асабістыя кніжныя зборы і калекцыі дзеячаў літаратуры і мастацтва. Менавіта яны складаюць асноўную частку навуковай бібліятэкі БДАМЛМ. На дзяржаўнае захоўванне ў складзе фондаў асабістага паходжання прымаюцца: выданні твораў фондаўтваральніка; зборнікі, часопісы, газеты, каталогі з публікацыямі твораў фондаўтваральніка (калі такія не паступалі ў бібліятэку па планавай падпісцы); выданні пра фондаўтваральніка; кнігі з дароўнымі надпісамі фондаўтваральніка; кнігі з памятамі фондаўтваральніка; тэматычныя кніжныя калекцыі, створаныя фондаўтваральнікам.

Кнігі фондаўтваральніка, падрыхтаваныя да перавыдання, з вялікай колькасцю правак і памет, пакадаюцца ў архіўным фондзе.

Асабістая бібліятэка здольна, як і іншыя гістарычныя крыніцы, рэканструяваць эпоху, у якой жыў яе ўладальнік, даць пэўнае ўяўленне пра асяроддзе яго існавання, сацыяльны стан, кола людзей, якія жылі і працавалі з ім у адзін час і якія маглі ўплываць на яго творчасць, пра яго навуковыя і творчыя інтарэсы, эстэтычныя і духоўныя прырытэты, узаемаадносіны з сябрамі і калегамі.

Сярод многіх бібліятэк ці іх частак найбольш цікавымі з'яўляюцца асабістыя бібліятэкі пісьменнікаў М. Танка, М. Лобана, Я. Брыля, С. Грахоўскага, І. Шамякіна, А. Куляшова, А. Кучара, Н. Гілевіча, В. Віткі, М. Ермаловіча, Р. Бярозкіна, М. Лужаніна і многіх іншых; акцёраў М. Забэйды-Суміцкага, Л. Александровіч, І. Сарокіна; мастакоў А. Тычыны, А. Марыкса, Я. Красоўскага. Выдатным узорам бібліятэкі, якая паступіла з архіўным фондам, з'яўляецца бібліятэка народнага пісьменніка Беларусі Янкі Брыля. Яна налічвае каля пяцісот выданняў, большую частку якіх складаюць кнігі з дароўнымі надпісамі. Сярод іх — надпісы на кнігах уласных твораў В. Адамчыка, М. Аўрамчыка, Р. Барадулліна, Д. Бічэль-Загнетавай, Г. Бураўкіна, А. Вялогіна, Н. Гілевіча, У. Дамашэвіча, В. Зуёнка, В. Іпатавай, А. Карпука, Г. Кісялёва, І. Ласкова, А. Мальдзіса, І. Навуменкі, П. Панчанкі, Я. Сіпакова, М. Сяднёва, М. Танка.

Вялікай увагі заслугоўваюць асабістыя бібліятэкі Ф. Янкоўскага з яе унікальным падборам кніг па беларускім і сусветным мовазнаўстве, Н. Гілевіча з дароўнымі аўтографамі, В. Рагойшы, значную частку якой складаюць кнігі па гісторыі літаратурных узаемасувязей.

В. Ластоўскі. "Гісторыя Беларускай (крыўскай) кнігі" 1926 год.

Акрамя свайго вялікага і змястоўнага архіва, слыннымі спывак М. Забэйда-Суміцкі завяшчаў Беларусі і сваю бібліятэку, якая паступіла ў БДАМЛМ з Прагі ў 1985 годзе. Яна налічвае 476 выданняў. Значную частку бібліятэкі складаюць кнігі з дароўнымі надпісамі дзеячаў літаратуры і мастацтва Беларусі і іншых краін Еўропы. Сярод іх — аўтографы У. Караткевіча, І. Цішчанкі, Л. Салаўя, С. Панізіна, С. Грахоўскага, А. Русака, Н. Гілевіча, С. Александровіча, Г. Цітовіча, С. Новіка-Пяюна, Я. Шутовіча.

Аснову бібліятэкі мастака Яўгена Красоўскага складаюць выданні па мастацтвазнаўстве, як беларускім, так і сусветным, каталогі выставак, альбомы. Гэты раздзел бібліятэкі налічвае больш як 100 назваў. Другі раздзел бібліятэкі складаюць выданні з дароўнымі надпісамі, сярод якіх аўтографы мастакоў А. Бархаткова, В. Жолтак, М. Манасзона, М. Станюты, С. Гуткоўскага, А. Шыбнёва, Я. Ціхановіча, В. Руцая, П. Сергіевіча і інш., мастацтвазнаўцаў А. Аладавай, В. Шматава, У. Бойкі.

Значную частку кніжных збораў БДАМЛМ складаюць бібліятэкі рэдкіх кніг і выданняў, якія паступілі ад бібліяфілаў. Да такіх бібліятэк адносяцца бібліятэка М. Магільнага, У. Баравога, М. Талеркі, І. Тулейкі.

Гэты спіс можна было б дапоўніць узорами яшчэ многіх бібліятэк літаратуразнаўцаў, мастацтвазнаўцаў, музыказнаўцаў і інш. Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва і надалей будзе працягваць камплектаванне асабістых бібліятэкамі выдатных дзеячаў культуры і навукі Беларусі.

Таццяна КЕКЕЛЕВА, загадчык аддзела інфармацыі, публікацыі і навуковага выкарыстання дакументаў БДАМЛМ

Мельхіёрава талерка, кававарка і скрынка для гарбаты, якія належалі сям'і М. Багдановіча.

Пасля рэарганізацыі ў 1976 г. Цэнтральнага дзяржаўнага архіва літаратуры і мастацтва БССР у архіў-музей пачалося стварэнне яго музейнага фонду. У сучасным Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва захоўваецца каля 600 рэчавых помнікаў, асноўную частку якіх складаюць мемарыяльныя рэчы дзеячаў літаратуры і мастацтва. Музейны фонд БДАМЛМ утвараюць калекцыі фалерыстыкі, тканін, выяўленчых крыніц, музычных інструментаў, гадзіннікаў, пісьмовых прылад, вырабаў з дрэва, посуду.

К. Каганец. Палічка з зімовым краявідам. Алеі. 1907 год.

Калекцыя рарытэтаў

Усё гэта падзелена згодна з класіфікацыяй прадметаў па тыпах крыніц і матэрыялаў. Адначасова пры падзеле прадметаў па калекцыйных захоўваецца цэласнасць мемарыяльнай калекцыі і іх прыналежнасць да фонду таго дзеяча, разам з дакументамі якога яны паступілі.

Асноўную частку музейных прадметаў складае калекцыя фалерыстыкі. Гэта ўзнагароды беларускіх пісьменнікаў А. Астрэйкі, Я. Брыля, П. Валкадаева, Я. Васілёнка, В. Гарбука, М. Ткачова; акцёраў А. Асторынай, І. Балодзіна, С. Бірылы, Г. Макаравай, І. Матусевіча, Ц. Сяргейчыка, Ю. Хіраскі; кампазітараў І. Кузняцова, П. Падкавырава, М. Шнейдэрмана; мастакоў А. Марыкса, А. Паслядовіч, скульптара А. Грубэ, вядомага дзеяча культуры Г. Прагіна. Найбольш часта сярод іх сустракаюцца ордэны: "Знак Пашаны", Працоўнага Чырвонага Сцяга, Айчынай вайны, Чырвонай Зоркі і Дружбы народаў; медалі "Ветэран

працоўнага заслугі", "Партызану Айчынай вайны" і інш. Значнае месца займаюць юбілейныя і памятнае медалі і нагрудныя знакі: "40 гадоў вызвалення Беларусі", "100 гадоў М. Гарэцкаму", "Крэпасць-герой Брэст", "900 год з дня заснавання Брэста", "900 год з дня заснавання Мінска", "2000 год хрысціянства", "200 гадоў з дня нараджэння І.А. Крылова", "100 год з дня нараджэння Я. Гашэка" і інш.

У складзе музейнага фонду БДАМЛМ ёсць калекцыя тканін, якая прадстаўлена ў асноўным прадметамі народнай творчасці. Найбольш значная колькасць іх паступіла разам з сямейным фондам Гарэцкіх. Гэта розныя абрусы, ручнікі і сурвэткі з мастацкай вышывкай, выкананай жонкай Максіма Гарэцкага пісьменніцай Л. Чарняўскай. У калекцыі тканін архіва-музея ёсць насоўка брата М. Багдановіча Л. Багдановіча з яго вензелем, аксамітны абрус і льяны ручнік,

Абрус "узвышаўцаў" і асабістыя рэчы А. Бабарэкі.

працы", "За доблесную працу", "За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчынай вайне 1941 — 1945 гг.", "За доблесную працу ў Вялікай Айчынай вайне 1941 — 1945 гг.", "За

якія належалі К. Буйло, і інш. Цікавае прадстаўляе таксама белы льяны абрус, якім засцілаўся стол падчас урачыстых сустрэч стваральнікаў літаратурнага аб'яднання "Узвышша".

Пра Мацея Бурачка

Нядаўна адзначалася 170-годдзе з дня нараджэння класіка нашай літаратуры Францішка Багушэвіча. Аднак, зразумела, мерапрыемствы з нагоды юбілею будуць адбывацца на працягу ўсяго 2010 года. Адною з нядаўніх падзей стала адкрыццё ў Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва мемарыяльнай выстаўкі, прысвечанай Ф. Багушэвічу.

Адкрываючы яе, дырэктар архіўнай установы Ганна Запартыка распавяла пра лёс спадчыны класіка і пра новыя адкрыцці ў даследаванні яго біяграфіі. Звязаўшыся з рускімі і ўкраінскімі архівамі, БДАМЛМ атрымаў копіі некаторых дакументаў, датычных асобы паэта. Ужо сёння вядома, што пошукі ў гэтым кірунку дадуць яшчэ большы плён.

Супрацоўнік архіва В. Жыбуль (які разам з Т. Кекелевай і ствараў мемарыяльную выстаўку) адзначыў, што ў Беларусі знаходзіцца, на жаль, вельмі нязначная частка арыгінальных ру-

капісаў класіка. Яго спадчына і матэрыялы да біяграфіі раскіданыя па сховішчах Літвы, Польшчы, Расіі, Украіны. Шмат што з рукапісаў было згублена.

Даследчык багушэвічэўскай спадчыны Уладзімір Содаль, які дапамагаў у стварэнні экспазіцыі, гаварыў пра неабходнасць больш шырокага святкавання юбілею Багушэвіча, папулярнасці яго літаратурных твораў. Паэтэса і літаратуразнаўца Ірына Багдановіч падкрэсліла, што ў творчасці Багушэвіча важную ролю адыгрываюць рэлігійныя матывы. Паступова сустрэча набыла характар навуковай дыскусіі.

Пасля афіцыйнай часткі В. Жыбуль правёў экскурсію па мемарыяльнай выстаўцы. На ёй сабраныя як вядомыя, так і малавядомыя выявы паэта і яго сям'і, дакументы, звязаныя з гадамі юнацтва і сталасці пісьменніка. На выстаўцы можна ўбачыць копіі аўтографу класіка, рэдкіх дакументаў, выданні яго твораў розных гадоў, манаграфіі даследчыкаў спадчыны Багушэвіча.

Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

З жывапісу найбольшую цікавасць уяўляюць партрэт У. Дубоўкі, выкананы акварэлю, карціна В. Целеша "Заміж персідскага ўзору..." ("М. Багдановіч у Вільні"), партрэт К. Буйло работы Я. Раманоўскага, "Пукса-возера" А. Бялецкага, партрэт М. Ермаловіча ў выкананні Я. Ціхановіча, карціна П. Зарэцкага "Домік Я. Янішчыц", партрэт маці вядомага музыказнаўцы Ю. Дрэўзіна і інш. Скульптуру прадстаўляюць работы А. Мірончыка, выкананыя па замове архіва-музея: бюсты М. Агінскага, Ф. Багушэвіча, С. Буднага, Я. Драздовіча, Я. Коласа, Я. Купалы, І. Луцкевіча, С. Манюшкі, Ф. Скарыны. З фотаздымкаў трэба ўзгадаць вялікія партрэты народнай артысткі Беларусі і ССРС А. Клімавай у яе лепшых ролях, фотаздымкі У. Дубоўкі, Л. Багдановіча, А. Дуж-Душэўскай, К. Буйло і інш.

Сярод музычных інструментаў — цытра, якая належала вядомаму беларускаму кампазітару В. Яфімаву, дыржорская палачка знакамітага дыржора і кампазітара М. Шнейдэрмана, піяніна заслужанага артыста Беларусі В. Скоробагатава.

У калекцыю вырабаў з дрэва ўваходзяць шахматы і шкатулкі А. Бабарэкі, М. Гарэцкага, А. Багдановіча, К. Буйло, лолька А. Багдановіча і інш.

У калекцыі гадзіннікаў сустракаюцца такія цікавыя экзэмпляры, як насценны гадзіннік "Gustav Becker" канца XIX ст., насценны гадзіннік К. Буйло. Акрамя таго, ёсць кішэнны гадзіннік пісьменніка і літаратурнага крытыка А. Бабарэкі і вядомага дзеяча культуры Г. Прагіна.

Асноўную частку з калекцыі посуду складае набор сталовых прадметаў сям'і Багдановічаў, драўляныя лыжкі і талеркі з "хахламскім" роспісам з дому У. Дубоўкі і інш.

Да калекцыі пісьмовых прылад адносяцца два парцелянавыя чарнільныя прыборы і настольная лямпа К. Буйло, блакнот А. Бабарэкі, пёравыя ручкі М. Гарэцкага і В. Скоробагатава, розныя папкі для папер і г. д.

На аснове рэчавых прадметаў Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва рэгулярна арганізуюцца выставы, большая частка якіх носіць юбілейна-мемарыяльны характар.

Таццяна ШЫПРОКАВА, вядучы навуковы супрацоўнік БДАМЛМ

Фота Уладзіміра Кулажанкі

Касмічныя гульні дзікіх кошак Барсума

Сярод распаўсюджаных сёння нараканняў у бок сучаснай беларускай літаратуры, бадай што, самым слухным можна назваць недахоп у ёй так званай "масавасці", арыентацыі на шматколкаснага чыгача шляхам аперыравання стандартнымі сюжэтамі, матывамі і вобразамі. Нягледзячы на своеасаблівую "сурагатнасць" такога мастацтва, яно, тым не менш, сведчыць пра дастатковае развіццё прыгожага пісьменства, трывалае замацаванне ў ім традыцыі.

Беларуская прыгодніцкая фантастыка дэманструе амбівалентны падыход да згаданай праблемы. З аднаго боку, у свет выходзіць вялікая колькасць тэкстаў, не абцяжараных глыбокім "мэсэджам" і ў першую чаргу арыентаваных на стварэнне займальнага і дынамічнага сюжэта (практыка, характэрная для большасці маладых пісьменнікаў). У іншым выпадку чыгачкай аўдыторыі прадстаўляюцца творы, перапоўненыя рэфлексіямі і няспыннымі ангалагічнымі пошукамі адказаў на пастаўленыя пытанні пра тэю ці іншыя праблемы сучаснасці. Апошні варыянт, на жаль, пры ўсім сваім імкненні да стварэння якаснай літаратуры даволі часта рэпрэзентуе неўраўнаважанае спалучэнне філасофскага і авантурнага пачаткаў (адзін з прыкладаў таму — "Чалавек з брыльянтавым сэрцам" Л. Дайнекі).

апошні старонкі трымаць чыгача ў найвышэйшым напружанні. Аднак для самага заўзятага аматара жанру прыгодніцкай фантастыкі відавочным выступае наяўнасць у творы Г. Аўласенкі другога, не менш істотнага ў параўнанні з займальнасцю кампанента — спраектаванасці рамана на сучаснае пісьменніку грамадства, распрацоўка яго найбольш актуальных пытанняў. Маецца на ўвазе такая шматаспектная праблема сённяшняга дня, як спецыфіка сацыяльнай самаідэнтыфікацыі жанчыны, што ў гэтым рэалізуецца праз паказ жыцця дзюво кардынальна адрозных адна ад другой планет — Барсума і Атраполіса.

Першая з іх паўстае для персанажаў твора надзвычай маладаследаванай. Кароткі нападзвесткі-нападчуткі распавядаюць пра дзівосную краіну, дзе жывуць усемагутныя жанчыны-ваяркі, своеасаблівых касмічных нашчадкаў міфічных амазонак: яны дзейнічаюць пад кіраўніцтвам сваёй царыцы, не церпяць побач з сабою мужчын і толькі з мэтай працягу роду ўступаюць на кароткі тэрмін у сувязь з апошнімі. Народжаных у выніку такіх адносін хлопчыкаў

чакае незайздросны лёс рабоў ці нават смерць, дзяўчынкі ж застаюцца ў гэтай незвычайнай ваеннай дзяржаве і выходзяць як новыя валькірыі.

Кардынальна супрацьлеглыя радыкальнаму фемінізму Барсума парадкі пануюць на планеце Атраполіс. Слова "жонка" на ёй непадзельна існуе з вызначэннем "рабочая", што тлумачыцца спецыфічным статусам жанчыны ў дадзеным аграрным грамадстве. У першую чаргу яна з'яўляецца "прыладай" для працы, аб'ектам куплі-продажу, пазбаўленым правоў і любых праяў самастойнасці: "Рабочыя жонкі не размаўляюць. Ніколі, ні пры якіх абставінах. Дакладней, яны як разумныя ў нейкай меры істоты могуць адказаць на пытанні, яны з паўслова разумеюць усе загады і распараджэнні свайго мужа і заўсёды стараюцца выканаць гэтыя загады хутка і дакладна". Пакорнасць "спадарожніц жыцця" забяспечваецца з боку Фірма, якая ў ходзе разгортвання падзей аказваецца велізарнай трансгалактычнай карпарацыяй, спецыялізаванай на гандлі жанчынамі.

Акурат паміж молатам і кавадлам апынуліся галоўныя героі рамана,

якія вымушаны вырашаць адвечнае пытанне ўзаемаадносін паміж жанчынай і мужчынам у надзвычай "палявых" умовах. Так, былы касмічны дэсантнік Свенсан і супрацоўнік Фірма Холін спрабуюць зразумець, чаму чатыры "рабочыя жонкі" здолелі аднавіць свае ўстапіны пра мінулае жыццё і выйсці з-пад кантролю, дэманструючы нечалавечую сілу і небывалыя ваенныя здольнасці, а малады фермер Атраполіса Нікаля Сарджэн разрываецца паміж дзвюма жанчынамі — магутнай і бязлітаснай амазонкай Марганай і пяшчотнай і любячай жонкай Мэры, якімі па дзіўным збегу акалічнасцей з'яўляецца адзін і той жа чалавек.

Варта адзначыць, што ў Г. Аўласенкі пераканаўча індывідуалізаванымі атрымаліся як цэнтральныя, так і дугародныя персанажы. Дастаткова толькі ўгадаць аднаго з жыхароў планеты земляробаў О'Ніла, вобраз якога рэпрэзентаваны ў эвалюцыі — праз шматлікія рэтраспекцыі-адсылкі да мінулага героя — ад зольнага да спагады і пэўных экзістэнцыйных памкненняў чалавека да бяздушнага і неабцяжаранага розумам нелюдзя, што адзіным сродкам вырашэння канфліктаў абраў фізічную сілу. Ці няўдалага лакальнага кіраўніка Фірма Скрайфа, зольнага да самааналізу і рэфлексіі, але сабога воляй персанажа, перакананага ў бесчалавечнай прыродзе сваёй арганізацыі і пры гэтым нязольнага да змены існуючых парадакаў. Альбо ціхую і паслухмяную рабочую жонку Холіна, патаемна пазбаўленую рабскага ярма, але да апошняга моманту перапоўненую жадання знайсці ў сваім мужы прычыну застацы.

Нягледзячы на адносна шчаслівае завяршэнне асноўных сюжэтных калізій, фінал рамана далёкі ад характэрнага для прыгодніцкай фантастыкі "хэпі энду", што, безумоўна, пэўным чынам сведчыць пра немагчымасць канчатковага адэкватнага вырашэння феміністычнага пытання ў сучасным пісьменніку грамадстве.

І хаця раман Г. Аўласенкі "Дзікія кошкі Барсума" так і не даў чыгачу панацэю ад спрадвечных ментальных "хвароб" чалавецтва і нават не прэзентаваў іх з кардынальна новага ракурсу, сам факт яго з'яўлення ў сучаснай беларускай літаратуры — відавочна станоўчая прыкмета далейшага якаснага развіцця айчынай фантастыкі.

Марына АММОН
Здымак з Інтэрнет-сайта

Кніжная паліца

У выдавецтве "Брэсцкая друкарня" выйшла кніга выбраных і новых вершаў **Львона ВАЛАСЮКА** "Знакі на валуне". Паэзія аўтара прысвечана найперш малюнічым родным мясцінам, мінуўшчыне і сённяшняму бацькоўскаму краю. Шмат якія творы закранаюць маральна-этычныя праблемы, звязаныя са страатай альбо забыццём спрадвечных духоўных каштоўнасцей народа, урбанізацыі і незваротным навукова-тэхнічным прагрэсам. Большасць вершаў напісаны ў форме верлібра. Кніга адмыслова аформлена малюнкамі самага аўтара, вядомага як мастака. Прадмова Міколы Сянкевіча.

У Мінску выдана кніга **Любові УЛАДЫКОўСКАЙ** "Як захаваць культурную самабытнасць?". На падставе між-дысцыплінарнага навуковага аналізу культурнага развіцця ў сучасным свеце, а таксама практычнага матэрыялу асвятляецца надзвычай актуальная праблема — мэтазгоднасць і шляхі захавання культурнай самабытнасці беларусаў ва ўмовах глабалізацыі. Навуковы рэцэнзенты — доктары філасофскіх навук У. Конан і М. Крукоўскі. Навуковы рэдактар — кандыдат гістарычных навук магістр тэалогіі У. Завальнюк.

У выдавецтве "Смэтак" пабачыла свет кніга **Алеся і Ірыны КЛЫШКАЎ** "Мінская зямля", якую складаюць паэма Алеся, якая і дала назву ўсяму выданню, а таксама "знічкі ўспамінаў" Ірыны "Што табе сніцца, стары дом?". Агулам гэтая кніжка — гімн Мінску, мінскай зямлі і мінчанам, роздум пра сваю сям'ю і пра людзей, якія жылі побач з аўтарамі. У выданні выкарыстаны здымкі з сямейнага архіва Клышкаў, календароў і даведнікаў, мінскія паштоўкі. Уступнае слова вядомага слонімскага краязнаўцы Сяргея Чыгрына.

У 2010 выдаў у Мінску кнігу літаратуразнаўцы і крытыка, прафесара **Івана ШТЭЙНЕРА** "Крыніца, из которой выплыла философия поэзии Алеся Рязанова". Гэта суб'ектыўная спроба асэнсавання глыбокай сутнасці мастацкай патэтычнай творчасці выбітнага беларускага паэта Алеся Рязанова. Рэцэнзент — кандыдат філалагічных навук У. Куліковіч. Пасляслоўе доктара філалагічных навук М. Тычыны.

У Магілёўскай абласной друкарні выйшла ў свет кніга **Прырода Краснапольскага раёна**. Аўтары **М. ЕУДАКІМАЎ** і **А. МАРЗАЛЮК**. Гэта дапаможнік, які абагульняе вядомыя і новыя звесткі пра фізічную геаграфію Краснапольшчыны: геаграфічнае становішча, рэльеф, геалогія, гідраграфія, кліматычныя ўмовы, раслінны і жывёльны свет. Значная ўвага надаецца і краязнаўчаму аспекту ў вывучэнні краю. Рэкамендуецца ўсім, хто цікавіцца геаграфіяй і краязнаўствам Бацькаўшчыны.

«Сустракай мяне, родная хата»

Пэўна, трэба было нарадзіцца сапраўдным, удзячным сынам маленькай палескай вёсачкі, каб у някідкіх, звычайных яе краевідах, у душах простых працавітых сялян убачыць столькі характара і напісаць геналяна-дасціпна, як гэта зрабіў мой зямляк, самабытны паэт, пісьменнік і публіцыст **Іван Кірэйчык**: "Тут песня дзядоў не забыта, // Шануюцца тут мазалі, // А мне ўсё здаецца, нібыта // На казачны востраў заплыў". Казачным востравам Івана Аляксандравіча, сялом, якое "падходзіць паволі" "да самага сіняга бору", была Гута.

Вёсачка, якая паменшала і пастарэла за апошнія дзесяцігоддзі, усё ж і сёння памятае свайго Янку (так пяшчотна, па-свойску дагэтуль называюць пісьменніка яго родныя, блізкія, аднавяскоўцы). І памяць гэтая пацвярджаецца не толькі названай раней у яго гонар вуліцай: нядаўна тут прайшлі літаратурныя чытанні "Я не магу без дома жыць", прысвечаныя 75-годдзю з дня нараджэння славутага зямляка. Праграма мерапрыемства была надзвычай насычанай цікавымі сустрэчамі з тымі людзьмі, хто добра ведаў Івана Аляксандравіча пры жыцці, каго кранае і ўражвае па-народнаму глыбокае, спеўнае слова майстра пэра, а таксама яскравымі выставамі ў раённым краязнаўчым музеі і ў гарадскім Доме культуры.

Аднак самымі яркімі падзеямі сталі адкрыццё памятнага знака ў вёсцы Гута на месцы дома, дзе нарадзіўся І. Кірэйчык, і вечарына, якая праходзіла ў актавай зале ГДК. Ідэя адкрыцця памятнага знака І. Кірэйчыку належала яго маладзейшаму аднавяскоўцу былому дэпутату Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь **Аляксандру Свірыду**. Падказалі яе ўспаміны пра сустрэчы з Іванам Аляксандравічам ды яшчэ пранікнёны радкі яго вершаў, якія не могуць нікога пакінуць раўнадушнымі: "Сустракай мяне, родная хата, // Самым цёплым свят-

лом у акне". Сёння няма ўжо тае хаты, затое сцяжына прыводзіць нас да вялізнага валуна, які нагадвае, што менавіта адсюль "вылецеў" у жыццё, у тым ліку і творчае, Іван Кірэйчык.

"У верасні мінула года на гэтым месца была прывезена першая машына пяску, у студзені 2010-га — нацягнуты ланцуг, а ў сакавіку — пастаўлена кропка: прыладжаны да вялізнага валуна памятнага дошкі, — з хваляваннем расказваў А. Свірыд. — Вядома ж, адзін чалавек нічога не зробіць. Дапамагалі ўвасобіць ідэю ў жыццё старшыня СВК "Агра-Нач" **Юрый Матвіенка**, дырэктар Ганцавіцкага прадпрыемства меліярацыйных сістэм **Аляксандр Шут**, індывідуальны прадпрымальнік **Анатоль Дубініч**.

"Янак паклікаў ізноў на сваю радзіму. Смак яе яблык і пах груш я адчуваю і сёння, ніколі і нідзе больш не ела такіх!" — змахвала слязіну ўспамінаў з вачэй удава І. Кірэйчыка **Вера Фёдарэўна**. У гэты дзень яна прывезла ў Гуту зямлю з Гомеля, дзе сям'я доўгі час жыла, змяшала яе з той, тутэйшай зямелькай, дзе нарадзіўся яе любы муж.

Не толькі пра Кірэйчыка-паэта, прэзика, публіцыста, але і пра Кірэйчыка-суседа, сябра, Чалавека распавядалі родныя, сябры, зямлякі, а таксама літаратары **Віктар Гардзей**, **Іван Лагвіновіч**, **Аляксей Галаскок**. І гэтак

спрыяла цёплай, утульнай атмасфера, створаная ініцыятарамі літаратурных чытанняў і галоўнымі арганізатарамі сустрэчы работнікамі аддзела маркетынгу раённай бібліятэкі імя **Васіля Праскурава**.

Вялікае, прыгожае мерапрыемства скончылася. Аднак яшчэ доўга яго ўдзельнікі дзяліліся эмоцыямі і ўражаннямі, якія яно пакінула.

У маёй памяці раз-пораз усплывалі сказаныя сціплай вясковай жанчынай, сястрой знакамітага чалавека **Алімпідай Ціхан** простыя, але такія кранальныя словы, якія адлюстравалі і гонар за свайго таленавітага брата, і пчырую падымку людзям, што памятаюць яго: "Мой брат для харошых, вядомых і граматыных людзей быў таксама штосьці варты. Дзякуй жа ўсім вам, што ўсё так прыгожа зрабілі!"

Святлана ЛОКТЫШ
Фота аўтара

У РВУ "Літаратура і Мастацтва" выйшла выдатная паэма геніяльнага арабскага пісьменніка Халіля Джэбрана "Прарок" у перакладзе на рускую мову Юрыя Сапажкова, аздобленая шыкоўнымі ілюстрацыямі Георгія Паплаўскага. Гэтая падзея — добрая нагода для гутаркі з перакладчыкам.

Птушка адкрытых прастораў

— Юрый Міхайлавіч, раскажыце, калі ласка, як вы прышлі да "Прарока" Халіля Джэбрана?

— Летам 2003 года я быў у ЗША. Адночы мы з маім новым сябрам паэтам Пені Пендэграфтам прагульваліся вечарам уздоўж Мексіканскага заліва. Ля аднаго з пірсаў я прачытаў Пені свой верш пра пірс, які адважыўся выйсці насустрач акіяну, але, "сделав несколько слепых шажков, // остановился в изумлении перед простором, перед глубиной". Ці не такое наша жыццё?

"Ты знаёмы з паэзіяй Халіля Джэбрана? — раптам спытаў мой суразмоўца. — Калі я чытаю яго "Прарока", у мяне адчуванне, як у цябе перад акіянам. Хочаш, падару гэтую кнігу?"

У той жа вечар я чытаў гэты выбітны твор. І там жа, у Амерыцы, пачаў яго перакладаць.

— Зазвычай Халіль Джэбран пісаў па-арабску, як вы думаеце, чаму гэты твор ён напісаў па-англійску?

— Не ведаю. Апошнія свае дваццаць гадоў ліванец Халіль Джэбран жыў у Нью-Йорку, быў адным з заснавальнікаў і аўтарам першай арабскай газеты "Al Maqar". Англійскую, канечне, ведаў дасканала. Можна быць, ён абраў яе таму, што прадчуваў поспех сваёй паэмы і жадаў, каб прачытала яе як мага больш людзей: усё-такі на англійскай мове гаворыць паўсвету. І не памыліўся: ужо першы тыраж гэтай кнігі склаў 4 мільёны асобнікаў. А я перакладаў са 167 выданняў! Сёння "Прарок" перакладзены на ўсе асноўныя мовы свету.

— Калі вы пачалі перакладаць гэтую рэч, ці былі ўжо іншыя пераклады на рускую мову?

— Ва ўсякім разе, на той час у Інтэрнеце такіх не знайшоў. Праз некалькі гадоў у сёйце ўжо былі падрадкоўнікі паэмы — суконнае перакладзанае сюжэта, дзе ўвесь час спатыкаешся на неспадзённы тэкстаў, нават на скажэнні сэнсу. Але калі б і быў добры рускі пераклад, усё роўна прапанаваў бы свой варыянт. Рыльке, Шэкспіра, Гётэ праяўляюць перакладаць.

Таму што, калі чыйсьці пераклад не закранае тваю душу, ён нагадвае кватаранта ў тваёй хаце. Ён жыве толькі на паліцы.

— Перш чым гаварыць пра некаторыя аспекты перакладу, перакажыце сцісла, калі ласка, змест "Прарока".

— Твор складаецца з 28 эсэ, аб'яднаных вельмі проста і фабулай. Прарок Альмустафа, які дванаццаць гадоў пражыў на чужыне, у горадзе Арфалес, дачакаўся, нарэшце, карабля са сваёй радзімы. Гараджане просяць нявольніка, які даўно стаў ім за сына, застацца. Але туга па радзіме перамагае. Тады Альмустафу просяць на развітанне падзяліцца сваімі ўяўленнямі аб прыгажосці і непрывабным, каханні, нянавісці і

справядлівасці, хлусні, пра адносінны бацькоў і дзяцей, пра сэнс жыцця і многае іншае.

Кожнае эсэ — свайго роду павучанне, пропаведзь, заповедаў. Але дыдактыка, такая небяспечная для паэзіі, у дадзеным выпадку не забівае яе, наадварот — уздымае на вышыні духу.

— Я думаю, што лепшы сродак сказаць пра гэты твор — зачытаць хаця б невялікі ўрывак з яго.

— Вось, скажам, маленькі раздзел "Аб шлюбе":

*И вновь к нему
Альмуштра обратилась:
«А что о браке
можешь ты сказать?»
Он отвечал
притихшему народу:
«Когда вы друг друга
рождены —
то суждено и жить
вам неразлучно,
покуда смерти белое крыло
дни ваши не смахнет,
как пепел в урну.
И даже в памяти
безмолвной Бога
пробудете вы вместе,
а не врозь;
но опасайтесь
слышности своей,
ветрам небес
оставьте промежуток,
и пусть они танцуют
между вами.
Пут не вяжите
из своей любви:
пусть между берегами
ваших душ
она живет, свободная,
как море.
Друг друга чаши наполняйте,
но лишь из своей
пусть каждый пьет вино;
пштайтесь хлебом обцим,
но при том
пусть каждый будет
сыт своим куском.
Веселью отдавайтесь
всей душой,
но каждый пусть
останется собой.
Поет у люпини каждая струна,
а слышит мелодия одна.
Сердца свои друг друга
во владенье
не отдавайте —
можно уронить.
Они в руке у Жизни
на хранение,
и ей решать,
как с ними поступить.
Дружны, как поле хлебное
и рало,
друг друга слишком
не держитесь близ:
заметьте —
врозь стоят колонны храма,
и, мучаясь, расти
не могут прямо
в тени друг друга
дуб и кипарис.*

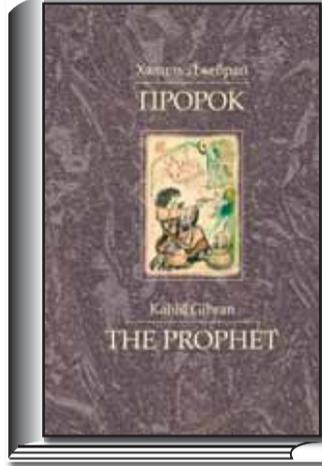
Сутучча валодае магіяй, хутчэй знаходзіць водгук у душы, запамінаецца. А паэма ў арыгінале мае вольную, неўпарадкаваную рытміку. Можна было б назваць яе праязічнай, калі б не вялізная экспрэсія, што сама па сабе ператварае прозу ў паэзію. Між іншым, адна з кніг Халіля Джэбрана называецца "Празаічныя паэмы". Такі стыль паэтычнай прамовы на Захадзе пазнаваўся "Прарока" сталі зваць джэбранізмам.

— Якая б ні была проза Джэбрана, вы вырашылі перакласці яе вершамі. На рускай мове гэта першы паэтычны пераклад. Але наколькі дапушчальнае такое свавольства? Ці не занадта гэта смела, і чаму ўсё-такі не было бліжэй да арыгінала?

— А чаму Гнедзіч пераклаў "Іліяду" вершам? Пачаў александрыйскім, кінуў, перайшоў на гекзаметр. Чаму Мінскі і Верасаеў адважыліся ізноў перакласці гэты твор Гамера, паэтычнымі тэхніка якога спецыялістамі характарызуецца як спалучэнне прымітывізму і развітага мастацтва апавядання? Чаму вершамі пераклаалі "Слова пра паход Ігаравы" Янка Купала і Мікалай Забалоцкі? Навошта Тургенеў у адной з рэцэнзій хваляў казкі, перакладзеныя адным паэтам у рыфму? Чаму Пушкін, перакладаючы, "боролася з Ювеналом", а не добрасмленна яго капіраваў? Пэўна, гэта залежыць ад інтуіцыі перакладчыка — як перакласці на сваю мову той або іншы твор. Эпічны характар апавядання "Прарока" наўвесь мяне на белы пяцістопны ямб, якім, дарэчы, напісаныя некаторыя хронікі Шэкспіра. Пэўна, ён лепш за ўсё падыходзіць для такога роду паэтычнай прамовы.

— З якімі цяжкасцямі вы сутыкаліся пры перакладзе "Прарока"? У адным са сваіх выступленняў вы казалі, што працавалі над ім пяць гадоў. Наколькі добрая ваша англійская мова?

— Мова паэмы настолькі метафарычная і асацыятыўная, што часам не адразу разумееш, як звязаць нібыта нязвязнае. Цяжкасці пачаліся ўжо з першай фразы. Падрадкоўнік яе выкладае так: "Альмустафа, абраны і любімы, які быў світаннем у яго ўласным дні, дванаццаць гадоў у го-

радзе Арфалес чакаў карабля...". Усё ясна, але што значыць толькі што працыванае? Світанне можа ў англійскай мове выступаць і ў якасці зары. Але гэта мала што растлумачвае: як чалавек можа быць зарой уласнага дня? Што зашыфравана ў метафары? Я вырашыў перавесці так: "Альмустафа, прарок, избранный Божий, // Кто меж людьми зарею воссиял...". Далей па тэксце. Прыгожа, а значыць — небяспечна. Прыгожае часцей за ўсё — няпраўда, недакладнасць. Але нічога лепшага не знаходзілася. І вось аднойчы ўначы падкінула з пасцелі. Божа мой, як я не здагадаўся! Бо ўсё ж вельмі проста. Гаворка ідзе пра ўзрост Альмустафы. Пад днём падразумяецца яго, прарока, жыццёвы век. І калі ён, як піша аўтар, быў світаннем у сваім веку, то гэта гаворыцца пра зусім яшчэ маладога чалавека. Але ўжо, як мы толькі што прачыталі, любімага ўсім, выбранніка Божага. І я спыніўся на такім варыянце: "Альмустафа, прарок, избранный Божий, // звезда которого еще восходила...". Тут і пра ўзрост, і пра славу, якая толькі пачынаецца. Гэта адзін толькі прыклад. Такіх сотні. Некаторыя абмяркоўваў па электроннай пошце з амерыканцамі. Некаторыя месцы паэмы напісаныя на старой англійскай, на якой слова save, напрыклад, перакладаецца не як вядомае кожнаму школьніку *ратаваць, ахоўваць, берагчы, эканоміць* і г.д., а "за выключэннем". А што да маёй англійскай мовы... Яна набыта працай — усё жыццё хацеў прачытаць Шэкспіра ў арыгінале. Пасля ўніверсітэта, дзе само сабою вучыў англійскую, тры гады зубрыў яе на курсах пры сталічным Доме афіцэраў. Потым, так ужо лёс вырашыў, больш як пяць гадоў гаварыў на ёй у Індыі.

— Вы шліфавалі паэму больш як год. Што прымусіла вас бясконца правіць, здавалася б, ужо чысты тэкст?

— Перш за ўсё прымусіў сам Халіль Джэбран. Цэлых чатыры гады пазнаваў напісанне "Прарока" ён не аддаваў яго ў друк. Не год — чатыры! Шліфаваў, нешта мяняў, зноў прыдзіраўся да самога сабе. Зрабіў да яго некалькі ілюстрацый — ён быў да ўсяго і першакаласным мастаком, руднем і сябрам Агюста Радэна. Гэта ўрок. А потым і мая ўласная незадаволенасць некаторымі пасажамамі, адчуванне, што можна сказаць яснай, афарыстычнай.

— Як вы думаеце, які лёс чакае перакладзенага вамі "Прарока" Джэбрана?

— Мне здаецца, ён будзе шчаслівым. Бо гэтая рэч па інтэлектуальнай моцы і запалу стаіць нароўні з творами Шэкспіра і Гётэ, Бальзака і Заля, Пушкіна і Цютчава. Уваходзіць у залаты фонд сусветнай культуры. "Прарок" быццам вядзе чалавека ў таемны свет яго душы, да ўтоеных сховішчаў яго свядомасці. Паэма — канцэнтраваны вынік разумовай дзейнасці чалавецтва. Творчы геній Халіля Джэбрана здолеў падагульніць яе і выказаць у слове, пераадолеўшы так званы супраціў невымоўнага. Паводле Джэбрана "думка — гэта птушка адкрытых прастораў". З кожнай старонкі кнігі "Прарок" гэтая птушка ўздываецца і ляціць да чытача.

Гутарыла
Наталля КАПА

Калонка Міхася ЮЖЫКА Каб не даць пераспець

"Спелы талент — так двума словамі можна акрэсліць асобу Кастуся Траўня, які сёння дае на суд чытача другую кніжку прозы". Гэта цытата з прадмовы да кнігі пісьменніка, пра якога я задумаў пагаварыць. А напісаў прадмову вядомы празаік, мэтр айчынай літаратуры Уладзімір Дамашэвіч, у шчырасці якога асабіста мне сумнявацца не выпадае.

Але вось незадача. Таленавіты празаік Кастусь Травень не ўпісваецца ў беларускі літаратурны працэс. Пісьменніку пераваліла за шэсцьдзесят, і ён, не прыдбаўшы ў літаратурнай маладосці пэўнага статусу, знаходзіцца цяпер, калі так можна сказаць, ні там ні сям.

Іерархія літаратурнага працэсу будуюцца па сваіх складаных і даволі жорсткіх законах. Ільвіная доля плошчы тоўстых часопісаў па традыцыі аддаецца вядомым сталым пісьменнікам; для моладзі, што напорыста рвецца ў літаратуру, адводзіцца даволі вузкая прастора (выключэнне — часопіс "Маладосць"). Аднак Кастусь Травень, які пачаў пісаць прозу блізу пяцідзясяцігадовага ўзросту, не можа быць залічаны ні да шэрагу славетных і знакамітых, ні да маладых і амбітных. А таму чалавек паважанага ўзросту і, бяру на сябе адказнасць, адметна таленавіты празаік вымушаны, нібы маладзён, абабіваць парогі рэдакцый, чакаючы, што яго заўважаць, палюбяць і надрукуюць.

І рэдактары, магчыма б, палюбілі яго, каб уважліва пачыталі не адзін, а некалькі твораў Кастуся Траўня. Таму што ў пісьменніка выключная манера пісьма, багатая мова і не па гадах моцная энергетыка. Да таго ж — адчуванне сучаснасці, тут ён можа даць фору большасці маладых літаратараў.

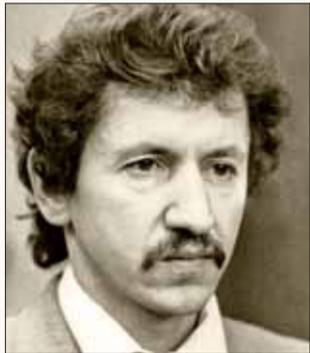
Але ж прасцей адварнуцца, вымавіўшы дзяжурнае "Не падыходзіць", або "Не ўразіла", або "Схадзіце ў іншы часопіс". Бо з маладымі важдання і правіць іх опусы, так бы мовіць, сам Бог загадаў. А стары, які не заявіў пра сябе ў маладосці, найчасцей атрымлівае аўтаматычныя цэтлікі графамана і назоўніка хадака па рэдакцыях. Да таго ж, Кастусь Травень мае сваю пазіцыю і можа смела яе адстойваць, не лазячы па слова ў кішэню. Гэта мала каму падабаецца.

Трымаю ў руках дзве кнігі прозы Кастуся Траўня — "Маўчы і будзь хітрым" і "Гульня бельмі фігурамі", выдадзеныя адпаведна ў 2007 і 2008 гадах. Некаторыя творы гэтых зборнікаў апавяданняў друкаваліся ў перыёдыцы, пачынаючы з канца дзевяностых гадоў мінулага стагоддзя. Але большасць апавяданняў (і думаю — самых лепшых) не дайшлі да шырокага чытача. Таму што кніга накладам у 200 асобнікаў можа абсалютна незаўважна растварыцца ў нашым, хай і не такім неабсяжным, літаратурным працэсе.

А такіх літаратараў, што не знайшлі сабе сталага месца ў часопісах і тусоўках, у нас, спадары, няма. Іх творчасць можа кануць у Лету без нашых спробаў яе прачытаць.

У творах Кастуся Траўня ёсць усё, што патрэбна сучаснасці. Яго проза па сваіх рытміцы, тэматыцы, энергетыцы чуліва перадае тое, чым жыве беларускі народ. Пісьменнік як бы асучаснівае класічную манеру пісьма, спалучае традыцыю і наватарства. Да таго ж, гнутка валодае роднай для яго як выхадца з вёскі натуральнай беларускай мовай. Кастусь Травень — сучасны гараджанін з вясковай базай, з трывамі маральнымі прынцыпамі, якія ён усмактаў з малаком маці. Беларуская сціпласць у ім ужываецца з напорыстасцю, жвавасцю нашага "электроннага" веку.

Яго кнігі не мелі кваліфікаваных рэдактараў. Асабліва ў першай, дзе сабраны найлепшыя творы празаіка і дзе, на жаль, мноства тэхнічных агрэхаў. Гэта бяда не толькі Кастуся Траўня, а ўсіх тых, хто выдаецца саматугам. Творца, каб расці і развівацца, павінен не выпадаць з літаратурнага працэсу, сяброўскіх і калегіяльных тусовак ці нават ЖЖ-благаў. Спадар Травень, адціснуты на ўзбочыну літпрацэсу, не ўпісаны ні туды, ні сюды, тым не менш не адчайваецца. Выдае кнігі і прадае іх там, дзе збіраецца беларускамоўны люд, несучы такім чынам і сваё слова ў масы. "Графаман, якому няма чым заняць сваю старасць!" — прабурыць нехта. А нехта ў захапленні называе гэта нацыянальным літаратурным падзвіжніцтвам. Я бліжэй да апошняга вызначэння.

Алесь
ЖЫГУНОЎ

***

Жыву на вуліцы Саговай.
Вы уявіце: летні саг...
Тут водар яблыкаў мядовы,
І кожнай яблыні я раг.

І ўвечары, і на гасвецці
Прыходжу сцішаны сюды.
Малымі сонейкамі свецяць
Яго гаспелья плады.

Мой мілы саг.
Я тут над сумам,
Будзённасцю ўзлятаю над...
Я для сябе і вас прыдумаў
На вуліцы Саговай саг.

Леў
ПАРЭМСКІ

Развітанне

Мой первый друг.
Мой друг бесценный!..

А. С. Пушкін

Прабіў гадзіннік тры разы,
Апошні раз спяліся рукі...
І зарыпелі палазы,
І ў сэрца ўдарыў боль разлукі.

Звініць званочак паг дугой,
Бадзёра мчаць, спачыўшы, коні...
Сам-насам з горыччу сваёй
Стаіць міхайлаўскі палоннік.

Стаіць са свечкай у руках,
На вуснах — словы развітанья...
Прыехаў сябар на свой страх
І асвятліў яго выгнанне.

Дзень успамінаў і размоў
Паг гучны смех, паг звон бакалаў
Бы прамільгнуў, а не прайшоў.
І сумна зноў паэту стала.

Агзін бывае гзень такі.
Так слаўна ўсё было, дарэчы!..
І ў сэрцы ўспыхваюць радкі —
Гімн незабыўнай гэтай стрэчы.

***

Вясна аднойчы затуманіць,
Пачне паціху плавіць снег
І булькаўкі пасыпле ранне,
Ледзь сонца выгляне, са стрэх.

І гromам загрыміць па рынах,
Людзеі палохаючы, лед...

***

Бор паразеў і пастарэў.
Зноў прывяла сюды гарога.
Каго шукаю сярод дрэў?
А можа быць, сябе самога,

Таго найўнага зусім,
Які не знаў пра грэх,
пра сорам?
Ды столькі лет і столькі зім
Ужо пранеслася над борам

***

І нага мною — не пазнаць
Ні бору, ні сваёй усмешкі.
І буду доўга я блукаць
Між дрэў, дзе маладосці сцежкі.

***

Жанчына маіх гадоў
Ужо пра любоў забыла.
Таму ёй усё няміла,
Жанчыне маіх гадоў.

Ідзе па жыцці яна,
Нікога не заўважае.
І хоць яна мне чужая,
У тым і мая віна.

І будзе радасцю няспынай
Цяпла вясенняга прыход.

***

Ціха. Ранне. Аг туману
Бела ўсё кругом.
Куст над возерам заспаным
Не ўзмахне крылом.

І хвостом не ўдарыць рыба,
І маўчыць чарот...
І ляжыць туману глыба
На люстэрку вод.

І дуброва чорнай зданню
Бачыцца здаля...
І губляецца ў тумане
Марката мая.

***

Я плакаў. Здрадзілі сябры.
Рыдаў я доўга паг сасною...
Як пальцы
ў распачы — ўгары
Спялося голле нага мною.

Завісла хмарка на сасне,
Ды жар не збавіла малому...
Было аг здрады
горка мне

І аг таго,
што ўцёк я з дому.

Прамчаўся вецер угары —
І дрэва цяжка застагнала —
Адно яно ва ўсім бары
Як чалавек мне спагадала.

***

Сагнуўся б мо я аг самоты —
Планіда цяжкаю была,
Але на каменных варотах
Рабіна вясной прарасла.

І стаў паднімаць я свой голаў
Хмурнела ўсё меней чало...
На камені змрочным і голым
Упэўнена дрэўца расло.

Букецік лірычных слоў
Я ёй пагару прыгожы.
Яшчэ закахацца можа
Жанчына маіх гадоў.

На восеньскай, на мяжы
Каханне знайсці не проста.
О Госпадзі, памажы
Жанчыне майго узросту.

Парадокс

Дзякуй лёсу, што не сум,
Дзякуй Богу — не гаркоту
У душы сваёй нясу,
А таемнасць і пяшчоту.

Лістапад і зоркапад
Ападаюць мне на плечы.
Толькі штось не кожны раг
Мной задуманай сустрэчы.

Хоць нясу святло нагзей
І суразмоўца адмысловы,
Хтосьці вочы адвядзе
На прыветлівых словах.

Дужэў агначасна з рабінай
Душою памалу і я...
Мацнелі штолета галіны,
Мацнела жывучасць мая.

Вось так
і дужэлі мы ўпотаі
І верылі ў зоркі свае:
Яна — на каменных варотах,
Я — ў доме насупраць яе.

***

Сонца грэе ў плечы,
Цішыня наўкол.
Лісце па-старэчы
Падае на дол.

Цяжка, з прыдыханнем
Падае яно...
У душы спявання
Болей не чушно.

Напльвае млявасць,
Сэрца быццам спіць...
Дзе ты, дзе, удаласць?
Пагукаў — маўчыць.

Аляксей
БАГУШЭВІЧ

Дэбют

Аляксей Багушэвіч
нарадзіўся ў 1988 годзе.
Яго паэтычныя творы ўжо
друкаваліся на старонках
часопісаў "Маладосць" і
"Дзеяслоў". Жыве ў Мінску.
У штотыднёвіку "Літаратура
і мастацтва" публікуецца
ўпершыню.

***

леташняе лісце
не лепей за сёлетняе
дзій прышласць
нічым не святлейшая
гэта таму, што мокры снег
ужо неспраўдны
гэта таму, што твой твар
больш не мае абрысаў

учора на голай зямлі
я заўважыў зялёныя пасмы

***

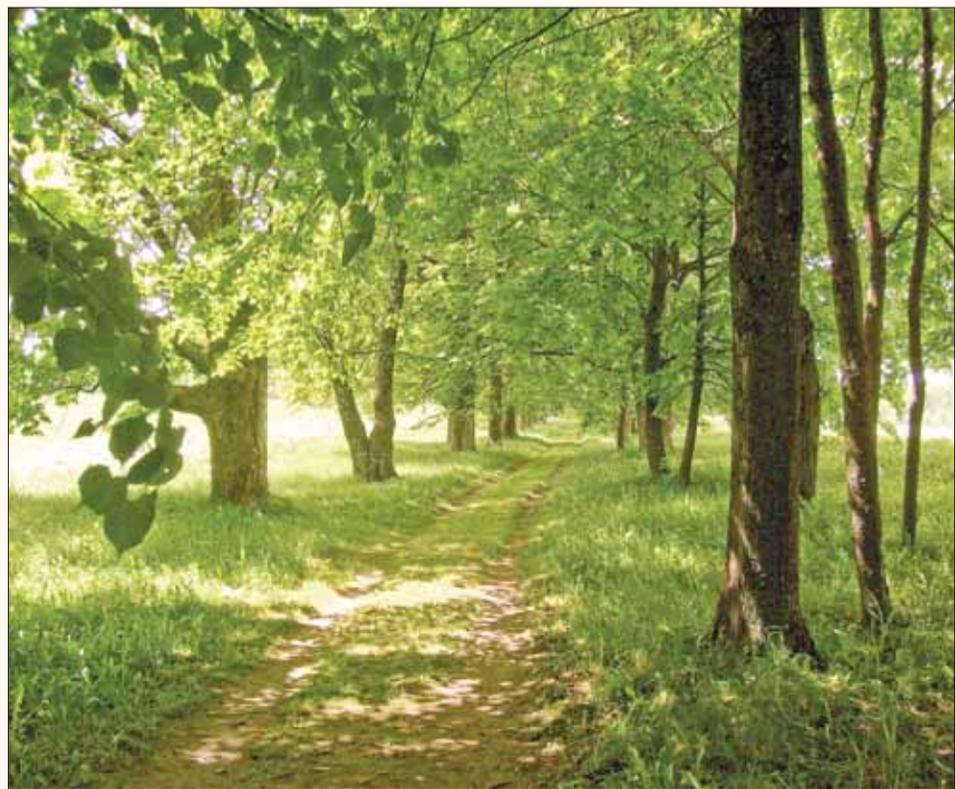
перакісла
перабрадзіла
з пенай у рота адышоў поўдзень
цяпер можна не напружвацца
цяпер любая ўсмешка —
залішняя
да гарачага лба прыкладзі вечар

***

Аг вільготнай сцяны
гастранома
Рэхам адляцеў
Спознены самалёт

***

Адолела смага
Нечаканы сабака сярод ночы
забрахаў застагнаў
Нязграбная восень
увалілася ў фортку

Фота Марыны Весялухі

Дзень першы.
17 сакавіка, серада.

Дзеці і маразы

У аэрапорт мяне завезлі дзеці — Ядзя і Мікалай. Чакаючы рэгістрацыі на рэйс да Піцера, Ядзя паглядзела на тэлефоне праз нэт прагнозы надвор'я. На Неўскім мяне чакаюць снег і маразы. Уночы абяцаецца мінус дваццаць. Халаднавата, як для мяне. Добра, што ўзяў тэрмабялізну. Рэгістрацыю я прайшоў самы першы, каб не трымаць у аэрапорце сваіх зусім дарослых дзяцей.

Няпэўнасць

Чым радзей лётаю, тым раней прыязджаю ў аэрапорт. Раней ледзь паспяваю, спазняўся, мігусіўся. Цяпер сяджу і чакаю, але пацупце няпэўнасці ўсё яшчэ застаецца. Вандроўнік з мяне кепскаваты.

Поўнач

Узняўся над аблокамі і трапіў на Поўнач.

Сцюардэса і цукеркі

Са спода з цукеркамі я ўзяў адну, пачакаў імгненне і папрасіў яшчэ адну: "Можна, я вазьму не адну, а дзве цукеркі?" — "Бярыце-бярыце! Цукерак шмат!" Сцюардэса ўзяла цэлую жменьку, мо з дзясця цукерак у серабрыстых абгортках, і насыпала мне ў рукі. Калі везла столік з напоймі, яна была падобная да анёла. Сцюардэсы, збольшага, падобныя да анёлаў... Пасля трох цукерак і простая вада пілася як нябесны нектар.

Дзень другі.
18 сакавіка, чацвер.

Новыя дамавікі і Сяргей Харэўскі

У Пецярбургу процьма Новых дамавікоў. Яны чымсьці падобныя да нашага беларускага шэдэўрапісвальніка Сяргея Харэўскага. Новыя дамавікі сівабародыя, аправаюцца бедна, але з густам. Ад доўтага хаджэння па вуліцах піцёрскія Новыя дамавікі пакульваюць, хто на правую, а хто і на левую нагу. Новыя дамавікі занятыя абаронаю старых дамкоў. Гэты не так пафарбавалі, авуі-авуі! Той не так дабудавалі, мансарду завысокую зрабілі, аяй-аяй! Ну, а гэты дом зносяць, гвалт-гвалт! Новыя дамавікі выступаюць асобным жанрам у медыйнай прасторы. Яны галосаць, вувуйкаюць, плачуць па незваротна страчаных каштоўнасцях. Плачуць па мінулым часе. Яны смерць, натуральную смерць архітэктуры, прадаюць за гвалт і забойства. Новыя дамавікі не любяць нічога новага ў будоўлі. І за гэта я іх трошачкі люблю. Яны, як і ўсе мы, не могуць спыніць абнаўляльны час, але прыпыніць яго крыху могуць, а гэта важна... Так мне падумалася ў "Літаратурнай кавярні" на Неўскім. У чыстай і новай кавярні на старым Неўскім праспекце, дзе і Гогаль, і Гранін, і Глобус праляцелі, прайшлі, прамінулі...

Сасулі і Неўскі праспект

З дахаў на людзей сыплецца, падае, ляціць лёд. Раніцай ішоў снег. Ціхі і лірычны снег засыпаў Неўскі праспект, калі я на яго выйшаў з вуліцы Марата. Не паспеў дайсці да Анічкавага моста,

Пецярбургскі нататнік

Адам ГЛОБУС

як снег скончыўся, як заблішчэла сонца, як пачалі падаць смакуцькі... На Неўскім яны не так часта падалі, як на іншых вуліцах, таму і гуляў па праспекце, бо толькі я збочыў... А збочыў, бо хацеў прайсці на вуліцу, дзе некалі жыў у Жукавых. У дзяцінстве і юнацтве я ездзіў у Ленінград і спыняўся ў знаёмых Жукавых. З Мішай і Тосяй Жукавымі гуляў у карты штовечар, а шторапіцы хадзіў у "Булачную", каб бабе Вользе Жукавай купіць свежы бублік за пяць капеек. Гэтым разам я вырашыў падысці да той "Булачнай". Вырашыў пастаяць на вуліцы, дзе ёсць кінатэатр, дражджавы завод і трамвайная лінія. Вырашыў схадзіць і пастаяць у сваім мінулым. Не атрымалася, бо мне на галаву ўпала, як цяпер кажучы піцеры, сасуля. Я нават не спалохаўся. Сасуля ўпала мне на галаву, саслізнула на правае плячо, з яго на спіну — і на зямлю. Канечне, я чалавек вясёлы, але не да такой ступені, каб загінуць ад удару піцёрскай сасуляй па галаве. Давялося мне адмовіцца ад сентыментальнага падарожжа і вярнуцца на сонечны Неўскі.

Звон, пазвоньванне, пабразьванне манет...

У мінскім метро знайшоў украінскую капейку. Адна маленькая капейка выклікала ў мяне вялікую зайдзрасць. Пра тую вялікую зайдзрасць я згадаў у Піцеры. Куды ні пойдзеш, паўсюль манеты звяняць. Ну кепскі я чалавек, ну люблю манетны перазвон, ну не хапае мне манетнага звону ў Беларусі. І яшчэ мне не хапае знойдзеных на вуліцы манетак. У Піцеры я, канечне, пазнаходзіў і панападбіраў і капеек, і рублёў, але мая душа патрыёта зайшлася ў зайдзрасці. У іх ёсць, а ў нас... Будуць!

Дзень трэці.
19 сакавіка, пятніца.

Страмянная і "Глобус"

Жыву я на Страмяннай. Ціхі цэнтр, так пра яе кажучы. Да Неўскага ісці дзве хвіліны. Можна выйсці і пастаяць на праспекце ў тапках, але снегу мнагавата. Таму на Неўскі выходжу ў чаравіках. На Страмяннай некалі было выдавецтва "Глобус", у якім выдалі свае першыя кнігі Самуіл Маршак і Агнія Барто. У доме, дзе знаходзіцца мой гатэль, быў цэнтр вывучэння яўрэйскай культуры. У суседнім доме — бібліятэка імя Лермантава. Гатэль, дзе жыву, толькі-толькі адчынілі. Усё новенькае, чыстае, як з крэмы, і ў англійскім стылі.

Занатоўкі мастака

Гранін і алігархі

За банкетным сталом дзевяностагадовы пісьменнік Данііл Гранін сказаў, што чытае і вывучае спісы рускіх алігархаў... З гэтага ён пачаў сваё слова лаўрэата. Чаму я не чытаю спісы алігархаў? Задумаўся і прапусціў усе астатнія словы Данііла Граніна.

Крусанаў і Носаў

Калі ты ў Піцеры, ты проста абавязаны сустрэцца з Носам ці хоць бы з Носавым. На банкеце я сядзеў побач з Носавым і Крусанавым. Я распавёў ім пра бублікі за пятак савецкі, пра дражджавы завод і пра кінатэатр "Масква". Носаў і Крусанаў успомнілі назву вуліцы, на якой стаяў кінатэатр "Масква", дзе я крадком паглядзеў кіно для дарослых "Пышка". Прастытутка па мянушцы Пышка мне не спадабалася. Вуліца з кінатэатрам "Масква" была раней праспектам Газа, цяпер гэта Стара-Пецэргофскі праспект. Вуліца, на якой я жыў у Жукавых, і раней, і цяпер называецца Курляндскай. Пасля банкета і атрымання прэміяльных трыццаці тысяч расійскіх рублёў я паехаў на Курляндскую, паехаў як звычайны чалавек на метро. Ад метро да Курляндскай дабіраўся пехатою і дайшоў, гадзіну блукаў, але дабраўся. Пад'езд, дзе я жыў, быў, канечне ж, зачынены. Але мне на радасць, з яго выйшлі дзяўчынкі-блізняты. Мішу Жукава яны не бачылі ніколі і не чулі пра яго. Я зайшоў у пад'езд. Ліфт зачыняўся на ключ. Падняўся пехам на чацвёрты паверх, пастаяў перад шырокімі жалезнымі дзвярыма і не пазваніў, і не пастукаў, і не зайшоў. Там няма ні Мішы, ні цёткі Тосі, ні бабы Волі, якой я купляў гарачыя бублікі за савецкі пятак. Іх ужо нідзе няма... Пэўна. Я не зайшоў за дзверы... Хай яны для мяне, толькі для мяне аднаго, там усё яшчэ пажывуць і папоўняць гарбаты салодкай ды з бублікам.

Горад для жыцця

На Піцэр я ніколі не глядзеў як на горад для свайго жыцця. Ніколі...

Дзень чацвёрты.
20 сакавіка, субота.

Хармс і галалёд

Уночы ішоў снег, а раніцай пайшоў дождж. Выходзіць з гатэля не хацелася, але я выйшаў і пайшоў на вуліцу Маякоўскага, дзе некалі жыў Хармс. Вуліца была ў ледзяных горках і брудных лужынах. Вуліца была створана, каб на ёй людзі ламаці ногі. Каб не зламаць нагу, трэба стаць Хармсам. Усім вядома, што Хармс быў анёлам. Анёлы ногі не ламаюць. Я зрабіўся Хармсам і паляцеў па-над лёдам. Праляцеў каля Інстытута нейрахірургіі імя Паленава і вярнуўся на Неўскі, дзе зноў стаў чалавекам пад дажджом.

Малевіч і савецкае мастацтва

Зайшоў у Рускі музей і даведаўся, што ў Рускім музеі савецкага мастацтва, зусім няма. Ні Маісеенкі, ні Мільнікава, ні Нізкага... Хоць бы які Самавалаў ці Лебедзеў... Нікога! Я папытаўся ў глядзельніцы, тая сказала шэптам, што шмат хто пытаецца, дзе дзелася савецкае мастацтва, але яна не ведае і не ведае, што казаць. Рускі дарэвалюцыйны авангард ёсць. Зальчык з Філонавым, некалькі палотнаў Родчанкі і "Чырвоны квадрат" Казіміра Малевіча. Я пастаяў каля крывога рэвалюцыйна-чырвонага квадрата і пачуў: "Глядзіце, глядзіце, дзяўчаты, у яго і чырвоны квадрат ёсць, а я думала — толькі чорны!!!" Калі ты думаеш, што я пашкадую савецкае мастацтва, ты памылішся. Не пашкадую я Мільнікава і Коржава. Памёр СССР і памёр. А чырвоны квадрат на белым палатне жывейшы за ўсіх жывых.

Што да канцэпцыі з адсутнасцю савецкага ў Рускім, дык я яе зразумеў наступным чынам: у Рускім музеі паказана мастацтва вялікай імперыі, створанае і сабраанае ў сталіцы, што стаяла на Няве; пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі ў правінцыйным горадзе на Няве нічога істотнага ніхто не стварыў. Такая канцэпцыя мае права на існаванне.

Дзяўчына і тытунь

П'ю каву, а яна за суседнім сталом курыць "Мальбара". Мне захацелася закурыць. Я ўсё яшчэ не навучыўся садзіцца на месцы для тых, хто кінуў курыць. Ну няма ж у нас у рэстараных месцаў для тых, хто кінуў піць. "Ты курыш, а я кінуў і пакутую..." Дзяўчына падсунула да мяне пачак "Мальбара". "Не, не... Ты куры! Ты пі! Ты рабі ўсё, што можаш, а я пайду. Пайду на Анічкаў мост і пастаю пад дажджом, каб ператрываць сваё жаданне закурыць..." Пайшоў на мост, а з яго на канал Грыбаедава, дзе наш Грынявіцкі кінуў у рускага цара бомбу. Чаму я сюды прыходжу? Чаму стаю над каналам пад дажджом? Каб ператрываць? Каб ператрываць? Што ператрываць? Ды ўсё кепскае, увесь боль, усю нянавісць да несправядлівага і брыдкага, як сакавіцкі дарожны лёд, свету...

Хармс і эфір

Данііл Хармс жыў у Ленінградзе і нюхаў эфір. Каб я жыў у Ленінградзе, таксама нюхаў бы эфір, бо ні гарэлка, ні спірт не дапамаглі б стаць чалавекам. Я б нюхаў, каб мой мозг змяняўся да памераў грэцкага арэха, каб у вачніцах былі каменчыкі, а ў жылах цякла электрычнасць.

Скураныя вокладкі і прадавачка

Зайшоў у "Рэдкую кнігу на Неўскім". Тамы за тысячы еўра, за дзiesiąткі тысяч расійскіх рублёў. Пацікавіўся, ці ёсць "Японская лірыка". "Была, прадалі! Добра прадаецца..." Кніга з маімі малюнкамі і перакладамі майго брата Міраслава добра прадаецца і на Неўскім. Кнігу запакоўваюць у скуру, запакоўваюць у шкляную шафу ў краме на Неўскім і прадаюць. Прадавачка, дарэчы, мае выгляд дарагой запакоўшчыцы. А я ўсё яшчэ люблю танныя старыя кнігі на газетнай паперы.

ца..." Кніга з маімі малюнкамі і перакладамі майго брата Міраслава добра прадаецца і на Неўскім. Кнігу запакоўваюць у скуру, запакоўваюць у шкляную шафу ў краме на Неўскім і прадаюць. Прадавачка, дарэчы, мае выгляд дарагой запакоўшчыцы. А я ўсё яшчэ люблю танныя старыя кнігі на газетнай паперы.

Выбары ў метро

"Усе на выбары новай адзежы!" — заклікае цябе дзяўчына з рэкламнага шчытка ў піцёрскім метро. "Усе на выбары новай адзежы! — паўтараш ты за дзяўчынай і дадаеш: — Новай адзежы караля!"

Свята ў канцы

Пра свята, якое можна ўбачыць у канцы даўжэзнага тунэля, пэўна, нехта прыдумаў, едучы на эскалатары ленынградскага, тады яшчэ ленынградскага, метро.

Клетка для курцоў

У аэрапорце "Пулкава" назіраў за шкляннай клеткаю для курцоў. Курэц цалкам дэбравольна заходзіць у клетку, зачыняецца і курыць. Усе бачаць, як ён паліць у клетцы. Негуманна гэта ўсё. Чалавек не жывёла, з ім нельга так жорстка абыходзіцца, яго нельга заганяць у клетку. Здавалася б, мог бы пазлараднічаць: маўляў, мне ў клетку не трэба. Але чаму я павінен глядзець на чалавека ў клетцы? Пасіўны назіральнік — саўдзельнік у злачынстве. Карацей, я супраць таго, каб людзі палілі ў клетках, трэба інакш вырашаць гэтую праблему, ці хоць бы памяшканне для курцоў рабіць з непразрыстымі сценамі. Ну робім жа мы непразрастыя прыбіральні.

Шарамецьева і праблемы

Масква — горад з праблемамі. Прыляцеў з Піцера і атрымаў. Выйшаў з самалёта, сеў у аўтобус, дзверы зачыніліся — і ўсё. І стаіць аўтобус. Пяць хвілін стаіць. Дзесьці хвілін стаіць. І ніхто нічога не кажа. Пазваніў брату. Кажу: спазняюся! Тут прыехала "хуткая", некага вывалаклі з самалёта і загрузілі ў машыну. Усё разумею! Чалавек памёр. Я сам, калі самалёт ідзе на пасадку, думаю пра смерць. Вось памру ў самалёце, і сцюардэса са сцюардам грошы мае ўкрадуць. Я так і думаў, але паглядзеў, як нябожчыка грузілі ў "хуткую", і зразумеў: не паспеюць грошы ўкрасці, не хопіць у іх спрыгту. Гэта мяне крыху сцешыла, мой уяўны труп з прэміяльнымі грашыма ў кішэнях выглядаў крыху лепей за мой уяўны абрабаваны труп. Аўтобус прастаяў на полі хвілін з дваццаць, і я пачаў спазняцца на рэйс Масква-Мінск. А тут высветлілася, што прыляцеў у тэрмінал D, а вылет з тэрмінала В, а туды ехаць хвілін дваццаць, а то і ўсе паўгадзіны. Вёз мяне былы бандыт. "Я і паваяваў, і бандытам пабыў, цяпер таксую..." Аповеды пра сумленныя таксістаў мяне не ўразілі, ды й я слухаў праз слова, бо думаў: галоўнае не спазніцца. Паспеў! Зарэгістраваўся! Лячу! Бывай, праблемная Расія!

Музыка абавязвае

Чатыры месяцы таму ў Беларускім дзяржаўным акадэмічным музычным тэатры змянілася кіраўніцтва. Факт нашым чытачам вядомы і пра яго не варта было б нагадваць, але... Але відэаважны змены пачалі адбывацца і ў творчым абліччы гэтага папулярнага сталічнага калектыву. Так, напрыклад, адзін з нядаўніх майскіх вечароў парадаваў публіку прэм'ерай галаканцэрта, складзенага з хітоў сусветнай аперэты, прычым гучалі не толькі агульнавядомыя сёння класічныя фрагменты, але і незаслужана забытыя ў нас, дый за мяжой, старонкі прыгожай музыкі. У мінулую суботу тэатр прэзентаваў "Музычны калейдаскоп" — новую праграму, якая ўвабрала ў сябе адметны гукі свету беларускіх кампазітараў. Наступная сустрэча з класікай будзе таксама незвычайнай у кантэксце нядаўніх жанравых прыярытэтаў гэтага тэатра.

Як вядома, свае першыя тры дзесяткі гадоў ён існаваў пад шыльдай Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі. З 2000-га перайменаваны ў Беларускі дзяржаўны музычны тэатр. Гэта не проста змена назвы, а іншы статус, падмацаваны ў мінулым сезоне яшчэ і званнем "акадэмічны". Творчы калектыў адчувае цяпер асаблівую адказнасць перад Музыкай. І зноў кіраўніцтва, актывізуючы разам з ініцыятыўнымі музыкантамі, артыстамі працэс пашырэння жанравых межаў тэатра, шукае для гэтага перспектывы магчымасці.

Яркі прыклад — "Музычны вечары з Аляксандрам Анісімавым", доўгатэрміновы канцэртны праект, які БДАМТ распачынае 9 чэрвеня. Пра новую старонку, што адкрываецца ў творчым жыцці тэатра, распавялі яго дырэктар Аляксандр Пятровіч ды мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі Аляксандр Анісімаў.

"Вечары класічнай музыкі адпавядаюць той спецыфіцы працы тэатра, што вызначаецца яго цяперашнім статусам, — мяркуе А. Пятровіч. — Музыка такога жанру прывабіць у нашу залу аматараў класікі, які атрымаюць дадатковыя магчымасці для наведвання "жывых" канцэртаў. А галоўнае — дасць магчымасць раскрыць патэнцыял музыкантаў тэатра. Нам пашанцавала, што Аляксандр Анісімаў, чье імя мае вагу не толькі на беларускім абсягу, прапагандаваў класічную музыку, зацікаўлены ў далучэнні да яе слухача маладога, адкрыты да стасункаў з публікай, — што такі дырыжор з прыемнасцю прыняў запрашэнне да супрацоўніцтва".

"Тое, што сёння адбываецца ў Беларускім дзяржаўным музычным тэатры, яшчэ раз пацвярджае: старонкі яго творчага жыцця пішуць і перагортваюць канкрэтныя людзі, — перакананы мастра А. Анісімаў. — Аналагічныя прыклады ёсць у гісторыі расійскіх тэатраў. Скажам, у Растове 70 гадоў быў вядомы тэатр аперэты. А калі ён стаў музычным тэатрам, у яго структуры побач з аперэтай пачалі развівацца балет і опера. Аляксандру Яўгенавічу раней давялося працаваць у розных установах культуры, прынамсі — у Беларускай дзяржаўнай філармоніі, у НАВТ оперы і балета. Думаю, у яго было прыхавана нейкае "маршальскае жазло", і вось на новай пасадзе пачалі спраўджацца амбіцыі гэтага чалавека, які задумаў тут калі не альтэрнатыўны філармоніі ці оперы, дык не менш важкі музычны асяродак. Гэта заслужае падтрымкі. Нягледзячы на маю занятасць у Акадэмічным сімфанічным

Наўрад ці трэба разважаць пра тое, чаму сучасныя музычныя тэатры робяць стаўку на класіку і чым яна прыцягвае сённяшняю публіку. Класіка — гэта музыка на ўсе часы, вартасць якой правяраецца ўжо некалькімі пакаленнямі, і класіка заўсёды — навіна. Яна ніколі не надакучае, бо мае невычэрпны патэнцыял для духоўных, інтэлектуальных, вобразных, эстэтычных адкрыццяў і творчых эксперыментаў, для развіцця прафесійнага майстэрства выканаўцаў і культуры публікі.

Ставіць на класіку!

аркестры Беларусі, на працу запрошанага галоўнага дырыжора ў Пермскім тэатры оперы і балета, іншыя замежныя праекты, я пагадзіўся супрацоўнічаць, бо паверыў у прафесіяналізм арганізатара і яго калег, адказнасць партнёра перад планами. Калі мы зможам спецыфічныя прыхільнасці публікі гэтага тэатра павярнуць да класікі, будзе цікава. І зусім не насуперак аперэце. Спалучэнне ў межах адной сцэны розных музычных жанраў нагадвае пра традыцыі Еўропы, у сталіцах якой існуюць разнапланавыя тэатры, з рознымі падходамі нават да ўвасаблення опернай класікі: элітарным ці больш спрощаным... Адзін з першых канцэртаў, арганізаваных сп. Пятровічам, — "Казкі Венскага лесу" пры ўдзеле

прэм'ера музычна-драматычнага твора (назва пакуль — скарэт), на пастаноўку якога пагадзіліся рэжысёр М. Пінігін ды расійскі сцэнограф В. Окунеў... Словам, праз нейкі час традыцыйны рэпертуарны пласт аперэт, мюзіклаў і музычна-камедый дапоўняць нестандартныя пастаноўкі ў іншых жанрах, у тым ліку музычна-драматычныя і харэаграфічныя кампазіцыі, імпрэзы, складзеныя з харавых, аркестравых, вакальна-сімфанічных шэдэўраў.

Свой пачэсны пасад

"Ёсць у нашай сталіцы тэатр вельмі папулярнага жанру. Назва гэтага вядомага калектыву пачынаецца са слова "Беларускі", і пішацца яно, вядома ж, з вялікай літары, а яшчэ

арную знаходку — музычную камедыю "Ветрагоны" паводле беларускага класіка У. Галубка з музыкай У. Кур'яна. Сёння ж відэаважна, што пафас маёй самацэтаты страціў колішнюю актуальнасць. Новае кіраўніцтва БДАМТ скарэктавала акцэнт у рэпертуарнай палітыцы, і ёсць надзея, што беларускі рэпертуар зойме свой пачэсны пасад між венскай класікай ды сусветным мюзіклам — як гэта, зрэшты, і было ў першыя дзесяцігоддзі творчай дзейнасці калектыву.

Значным і прынцыповым набыткам тэатра стала нядаўняя прэм'ера "Музычны калейдаскоп", ажыццёўленая па ініцыятыўе маладых дырыжораў Мікалая Макарэвіча ды Юрыя Галыса пры падтрымцы дырэктара. Вынік іх самастойнага, сталага і перспектывнага мыслення, іх дзейснай увагі да роднай культуры — унікальная праграма ў 2-х аддзяленнях з твораў беларускіх кампазітараў. Сучасная айчынная сімфанічная музыка была прадстаўлена творами В. Кузняцова (паэма для аркестра "Мая Беларусь"), Д. Лыбіна (тры часткі "Сюіты для горада Нясвіжа"), У. Каральчука (аркестравая фантазія "Мора"), М. Літвіна (сімфанічны эскіз "Горкі вырай"), П. Шведава ("Бітва на Нямізе" з цыкла "Старонкі беларускай гісторыі"), Я. Шымановіча (фантазія для кларнета з аркестрам "Па кім б'е зван", у якой сам аўтар, кларнетывіртуоз, выканаў сольную партыю). Другое аддзяленне канцэрта складалася з музыкі сучаснікаў старэйшага пакалення ды нашых класікаў. Тут гучалі, у прыватнасці, лепшыя вакальныя ды сімфанічныя фрагменты з музычна-сцэнічных твораў С. Манюшкі, Я. Глебава, Ю. Семяняка, Я. Солтана, Д. Смольскага, Р. Суруса, У. Кандрусевіча. У "Музычным калейдаскопе", які разгарнуўся пад кіраўніцтвам М. Макарэвіча ды Ю. Галыса, публіка пачула натхнёныя спевы салістаў Маргарыты Аляксандравіч, Наталлі Гайды, Ірыны і Антона Заянчкоўскіх, Лідзіі Кузьміцкай, Людмілы Станевіч, Яўгена Ермакова, а таксама хор тэатра ды квартэт драўляных духавых інструментаў "Рыв'ера".

26 чэрвеня адбудзецца прэм'ера адноўленага балета У. Кандрусевіча "Мефіста". Што далей? Кіраўніцтва БДАМТ сустракалася з беларускімі кампазітарамі, зацікаўленымі ў супрацоўніцтве, і ўжо абмяркоўваюцца магчымыя тэмы новых твораў для музычнай сцэны.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: Беларускі дзяржаўны акадэмічны музычны тэатр; дырэктар тэатра Аляксандр Пятровіч і мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі Аляксандр Анісімаў.

Фота Віктара Кавалёва

запрошаных оперных дырыжора і салістаў, прысвячаўся класічным узорам аперэты. І гэта была радаць для ўсіх: для выканаўцаў, для публікі". Такім чынам, днямі прагучыць "уверцюра" ўжо новага праекта, у межах якога на сезон 2010 — 2011 гадоў запланавана пяць канцэртаў аркестра і хору тэатра з мастра А. Анісімавым. Праграму 9 чэрвеня распачне ўзор італьянскага барока — "Паравіны года", знакаміты цыкл канцэртаў А. Вівальды, саліраваць у якім будзе скрыпачка Юлія Стэфановіч, канцэртмайстар Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі. Пасля антракта залу апануе стыхія французскага рамантызму: сімфанічнае скерца П. Дзюка "Вучань чарадзея", сюіта "Мая Кармэн" (складзеная А. Анісімавым з фрагментаў папулярнай оперы Ж. Бізе і яго музыкі да драмы "Арлезіянка"), нумары з "Вальпургівай ночы" ("Фаўст" Ш. Гуно), "Вакханалія" з оперы К. Сен-Санса "Самсон і Даліла".

У задумах мастра — праграма з хорам і салістамі тэатра; "сямейны" вечар з выкананнем кампазіцыі паводле музыкі балета Я. Глебава "Маленькі прынец" і аднайменнай апавесці А. дэ Сент-Экзюперы; прадстаўленне сімфанічнай музыкі для драматычнага тэатра пры ўдзеле актёраў;

там ёсць слова "дзяржаўны", да якога нядаўна дадалася — "акадэмічны". Але ўжо даўно гэты мінскі тэатр жыве нібы з падсечанымі карамі: са сцэны не гучыць роднае беларускае слова, не падтрымліваюцца тут колішнія плённыя традыцыі творчага супрацоўніцтва з беларускімі аўтарамі, нават сцэнографы "вышываюць" з блізкага замежжа. І няма тут ні душэўнага болю за беларускі рэпертуар, ні прафесійнай адказнасці за сённяшняю нацыянальную безаблічнасць тэатра, у якім працуе столькі таленавітых і яркіх беларускіх артыстаў, музыкантаў... Вядома ж, можна па-абывацельска радавацца, калі афішу папаўняюць савецкія творы мінулага стагоддзя, чамусьці не надта запатрабаваны там, дзе жывуць іх аўтары; можна здаволіцца тым, што для дзяцей ставяцца "кавер-версіі" савецкіх фільмаў, мульцікаў і пры гэтым ігнаруюцца, скажам, самабытныя беларускія казкі, набыткі айчынай дзіцячай літаратуры, творчы патэнцыял нашых сучасных аўтараў... Аднак жа ці адпавядае такая афіша назве тэатра? — гэта цытата з "ЛіМа" ("Тэатр сілкуецца любоўю", 13.11.2009 г.). Такі крытычны заклід у бок БДАМТ я дазволіла сабе тады, разважаючы пра мінскія гастролі Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа і яго яркую рэперту-

Радземся разам

Ілья Сільчукоў, малады барытон, вядучы саліст Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі, нядаўна вярнуўся з XII Міжнароднага конкурсу вакалістаў імя І. Гольдзіна (Врабле, Славакія). Беларускі спявак бліскуча перамог у гэтым творчым спаборніцтве, стаў лаўрэатам 1-й прэміі ды яшчэ атрымаў і спецыяльны прыз, заснаваны Славацкай нацыянальнай операй для абсалютнага пераможцы конкурсу — Залаты медаль імя прафесара Андрэя Кухарскага.

Пра легенду Купалаўскай сцэны, народную артыстку БССР і СССР Стэфанію Станюту гаварылі ўдзельнікі імпрэзы, якая адбылася ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі і прымяркоўвалася да 105-й гадавіны з дня нараджэння гэтай незабыўнай актрысы. На вечарыну былі запрошаныя яе родныя і (таксама ж родныя!) артысты Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Наведвальнікаў музея асабліва зацікавілі арыгіналы прыватнага ліставання С. Станюты, а таксама новая кніга яе сына — вядомага літаратуразнаўцы, пісьменніка, педагога Аляксандра Станюты "Гарадскія сны". Гэта шмат у чым аўтабіяграфічны раман, у аснове якога — неадпраўленыя лісты артысткі да мужчын, у яе закаханых, а таксама звесткі з біяграфіі С. Станюты перыяду 1930-40-х гадоў. Воб-раз актрысы пазнаецца ў гераіні рамана — Леакадзіі Забэлы.

У Нью-Йорку і ў Парыжы выступіў Маладзёжны сімфанічны аркестр СНД, сярод музыкантаў якога ёсць прадстаўнікі Беларусі. Першае выступленне прайшло ў зале Генеральнай Асамблеі ААН. Парыжскі гала-канцэрт (ім дырыжыраваў мастра Уладзімір Сівакоў) адбыўся ў штаб-кватэры ЮНЕСКА і прысвечаны 65-годдзю Вялікай Перамогі ды гэткай жа знамянальнай даце ў гісторыі Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, заснаванай ў 1945 г. Аркестр, створаны тры гады таму па ініцыятыўе Міждзяржаўнага фонду гуманітарнага супрацоўніцтва дзяржаў-удзельнікаў СНД, — гэта 93 выканаўцы з 11 краін Садружна-

сці, з іх 6 — маладыя артысты Сімфанічнага аркестра Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі. Цяпер Маладзёжны сімфанічны аркестр СНД рыхтуецца да восеньскага турнэ па некаторых сталіцах краін Садружнасці: Астане, Ашгабадзе, Баку, Эрзване, Кіеве, Маскве. А мінская публіка мела магчымасць наведаць яго канцэрт яшчэ на пачатку гэтага філарманічнага сезона: калектыў выступіў пад кіраўніцтвам знамага дырыжора Марка Гарэнштэйна і з маладым перспектывным салістам — расійскім піяністам Міраславам Култышавым. Побач з музыкай П. Чайкоўскага, Дж. Бізе ды Дж. Гершвіна тады прагучаў і "Канцэрт для аркестра" беларускага кампазітара-класіка Я. Глебава.

Лана ІВАНОВА

На здымках: лаўрэат міжнародных конкурсаў Ілья Сільчукоў; мастра Марк Гарэнштэйн і піяніст Міраслаў Култышаў падчас візіту ў Мінск.

Фота аўтара і з сайта НАВТ оперы і балета Беларусі

У чарадзе размаітых фестывалю — рэгіянальных і міжнародных, масавых і элітарных, шыкоўных і малабюджэтных — не знойдзеш аналагаў мастацкім святам, якія 15 гадоў запар ладзіць Нацыянальны канцэртны аркестр Беларусі. Гэта сапраўды унікальная традыцыя. Яе пачаткам стаўся першы фест, наладжаны майскімі днямі 1995-га ва ўтульным і прыгожым Нясвіжы, які называюць нашай некаранаванай старажытнай сталіцай. А працягам — актыўны музычна-асветніцкі рух у невялікіх гарадах і мястэчках, які за мінулыя паўтара дзесяцігоддзя ўлучыў у сваё фестывальнае кола Заслаўе, Мір, Мсціслаў, Тураў, Чачэрск, Іванава, Пінск... 15-годдзе гэтага руху і самага першага фесту, зладкаванага па ініцыятыве маэстра Міхаіла Фінберга, натхнёнага ідэяй папулярнага беларускай музычнай даўніны ў кантэксце нацыянальна-культурнага адраджэння і з вялікім энтузіязмам падтрыманага тагачасным старшынёй Нясвіжскага райвыканкама Уладзімірам Дражыным, прысвячалася сёлетняе свята "Музы Нясвіжа".

нушы некаторых слухачоў да слёз, выдатная піяністка Даша Мароз.

Запомняцца "Музы Нясвіжа" яшчэ адной яркай падзеяй: чацвёрты год запар у гарадской ратушы праводзілася музычная асамблея. Першыя тры прысвячаліся, адпаведна, выканальніцтву на медных, драўляных духавых і струнных інструментах. Сёлетняя асамблея праходзіла пад знакам харавога мастацтва. Экскурс у гісторыю яго развіцця на беларускіх землях зрабілі доктар мастацтвазнаўства Вольга Дадзіёмава і мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага камернага хору Беларусі Наталля Міхайлава. І пад кіраўніцтвам гэтага вядомага хормайстра гучалі як апрацоўкі беларускіх народных песень, так і арыгінальныя творы нашых кампазітараў: Рыгора Пукста, Міколы Равенскага, Аляксея Туранкова... А спяваў вакальны ансамбль, які адносна нядаўна, дзякуючы ініцыятыве М. Фінберга, створаны ў структуры вялікага аркестра.

За час існавання гэтага фесту яго арганізатары (мастацкі кіраўнік М. Фінберг, навуковы кіраўнік і вядучая музычных праграм В. Дадзіёмава) пазнаёмлі аўдыторыю з музыкай кампазітараў, спрычынёных да беларускай зямлі або радаводнымі каранямі, або творчай працай; адкрылі малавядомыя або незаслужана забытыя старонкі нашага гукасвету, сфарміраванага на скрыжаванні еўрапейскіх шляхоў і гістарычных эпох, — унікальнага гукасвету, у якім з крэўным голасам роднага краю зліліся інтанацыі розных народаў, розных культур. Праз новыя адмысловыя аранжыроўкі ды інструментальныя транскрыпцыі, у выкананні камерных калектываў, што працуюць у структуры "малой філармоніі" — Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі, у музычны досвед чухай і дапытлівай нясвіжскай публікі ўваходзілі Вацлаў з Шамотул і Цыпрыян Базылік, Васіль Цітоў і Восіп Казлоўскі, Міхал Казімір і Міхал Клеафас Агінскія, Ян Голанд і Мацей Радзівіл, Ян Дусік і Эрнст Ванжура, Каміла Марцінкевіч і Міхал Ельскі, Напалеон Орда і Станіслаў Манюшка, Антон Абрамовіч і Мечыслаў Карловіч, ананімныя аўтары старажытных псалмаў, "Нясвіжскай імшы", "Полацкага сшытка"...

Нясвіжскі гукасвет

Ад народнай песні — да харавой імшы, ад Агінскага — да Туранкова, ад Шапэна — да Падкавырава...

Беларускія класікі XX стагоддзя Мікалай Чуркін, Мікалай Аладаў, Анатоль Багатыроў, Яўген Глебаў, Леў Абелёвіч, Генрых Вагнер... Нашы сучаснікі Дзмітрый Смольскі, Галіна Гарэлава, Аляксандр Літвіноўскі, Уладзімір Кур'ян, Дзмітрый Лыбін... Неабдымная непаўторнасць!

Здавалася б, падсумоўваючы плён сваёй дзейнасці, складальнікі сёлетняй двухдзённай праграмы "Муз Нясвіжа" маглі б абмежавацца рэтраканцэртамі — прапанаваць выбраныя старонкі колішніх фестывалю. Аднак і гэтая сустрэча здзівіла і парадавала публіку непаўторнасцю: свежасцю эстэтычных уражанняў, новай пазнавальнай інфармацыяй.

Камерныя калектывы вялікага аркестра выступілі ў гарадской ратушы з разнастайнай праграмай, прыверкаванай да 100-годдзя з дня нараджэння класіка беларускай музыкі XX стагоддзя Пятра Падкавырава. Ураджэнец Расіі, які следам за сваім настаўнікам Васілём Залатаровым (вучнем М. Рымскага-Корсакава), запрошаным у Мінск выкладаць кампазіцыю, П. Падкавыраў прыехаў у Беларусь, якая стала для яго другой радзімай... На жаль, імя гэтага кампазітара і педагога, яго творчасць выпалі з сённяшняга культурнага кантэкссту. Бадай, толькі ў Нацыянальным канцэртным аркестры адзначылі 100-гадовы юбілей П. Падкавырава, успомнілі лепшыя старонкі яго самабытнай музыкі.

Кульмінацыйнай падзеяй стаўся вялікі фестывальны вечар, прысвечаны 200-годдзю з дня нараджэння непаўторнага кампазітара і піяніста Фрыдэрыка Шапэна. Яго называюць паэтам фартэпіяна, і гэта слушна. Аднак у Год Шапэна, які сёлета адзначае ўвесь культурны свет, музыканты імкнуцца нібы перааэнсаваць яго творчасць у розных жанрах: пішучь п'есы з выкарыстаннем шапэнаўскіх тэм, робяць джазавыя апрацоўкі вядомых рамантычных мелодый. А вось у Нясвіжы свет вобразаў Шапэна (дарэчы, злучанага з нашай зямлёю праз балады, натхнёныя паэзіяй яго сябра Адама Міцкевіча, праз фартэпіяны "слаборніцтвы" з Напалеонам Ордам у Парыжы, праз асветніцкую дзейнасць Станіслава Манюшкі, Мечыслава Карловіча) раскрыўся ў выкананні камернага аркестра! Шыкоўны пералажэнні яго вальсаў, паланезаў, прэлюдый зрабілі знання аранжыроўшчыкі Андрэй Шпянёў і Уладзімір Ткачэнка. Увесь вечар гэтую чужую музыку граў Струнны аркестр пад кіраўніцтвам Валерыя Сарокі. І толькі дзве мазуркі Фрыдэрыка Шапэна прагучалі ў арыгінале: іх выканала, кра-

музыканты імкнуцца нібы перааэнсаваць яго творчасць у розных жанрах: пішучь п'есы з выкарыстаннем шапэнаўскіх тэм, робяць джазавыя апрацоўкі вядомых рамантычных мелодый. А вось у Нясвіжы свет вобразаў Шапэна (дарэчы, злучанага з нашай зямлёю праз балады, натхнёныя паэзіяй яго сябра Адама Міцкевіча, праз фартэпіяны "слаборніцтвы" з Напалеонам Ордам у Парыжы, праз асветніцкую дзейнасць Станіслава Манюшкі, Мечыслава Карловіча) раскрыўся ў выкананні камернага аркестра! Шыкоўны пералажэнні яго вальсаў, паланезаў, прэлюдый зрабілі знання аранжыроўшчыкі Андрэй Шпянёў і Уладзімір Ткачэнка. Увесь вечар гэтую чужую музыку граў Струнны аркестр пад кіраўніцтвам Валерыя Сарокі. І толькі дзве мазуркі Фрыдэрыка Шапэна прагучалі ў арыгінале: іх выканала, кра-

Прысутны на фестывалі першы намеснік міністра культуры Беларусі Уладзімір Рылатка так пракаменціраваў гэтую падзею: "Адбылася досыць буйная акцыя ў кантэксце значнай міжнароднай падзеі: свет адзначае 200-годдзе Шапэна. Гэты геній выпакатаваў гісторыю і ўсяго чалавецтва, і свайго народа. Як вядома з гісторыі, і Шапэн, і нашы суайчыннікі жылі калісьці ў адной вялікай дзяржаве. І яго музыка вельмі блізкая нам. Гэта і наша музыка. Вялікі дзякуй удзельнікам фестывалю. Дзякуючы маэстра Фінбергу, Нясвіж становіцца прыцягальным духоўным і культурным цэнтрам, на які трэба раўняцца. У "Муз Нясвіжа" багата равеснікаў і спадарожнікаў: гэта найперш тыя слухачы, што ўзгадаліся і духоўна пасталелі на фестывальных канцэртах. Няхай жыве гэты фестываль, радуе нас, каб новыя пакаленні прыводзілі сюды сваіх дзяцей і былі ўпэўненыя ў іх шчаслівай будучыні".

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: народны артыст Беларусі Міхаіл Фінберг, першы намеснік міністра культуры Уладзімір Рылатка і начальнік упраўлення культуры Мінска аблвыканкама Анатоль Акушэвіч; Струнны аркестр пад кіраўніцтвам заслужанага артыста Беларусі Валерыя Сарокі; вакальны ансамбль Нацыянальнага канцэртнага аркестра (кіраўнік Наталля Міхайлава).

Фота Віктара Кавалёва

Мастацтва не абслугоўвае...

Допіс неабьякавага тэатрала

Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі — з'ява унікальная як у нашай краіне, так і ва ўсім свеце. Створаны ў 1990-м, ён вось ужо 20 гадоў мэтанакіравана займаецца развіццём нацыянальнай драматургіі. Аналагічныя трупы існуюць толькі ў лонданскім "Роял-Корт" і Школе сучаснай п'есы ў Маскве.

Афіша РТБД на 75 працэнтаў складаецца з твораў нацыянальнай беларускай драматургіі. Сённяшняй візітоўкай тэатра стаў спектакль паводле рамана Уладзіміра Караткевіча "Каласы пад сярпом тваім". У сярэдзіне красавіка адбылася чарговая прэм'ера — "Яго апошняе каханне" паводле Анатолія Дзялендзіка. Ідзе падрыхтоўка спектакля "Сонечка" паводле рамана "Злачынства і пакаранне" Ф. Дастаеўскага, а ў планах — пастаноўка "Дзядзькі Вані" А. Чэхава.

Выпрабаваць свае сілы могуць тут, як вядома, і маладыя драматургі. У рэпертуары РТБД, напрыклад, — "Калі скончыцца вайна" Паўла Пракко, "Раман + Юлія" Дзюны Балыкі, "Жанчыны Бергмана" Мікалая Рудкоўскага. У тэатры многа маладых актэраў. Скажам, Максім Панінатчанка і Дзюніс Паршын добра вядомыя глядачам па выдатным спектаклі "Сталіца Эраўнд". Дзюніс, трэба заўважыць, не

толькі таленавіты актёр, але і аўтар музыкі ды тэкстаў. У 2008 годзе ў РТБД адбыўся яго сольны канцэрт "Між намі кажучы", а ў 2009-м Дзюніс Паршын паўторна выйшаў на сцэну ў якасці спевака з праграмай "Ізноў між намі кажучы". Водгукі глядачоў на яго творчыя эксперыменты былі найлепшыя. Дык ці не для таго быў створаны тэатр беларускай драматургіі, каб спрабаваць нешта новае, развівацца ва ўсіх кірунках!

Здавалася б, усё тут добра: і цікавы рэпертуар ёсць, і глядачы на спектаклі ходзяць, і на міжнародных фествах тэатр атрымлівае ўзнагароды, але ў гэтай "бочцы мёду" ёсць лыжка горчыхы.

"На жаль, існуе распаўсюджанае меркаванне, што тэатр — мастацтва, якое не мае патрэбы ў адмысловых затратах і капіталаўкладаннях, — разважае мастацкі кіраўнік РТБД народны артыст Беларусі, прафесар Валерыя Анісенка, з якім давялося мне пагутарыць. — Ва ўсе часы каралі, мецэнаты, багатыя людзі падтрымлівалі тэатр. Сёння палітыка нашай дзяржавы таксама на гэта накіраваная. Прыкладна 80 працэнтаў фінансаў выдаткоўвае нам дзяржава, а 15 — 20 працэнтаў тэатр зарабляе сам. Але самастойна існаваць ён ніяк не можа. Шкада, але апошнім часам паварот зроблены ў іншы бок, і нам трэба займацца

самазабеспячэннем; бо з'явілася думка, што тэатр павінен быць самаакупным. Але яна не стасуецца з рэчаіснасцю. Тэатр жа глядача не абслугоўвае, не падладжаецца пад яго густы. Ён выходзіць чалавека, нясе да яго культуру. Мастацтва — гэта тое, чым адметная кожная нацыя, гэта паказчык яе самавітасці. І тэатр як універсальны сродак развіцця асобы не павінен быць у грамадстве на апошнім месцы".

Чаму змянілася стаўленне людзей да тэатра? "Гэта тэндэнцыя апошняга дзесяцігоддзя, — мяркуе Валерыя Анісенка. — Тое, што хлынула на нас са сродкаў масавай інфармацыі, асабліва з тэлебачання, перакульвае многія класічныя паніяці. Хіба ўсё, што дазволена, павінна быць? У нашым грамадстве вельмі пагоршылася становішча з пісьменнасцю, адукаванасцю, з мовай. Нават культура абвэстак у грамадскім транспарце: часта вадзіцелі ўключаюць іх так гучна, што б'е па перапонках, — дробязь, здавалася б, але дробязяў, як вядома, не бывае".

І ўсё ж такі, пакуль ёсць тэатр, класічная культура не загіне і будзе належным чынам падтрымлівацца. Яна патрэбная кожнаму чалавеку, бо пераўтварае аб'якавае існаванне ў сапраўднае жыццё.

"У свеце ёсць дзве супрацьлеглыя філасофіі, — кажа Валерыя Анісенка. — Вызначыць, як ставіцца да жыцця вы, вельмі проста. Наліце ў шклянку столькі вады, каб атрымалася роўна палова аб'ёму. І вось тое, што вы ўбачыце, будзе паказчыкам вашай жыццёвай філасофіі. Шклянка або напалову пустая, або напалову поўная. Мая — заўсёды поўная".

І гэта надае аптымізму...

Паяднананыя Беларуссю

Беларускі дзяржаўны харэаграфічны каледж 20 мая можна было параўнаць з супрацьлегласцю Вавілонскай вежы. У ім сабраліся людзі розных краін, нацыянальнасцей і менталітэтаў. Але такая дзіўная рэч: усе яны знаходзілі агульную мову — беларускую. Швейцарка размаўляе з англічанінам, полька з немцам — наша мова гэтымі днямі

“Беларусісты — гэта пераважна не беларусы, прадстаўнікі іншых народаў, яны фактычна прапагандуюць беларускую культуру ў свеце, ствараюць імідж нашай дзяржавы. Многія з іх чытаюць курсы па беларускай мове і літаратуры, займаюцца вывучэннем нашай гісторыі, гэта іх хлеб надзённы”, — распавёў ганаровы старшыня Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў **Адам Мальдзіс**. Кангрэс, які адбываецца раз на пяць гадоў, сёлета сабраў больш як 170 удзельнікаў, сярод якіх каля 80 — замежныя госці з 12 краін свету: Польшчы, Германіі, Украіны, Літвы, Швейцарыі, Ізраіля, Вялікабрытаніі, Венгрыі, Чэхіі, Расіі, ЗША, Нарвегіі.

Томас Бэрд — славіст з ЗША. Вывучае гісторыю газеты “Наша Ніва” і яе ролю ў беларускай літаратуры.

“У арганізацыі гэтага кангрэса вялікую дапамогу нам аказалі міністэрствы культуры і замежных спраў Беларусі, а таксама Нацыянальная акадэмія навук, у якой фактычна і пачыналася дзейнасць Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў. Але, на мой погляд, неабходна, каб асацыяцыя існавала пры нейкай дзяржаўнай установе. Росквіт арганізацыі быў, калі яна мела юрыдычны адрас пры Скарынаўскім цэнтры. Тады мы стварылі музей “Беларусы ў свеце”, выдалі шмат важных кніг”, — адзначыў Адам Мальдзіс. Ён таксама дадаў: “На адной канферэнцыі была выказана думка, што трэба пры Міністэрстве культуры стварыць беларускі інстытут, які б вёў працу па папулярызацыі нашай культуры за мяжой. У некаторых краінах ужо ёсць цэнтры беларускай культуры — скажам, ва Украіне і ў Польшчы. Але трэба пашыраць гэтую дзейнасць. Ёсць таксама вельмі моцная суполка беларусістаў у Венгрыі — больш як 30 чалавек, у літоўскім універсітэце існуе кафедра беларускай культуры, вельмі добрыя сувязі мы маем з беларусістамі Пецярбурга і Масквы, цікавае згуртаванне знаходзіцца ў Японіі, там выходзіў японска-беларускі слоўнік, “Граматыка беларускай мовы” для японцаў — гэта вялікі поспех. У Індыі таксама выходзілі дзве анталогіі беларускай літаратуры. Словам, людзі, што цікавяцца нашай культурай, ёсць у розных краінах свету, і неабходна іх падтрымліваць на дзяржаўным узроўні”.

На V Міжнародны кангрэс беларусістаў прыехала шмат знакамітых даследчыкаў, многія з якіх з’яўляюцца ў нашай краіне частымі гасцямі. Сярод іх — **Мікалай Нікалаеў**, наш зямляк, які, працуючы загадчыкам аддзела рэдкай кнігі Расійскай нацыянальнай бібліятэкі ў Санкт-Пецярбургу, дапамагае беларусам вяртаць нацыянальную спадчыну ў выглядзе факсімільных выданняў. Альбо **Юрый Мыцык** — прафесар кафедры гісторыі Кіева-Магілянскай акадэміі, у якога зусім нядаўна выйшла кніга “Альбарутэніка. Студыі з гісторыі Беларусі”, ці **Зінаіда Гімбелевіч** з Канады, якая з’яўляецца аўтаркай даследаванняў творчасці Васіля Быкава і кнігі “Беларускія пісьменнікі яўрэйскага паходжання”, і канечне ж, **Арнольд Макмілін**, прафесар Лонданскага універсітэта — аўтар самай вялікай манаграфіі пра беларускую літаратуру (1136 старонак), што нядаўна выйшла ў Англіі і ўжо перакладаецца на беларускую мову, ды многія іншыя навукоўцы з розных краін.

Адным з самых чаканых і значных гасцей мерапрыемства стаў вядомы даследчык усходнеўрапейскай гісторыі, прафесар Йельскага універсітэта ў ЗША **Цімаці Снайдэр**. Падчас кангрэса ён прэзентаваў пераклад на беларускую мову сваёй вядомай кнігі “Рэканструкцыя нацый. Польшча, Украіна, Літва, Беларусь (1569 — 1999)”, што выйшаў сёлета ў выдавецтве “Медысонт”. Яшчэ англамоўную версію гэтай працы ў Беларусь паспелі ахрысціць “навуковым бестселерам”. У гэтай кнізе аўтар прасачыў станаўленне нацый, народаў Рэчы Паспалітай, якія складаліся ў досыць цяжкіх, часам драматычных умовах, падаў нейтральны, вонкавы погляд на гэтыя падзеі. “Беларусы з’яўляюцца найбольш цікавым з навуковага пункту гледжання прыкладам, таму што ідэі беларускай дзяржаўнасці і нацыянальнасці прайшлі вельмі доўгі і цяжкі шлях, але пры гэтым

гучала з разнастайнымі акцэнтамі. І можна было звяртацца да любога замежнага госця — калі нават не ўсе маглі адказаць па-беларуску, то, прынамсі, абавязкова разумелі. Калі б хто распавёў такое — відаць, не паверыла б. Але гэта рэальнасць. Гэта V Міжнародны кангрэс беларусістаў, што адбыўся нядаўна ў Мінску.

выжылі. Гэта вельмі складанае пытанне: чаму цяпер існуюць менавіта тыя нацыі, якія ёсць, а не іншыя”, — падкрэсліў даследчык.

Прафесар Снайдэр распавёў, што цяпер заканчвае новую кнігу: “Гэта абсалютна іншы праект, прысвечаны нямецкім і савецкім масавым забойствам, і зноў Беларусь па розных прычынах з’яўляецца своеасаблівым цэнтрам...”

Для яшчэ аднаго навукоўца з ЗША — вядомага славіста **Томаса Бэрда** з Гарадскага універсітэта Нью-Йорка кангрэс стаў нагодай наведаць Беларусь упершыню за апошнія восем год. Ягоная тэма — газета “Наша Ніва” і яе роля ў беларускай літаратуры. Даследчык распавёў: “Цікаваць да беларусістыкі калісьці запаліў ува мне мой выкладчык Уладзімір Сядура, пад кіраўніцтвам якога я пісаў дыпломную працу. Пасля ў Нью-Йорку сустрэў вядомага пісьменніка беларускай эміграцыі Антона Адамовіча, а таксама доктара гісторыі, паэта, крытыка Янку Запрудніка, і яны проста ўжывілі ў мяне зацікаўленасць беларускай літаратурай і гісторыяй. Таму я пачаў вывучаць беларускія праблемы ва ўніверсітэце пад кіраўніцтвам Алеся Баршчэўскага, працуючы над тэмай “Нашай Нівы”.

На пытанне пра колькасць беларусістаў у ЗША, Томас Бэрд адзначыў: “Думаю, іх некалькі дзесяткаў. Але беларусістыка вельмі моцна развіваецца, асабліва апошнія 20 год. Такія універсітэты, як Гарвардскі, Нью-Йоркскі гарадскі універсітэт, Рочэстэрскі універсітэт, Дзяржаўны універсітэт Нью-Джэрсі робяць сур’ёзныя даследаванні, асабліва ў гісторыі і, часам, у літаратуры Беларусі. Гэты напрамак адназначна пашыраецца, у нас ёсць Нацыянальная асацыяцыя акадэмічных навукоўцаў, якая аб’ядноўвае тых, хто працуе ў галіне беларусістыкі. Кожны год Беларускі інстытут навукі і мастацтва публікуе працы па беларусістыцы ў часопісе “Запісы”, рэдактарам якога я з’яўляюся”.

Самымі шматлікімі на кангрэсе, вядома ж, былі дэлегацыі краін-суседкаў. Толькі з Польшчы сюды прыехала каля 30 чалавек. Вядомай славістка і беларусістка прафесар **Эльжбета Смулкава**, была палсол Польшчы ў Беларусі, займаецца даследаваннем беларускага памежжа. “Гэтай тэрыторыяй я зацікавілася шмат гадоў таму пад уплывам прафесара Тур-

Вікінтас Вайткявічус — гісторык з Літвы. На кангрэсе выступіў з дакладам пра сваю навуковую экспедыцыю па рацэ Вілія — Нярис.

скай, якая займалася беларуска-літоўскімі гаворкамі Віленшчыны. Для падрыхтоўкі магістарскай працы я шмат кантактавала з беларусамі Усходняй Беласточчыны, ад іх і вывучыла беларускую мову. У 1952 годзе ў Варшаўскім універсітэце адкрылі кафедру беларускай філалогіі, дзе я стала працаваць (цяпер яна называецца “кафедра беларусістыкі” і мае больш шырокі культурны профіль). Потым былі палявыя даследаванні дзя “Атласа ўсходнеславянскіх гаворак Беласточчыны”, шмат іншых прац, стажыроўкі ў БДУ і Акадэміі навук. З тых часоў мяне звязваюць моцныя сувязі з беларускімі даследчыкамі, і не толькі ў навуковым жыцці”.

Таксама памежжа, толькі ўжо беларуска-ўкраінскае, цікавіць прафесара, дырэктара Навучальна-навуковага інстытута філалогіі і журналістыкі Жытомірскага дзяржаўнага універсітэта імя І. Франка **Віктара Майсіенку**. Напрамак яго даследаванняў — мова Палесся часоў ВКЛ XV — XVI стагоддзяў. Лагічным працягам вывучэння гэтай тэмы, па словах навукоўца, стала пытанне: якія помнікі пісьменства абраць для адлюстравання ўкраінскай моўнай сістэмы, а якія — для беларускай. “Чым больш паглыбляўся ў творы, намагаўся як-небудзь іх размежаваць, тым часцей сутыкаўся з грандыёзнай праблемай, якой сёння надаецца шмат увагі ў даследчым асяродку. Але ўсё-ткі існуе навуковы, насколькі магчыма, незаангажаваны падыход, які дазваляе вызначыць рысы, што, бясспрэчна, складаюць для перыяду XV — XVI стагоддзя ўкраінскі моўны

комплекс, і тыя, што характэрныя для беларускага. Украінцы і беларусы ў гэтым складаным пытанні даходзяць да пэўнай згоды, хаця, я думаю, што канцавую кропку, мабыць, ніколі не паставяць, патрэбны нейтральны погляд замежнага навукоўца. Вельмі цікава, як гэтую праблему ацэньваюць палякі, немцы, аўстрыйцы. Спадзяюся, гэты кангрэс дапаможа зняць некаторыя пытанні, датычныя беларуска-ўкраінскай моўнай мяжы, а не паставіць новыя”.

Яго калега **Аляксандр Скапенка**, украініст і беларусіст, які працуе ў Інстытуце мовазнаўства імя А. А. Патабні НАН Украіны, распавёў пра развіццё беларуска-ўкраінскіх культурных стасункаў: “Вельмі дрэнна, што за савецкім часам беларусістыка ў нас была ў такім, мякка кажучы, не вельмі добрым стане. І толькі за апошнія 10 — 12 гадоў мы можам назіраць, як у нашай краіне адбываецца адраджэнне беларусістыкі як асобнай галіны філалагічнай навукі. Напрыклад, у Кіеве ў НАН Украіны я і акадэмік Рыгор Піўтарак зрабілі беларуска-ўкраінскі слоўнік, які ў 2006 годзе ўбачыў свет. Летась ён быў адзначаны прэміяй Аляксандра Патабні НАН Украіны.

Штэфан Родзвальд — швейцарскі гісторык, прадстаўляў на кангрэсе Пасаўскі універсітэт (Германія). Даследуе гісторыю Полацка.

Таксама Рыгор Піўтарак у канцы 1990-х напісаў падручнік “Беларуская мова”. Таму Цэнтр беларускай мовы і культуры, які пачаў дзейнічаць у мінулым годзе ў кіеўскім Нацыянальным універсітэце імя Шаўчэнкі, узнік не на “глебе з ёлкамі”, для гэтага былі перадумовы. Ужо з верасня гэтага года, як разлічваюць супрацоўнікі Інстытута філалогіі Нацыянальнага універсітэта імя Шаўчэнкі, адбудзецца набор студэнтаў-беларусістаў. Увогуле ва Украіне заўсёды цёплыя адносіны да Беларусі, а для таго, каб развіццё даследаванняў ў розных навуковых галінах, вядома ж, патрэбныя сродкі. Вельмі шкада, што сувязі паміж навуковымі ўстановамі нашых краін нейкія спарадочныя, несістэмныя”.

Літоўскі археолаг **Вікінтас Вайткявічус** таксама знайшоў для сябе тэму на мяжы блізкіх культур. “У маіх апошніх даследаваннях вінаватая рака Вілія, якую вывучаю ўжо 6 гадоў, — значае навуковец, — У 2007 годзе мы за 31 дзень прапалылі яе ўсю, паўтарыўшы падарожжа знокамітага Канстанціна Тышкевіча. Гэта рака — правы прыток Нёмана — 510 кіламетраў у даўжыню, па маштабах Беларусі яна не вельмі вялікая. Але яе феномен у тым, што яна злучае дзве сучасныя краіны з агульным мінулым. Тут сыходзяцца славяне і балты, праваслаўе і каталіцтва, тут мяняюцца дыялекты, глеба, архітэктура і г.д. Розныя і аднолькавыя рысы па абодва бакі гэтай сучаснай мяжы выклікаюць вялікую цікавасць”.

Малады швейцарскі гісторык **Штэфан Родзвальд** прадстаўляў на канферэнцыі Пасаўскі універсітэт (Германія). Штэфана цікавіць гісторыя гарадоў. У 1995 годзе, беручы ўдзел у семінары прафесара Цюрыхскага універсітэта Карстэна Гёрке, дзе параўноўваліся нямецкія і ўсходнеўрапейскія гарады, ён напісаў працу пра Львоў, Кіеў і Магілёў. Для магістранцкага даследавання Штэфан абраў Полацк, бо гэта адзін з самых важных, на яго погляд, гарадоў Старажытнай Русі. У 1997 годзе ён абараніў працу па тэме “Аб Полацкай Венецыі, або Пра полацкую вольнасць”, яна была апублікаваная ў 2005-м.

“Апошні раз я быў у Беларусі год таму, калі гісторык Томас Бон напісаў кнігу пра Мінск, пра тое, як пасля вайны будаваўся сацыялістычны горад. І ён склікаў замежных даследчыкаў, якія займаюцца беларускімі гарадамі, мы сустрэліся ў Мінску з беларускімі навукоўцамі. Цяпер, спадзяюся, выйдзе зборнік артыкулаў. Можна казаць, што ўтвараецца такая навуковая сетка беларусістаў”, — распавёў гісторык.

Моніка Банькоўскі-Цюліг са Швейцарыі вядзе дакладны падлік: гэты прыезд у Беларусь для яе 27-май. Яна працуе рэфэрэнтам па славістыцы ў Цэнтральнай бібліятэцы Цюрыха. Беларускай культурай захапілася ў студэнцтва, натрапіўшы ва ўніверсітэцкай бібліятэцы на невялікі беларускі кнігазбор. Да гэтага, прызнаецца, і не ведала пра існаванне Беларусі. Спадарыня Моніка самастойна вывучыла мову. Цяпер, працуючы бібліятэкарам, яна заўсёды дбае пра тое, каб фонды папаўняліся беларускімі кнігамі. Апошнім часам Моніка Банькоўскі-Цюліг даследуе падарожныя нататкі заходніх дыпламатаў, пісьменнікаў, грамадскіх дзеячаў, якія ў розныя часы вандравалі праз Беларусь. “Ёсць жаданне калісьці выдаць такую кнігу, прычым, я думаю, рабіць гэта трэба ў Беларусі, бо мне казалі, што гэтая тэма тут мала распрацавана і, магчыма, беларусам будзе цікава даведацца, якія яны ўспрымаліся іншаземцамі”, — рапавядае даследчыца.

Саша ДОРСКАЯ
Фота аўтара

Уладзімір ЕРМАЛАЕЎ

Плач васільковы

Ой, васількі, васількі!
Праўду мне толькі скажыце:
Што ж вас так мала ў жыце,
Ой, васількі, васількі?!
О, васілёк сіратлівы!

Мікола Шабовіч

Ой, аграномы, дзядзькі-спрытнякі!
Пытаю ў вас, як на духу скажыце:
За што прагналі з поля васількі?
Вярніце мне былаю сінь у жыце.

Падаў бы я гаротнікам руку,
Ды ці знайду ў жытнёвай пазалоце?
Няма жыцця на ніве васільку,
І я без васількоў жыву ў самоце.

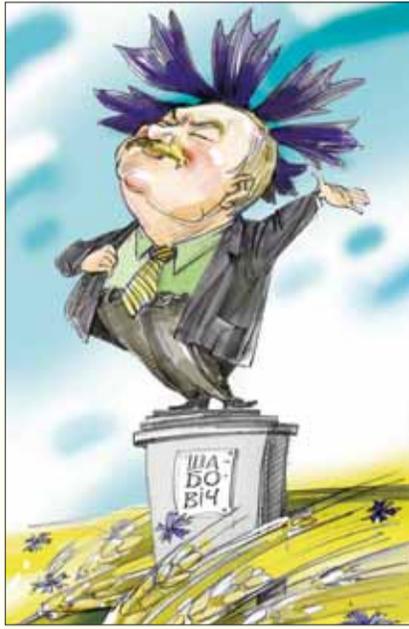
Адно што ў радасць —
родны мой куток.
Стаю ў Бадзеньях
ля бацькоўскай пуні.
Было б з чаго,
дык сплёў бы сам вянок

І начапіў чарговай прыгажуні.
Прымроілася: недзе праз вякі
Знік з поля васілёк
апошні кволы.
І ўжо за кросны селі землякі,
Каб ткаць партрэт
Шабовіча Міколы.

Знайшлі і работу

(жартуюць пенсіянеры)

Змітрок уладзіўся ў гартоп,
На холадзе не стыгне.

Мястэчка цёплае Пракоп
Знайшоў сабе ў саўміне.

Пашанцавала, мусіць, ім —
Пасады неблагія.
А сутнасць той работы ў чым? —
Пытаюцца другія.

Расхвалявае Змітрок гартоп:
— Рабочы дзень без нормы.
Штодня па гораду туп-топ,
Ваўка, брат, ногі кормяць.

Пракоп з чыноўніцкіх вышынь
Падвёў пад жартам рыску:
— Вось і мяне ўзялі ў саўмін,
Каб соваўся па Мінску.

Анатоль ЦЫРКУНОЎ

Эпіграмы

Дзяды і ўнукі

Калі з тэлеэкранаў, як геройству,
Малыя ўнукі вучацца забойству,
То потым не прыходзіцца здзіўляцца,
Што за сваё жыццё дзяды баяцца...

Ананім

Ліхі паклёпнік-ананім
Мяняе часта псеўданім,
Але ваўка ў авечай скуры
Пазнаць няцяжка па натуре...

Сіла ў слабасці

Ні адзін прамудры Саламон
Пападаў жанчынам у палон,

Ні адзін магутны Геркулес
Ад наскокаў жонкі бег у лес...

Каралю і голаму добра

Кароль на троне можа без бяды
Сядзець і голым,
толькі смеху варты,
Калі ў падданных голяя зады,
Тады гэта няшчасце,
а не жарты...

Спадзяванне на лепшае

Калі, будучы адпетым,
у лепшы свет трапляеш,
Значыць ты на свеце гэтым
Толькі час губляеш...

Васіль НАЙДЗІН

Поўная гармонія

Рэжце мяне на кавалкі, сёе-тое — на пятакі, а я сцвярджаю і сцвярджаю: радасць сама па сабе да чалавека не прыйдзе. Не прыплыве. Не паселіцца ў душы без якога-небудзь штуршка звонку. Вось тады і асалода. У сэнсе цудоўнага настрою і смеху. На шляху да поўнай гармоніі.

Але адкінем убок высокія матэрыі і глыбокія разважанні.

Дзесьці я чуў ці нават чытаў, што радасць — гэта калі карова ў суседа здохла. Ці ў Хвядара якога пуня згарэла. Адкуль вылазілі куры-гусі і тапталі суседскія грады.

Жыццё!.. Як кажуць вучоныя — з усімі яго перыпетэямі і нюансамі. А калі перайсці на нармальную гаворку, пасля такіх «штуршкоў звонку» сапраўды камусьці лягчэй дыхаецца. На душы ў яго святлее. І — нават на небе. Праз цёмныя хмары відаць тады зоркі.

Суседскі конь для гэтай справы падыходзіць. На крайні выпадак — сабака. Але гэта старыя норавы. З багны мінулых гадоў і нават стагоддзяў.

Зараз паменела ў насельніцтва кароў. І коней — таксама. Пра коз, курэй-гусей і гамонкі няма. Хоць прыватная ўласнасць, здаецца, узнята ў нас на належную вышыню.

Але не тая вёска, што раней была. Ой, не тая... Дзесьці парушана гармонія. Паменела мясцовага смеху і рогату.

У горадзе крыху іншая справа. Не такая ўжо сумная і здранцвелая. Што сабак прытулілі ў сваіх утульных кватэрах — гэта дробязь. Не будзем кратаць курэй-гусей. Жывых, з пер'ямі, іх тут мала хто ўжо і бачыў. На паліцах магазінаў і супермаркетаў голяя ляжаць. Альбо круціцца загарэлыя ў грэль-барах на каруселях.

Любуйцеся на іх!
Але ёсць у горадзе і іншыя радасці. Без удзелу кароў і коней.

Вось гримнула з даху дзевяціпавярховага дома глыба са снегу і лёду на шыкоўны «мерседэс» — усім выхарам дома радасць. Не паркуй, гадыюка з сямейства алігархаў, сваю тачку пад сямьмі вокнамі-форткамі! Не псуў нам паветра. Не загароджвай людзям выхад з пад'езда на волю...

І песня на гэту тэму яшчэ не ўся.
Калі які-небудзь «лексус» ці джып рэдкай канструкцыі з дрэвам ці са слупом не размінуўся — таксама не ўсе спачуваюць. Калі без смяротнага зыходу — усё нармальна! Менш матораў — больш прасторы. Даішнікам работа ёсць. Эвакуатаршчыкі, бляхары-кляпальшчыкі ў настроі. Усе пры справах. Зялёнымі пахне. Яны ўжо амаль у іх кішэнях.

Гармонія! Хоць яшчэ і не поўная. Бо не ўсе на колах. Вунь, чэшуць многія пехадралам. Па вуліцах, перавулках і рознах завулках. Туды-сюды, сюды-туды... Увесь час азіраючыся і з дрыжыкамі ў нагах. Кожны баіцца, каб які МАЗ ці трактар не падмяў, не сплюшчыў. Альбо легкавік не зламаў дзверты рабрыны. У лепшым выпадку.

Адначасова трэба ўніз і ўверх глядзець. Кантраляваць усю вакол прастору і ацэньваць сітуацыю.

Каб не паслізнуцца.
Каб у лок які не нырнуць.
Каб лядзях з даху па галаве не бразнуць.

Каб кашалёк з грашыма з кішэні не выцягнулі. Тым больш — партманет з дакументамі.

Праўду кажуць: гора з радасцю перагонкі скачучы. Барацьба супраць-легласцей... Забыліся ранейшую навуку — філасофію? Экзамен па якой з цяжкасцю здавалі. А потым да столі падскоквалі. Ад радасці. Што залік ці траяк атрымалі.

А ўвогуле да малых і вялікіх радасцей чалавек заўсёды цягнуўся і сёння цягнецца. Да асалоды і поўнай гармоніі.

І дырэктар нашай задрыпанай канторы, якая чамусьці зараз называецца фірмай, не выключэнне. Часцяком запрашае ў свой кабінет менеджэра Леначку. А мы вушы натапырым і чакаем, пакуль замок у дзвярах не шчоўкне. Пасля чаго ў нашай канторы-фірме — цішыня і парадак. Леначка не крычыць. Жывая, значыць. Начальнік за намі не сочыць — усім перадых. Радуемся. Хто храпака дае, хто крыжаванкі разгадвае. Маўчым. Бо адзін аднаго без слоў разумеем. Поўная ў калектыве гармонія. Так на ўсіх нарадах і сходах і шэф наш падкрэсліваў.

Не жыццё было — маліна. Пакуль не высачыла і не застукала нашага начальніка ў кабінете з Леначкай яго родная жонка. Было шуму-грэску. Кроў з носа шыкоўным галыштукам, прывезеным з Японіі, выціраў Яўген Іванавіч. Паменела валасоў на галаве і ў Леначкі.

У жыцці рознае здараецца, бурчым самі сабе пад нос такую музыку. Гэта — дзеля канспірацыі.

А ў душы радуемся.
Бо часам звер зверам жа быў начальнік. Еў усіх поедам. Прадукт нашага дзікага капіталізму! Толькі пра сваю кішэню дбаў. Заграбаў дык заграбаў. Мы ведаем... А яшчэ хацеў мяне на пенсію вытурываць. Таму я ўдвайне радуюся.

Кожным вечарам у гэтыя дні заходжу пасля работы да свайго сябра-суседа Пятра. Каб расказаць чарговую навіну. Па келіху, безумоўна, бяром. Пра жыццё-быццё нашанскае гутарым.

А ўчора, калі мы ўжо абмеркавалі ўсе праблемы, дзе трэба парадаваліся, пасля трэцяга ці чацвёртага келіха я ў яго шыра пытаюся:

— Пятрок! А ў цябе з гэтай справай як?..

— Ты наконт чаго?
— Ну, з жонкай. Ёсць гармонія? У ложку...

— О-о-о, — усміхаецца Пятрок. — Тут у нас поўная гармонія. З каптуром.

— Як гэта? — Не веру я.

— Ды так... Я да яе хінуся, а жонка — ад мяне. Тварам да сценкі. Маўляў, галава баліць... А я і рады. Бо мне ўжо даўно нічога не трэба. Таму гармонія — поўная! Адчуваю — да самага скону.

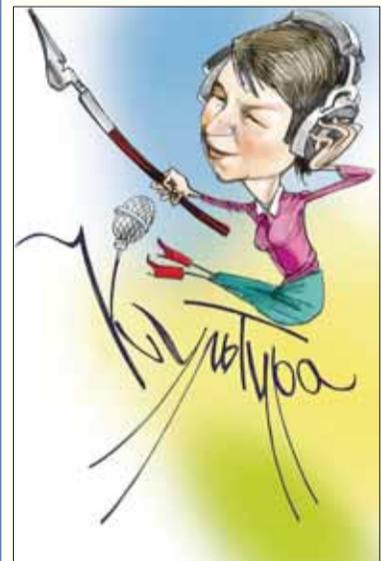
Разумеючы суседа на сто, а то і больш працэнтаў, я таксама поўнасцю задаволены. І вы зараз, адчуваю, у цудоўным настроі, усміхаецеся. А гэта для мяне — самая вялікая радасць.

Анатоль ЗЭКАЎ

Венікам па пісьменніках

Маргарыта ПРОХАР

Хоць часу і ў абрэз нібыта,
На двух франтах ваюе шчыра,
Бо і празаік Маргарыта,
І майстар радыёэфіра.

Шаржы
Алега Карповіча

Георгій ЮРЧАНКА

Літліх ягоны ад усіх адметны:
Што б ні пісаў, заўжды скакаў пры гэтым
Ад слоўнікаў мсціслаўскіх дыялектаў
Да зборнікаў пародый на паэтаў.

Сяргей ТКАЧОЎ

Жаданне прагэманстраваць пазіцыю паставіла яго ў позу.

Лепш верыць, што ўсё добра, чым ведаць, як яно на самай справе.

Нас, добрых, вельмі мала. Аднак тых, хто гэтак жа думае пра нас, — яшчэ менш.

Канешне, прастоі — грэнна, але пролежні — яшчэ горш.

Не рвіце сэрца — рвіце агносіны.

Не спрачайся з дурнем, інакш вас будзе двое.

Служыць бы рад, ды войска скарацілі.

Лепшы выхад часцей падказвае безвыходнасць.

Ёсці з нажа грэнна, асабліва калі прывык карміцца з рук.

Нават пасаджанае ў зямлю, не заўсёды ўзыходзіць, а якіх жа вынікаў мы чакаем ад турмаў?

Марыў кінуць жонку, але не змог яе... нават прыпадняць.

Гусіным пяром

Анатоль СТАНКЕВІЧ. Нарадзіўся ў 1937 годзе ў вёсцы Жарабковічы Ляхавіцкага раёна. Скончыў сямігодку і Слонімскае рамеснае вучылішча чырванадрэўшчыкаў (1955). Працаваў у Архангельскай вобласці, служыў у войску. З 1959 года жыве і працаваў у Баранавічах. Тут скончыў вярхоўнае СШ і ўніверсітэт рабселькараў пры гарадской газеце. Спачатку пісаў вершы на рускай мове. Узначальваў літаратурныя аб'яднанні "Плынь" (1972 — 1980) і "Ліра" (1989 — 1993). З 1994 года працаваў сталяром на Баранавіцкім станкабудаўнічым заводзе "Атлант" і стварыў літааб'яднанне "Жнівень". Выдаваў вершаваныя кніжкі ў калектыўных зборніках "Добрымі і вачыма" і "Годы как реки". У 1996 годзе пабачыла свет яго ўласная паэтычная кніжка "На крыльях страдаючай совести". З часоў незалежнасці Беларусі пісаў на роднай мове. Трагічна загінуў ў 1999 годзе. Пахаваны ў вёсцы Жарабковічы. Зборнік беларускамоўных вершаў "СКРЫЖАЛІ ДАБРЫНІ" выдадзены ў Баранавічах грамадскай арганізацыяй "Творчае аб'яднанне "Святліца" ў 2010 годзе. Прадмова А. Бакача. Рэдактар І. Лагвіновіч.

Андрэй Вазнясенскі

Памёр вядомы рускі паэт Андрэй Вазнясенскі. Яго імя было своеасаблівым сімвалам эпохі пасцідзясцінаў. Арыгінальны, выбітны талент прынёс яму шырокую літаратурную славу ў свеце. Яго кнігі выдаваліся сотысячнымі накладамі, а паслухаць вершы паэта збіраліся цэлыя стадыёны. Яго настаўнікам быў Барыс Пастэрнак. І ў самага Вазнясенскага было шмат вучняў і паслядоўнікаў. Прыхільнікам паэзіі вядомыя знакавыя кнігі паэта: "Взгляд", "Тень звука", "Витражных дел мастер". Ён лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР, прэміі братоў Ганкур і Еўрапейскай акадэміі паэзіі, узнагароджаны ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, а таксама "За заслуги перед Айчынай" III і II ступені...

Але ж, вядома, не гэтым знакаміты Паэт, а сваімі помнымі вершамі. Паэзіяй.

Поглядзіш, как несметно разрастается зло — слава Богу, мы смертны, не увидим всего.

А. Вазнясенскі вельмі любіў Беларусь, з пашанай ставіўся да нашай нацыі, мовы і культуры, пісаў пра М. Шагала, Р. Барадуліна, У. Бядулю, меў тут шмат сяброў і пакінуў сярод нас добрую памяць па сабе.

Няхай жа ў вечнасці яму сніцца і наша Беларусь.

Супрацоўнікі РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Андрэю Вазнясенскаму

Беларусь захлынула і цябе,
Як замова,
Вяснова і зімова.
Слухай жа:
У крынічнай журбе
Журьціца
Беларуская мова!
Слоў сузор'і
Ласкавыя карані —
Не пачуеш папроку, пярэкі.
Мове роднай маёй карані
Вывывалі
Славяншчыны рэкі.
Быццам дыхае глыбіня,
Толькі ўслухайся: пушча, пашча,
Пошпат ічэбету — шпачаня.
Не бывае
Мовы прапашчай!
Я, Андрэй, прыкінуў:
Калі б,
Ці па-руску кажучы, еслі
Не варочаў ты слоўных глыб,
Ты абраў бы пасадку цеслі.
Воку востраму —
Востры склад!
Прасмаллі б жывіцай трэскі.
Праступаюць вякі
Праз хлуг:
Чысціня нашых моў,
Як фрэскі.
...А лаўжоўе звязуць вазакі,
Толькі б польмыя
Добра шугала!
Ты ж пісаў:
Віцебскія васількі
Захлынулі сінечай Шагала.
Іншаму агываць зару б,
Іншы любіць
Жарству травеек.
Аг разваг
Белавежы зруб,
Як у Мураме,
Муравее.
Не зглушыла свирели
Дрэль.
Антысвет
На прыгоды прыгодны.
Добры гэзень,
Антыскептык Андрэй —
Рускай мовы вялікі прыгонны!

Рыгор БАРАДУЛІН

«Калі твой боль загаворыць вершамі»

вельмі даткліва і па магчымасці аб'ектыўна. Доля яго не пеціла. Нават рана памерла маці не паспела адаць належнай ласкі. Ды ўсё ж яе хапіла, каб сын напісаў адзін з лепшых сваіх вершаў:

Я ўжо стары:
Хутка на тым свеце
Сустрэнуся з табою, мама...
Ці пазнаеш такога?
Ты ж пакінула мяне
Двухгадовым хлопчыкам.

Адчуваецца, што па характары і ўсёй сваёй натуральнай грунтоўнасці яму ўсё ж не хапала дыхання, слоў і творчага агню на сюжэтна-змястоўныя вершы. На кароткае імгненне ён яшчэ выцягваў высокую ноту. Удых і выдых. Учывак і суд. Маланка і гром. Дзея і высьнова. І такія радкі па-сапраўднаму ўражвалі нават самага прымхлівага і патрабавальнага чытача:

Каршун каменем
улаў на жаўрука.
Сам не спывае,
а песню забіў...

З цяперашняга часу гэты верш для абазначанага чытача асацыіруецца з трагедыяй гібеллю самага паэта, нешта папераджальна-прарочае ў ім сёння працываецца. (Вырак вёў яго такім шляхам, што ён не мог размінуцца са сваёй горкай зямной доляй. У красавіку 1999 года А. Станкевіч стаў сябрам пісьменніцкай суполкі, а ўжо 21 кастрычніка таго ж года па дарозе на працу яго збіла таксоўка).

Пры жыцці ён любіў творчых людзей. Намагаўся быць завадатарам мясцовага культурнага жыцця. Прагнуў дзяліцца сваім літаратурным і жыццёвым вопытам з маладзейшымі, не павучаў, а падказваў. А распаветці было пра што: лёс змушаў яго блукаць і вузкімі пакручатымі сцежкамі, і выбівацца на шырокія пуцявіны, і ўпарта рушыць і прабівацца да свайго шляху. Гэтак было і з кароткім лірычным жанрам, і з мовай, і сяброўствам у пісьменніцкай арганізацыі... Урэшце, здавалася, што асноўны пераходзіць ў жыцці пераадолены, пройдзены самыя непраходныя перавалы, каб вызначыцца з асноўнай мэтай — напісаннем кнігі, якая сталася б помным знакам

яго паэтычнай творчасці. Тым больш, што напісаў ён няшмат. І тое нядзіўна, бо там, дзе іншы гнаў "кубатуру", ён задавольваўся адзінкавацю паэтычнага гзіва. Не буду казаць, што такое здаралася часта, але менавіта падобныя ўдачы, як марскія маякі сярод вялікай вады, высвечвалі і вызначалі яго літаратурную адметнасць і мастацкую сапраўднасць.

Прачытаў аб'яву
"Прадаецца сабака" —
і здзівіўся:
які прыгожы почырк
у гэтага чалавека!
Як ён старанна выводзіў
кожную літару зграды!..

Тут трэба сказаць не столькі пра лаканічнасць і "аскезу" яго вершаў, але і пра іх афарыстычнасць. Афарызм з метафарычнай падаплекай і складаюць у пераважнай большасці яго тэкстаў фундамент і вянеч твора. Нават у самых цёплых, здавалася б, яго вершах мы натыхаемся на холад яго глыбока заземленай думкі.

Дзіўна!
Ён нават не ведае,
Што такое сумленне...
Яму лёгка, бо ён — пусты...

Не так шмат у яго лірычных вершаў "чыстай красы". Затое калі здароўца, то яны душэўна-ўражлівыя, як зорныя знічкі. Часам нават не верыцца, што іх пісаў "каменячос" А. Станкевіч. Ну вось гэты, да прыкладу:

Між бярозак
і асін крывенькіх,
Дзе зайцоў пужалі пугачы,
Стомлена цыбатыя апенькі
Агпачыць прыселі на карчы...

Альбо яшчэ адзін яркі прыклад прыгажосці:

У даліне дзьмухаўцоў жыву.
Тут, па прасьбе
птушак-вяслушак,
Сонейка ўпрыгожыла траву
Залацістым россыпам вяснушак.

Хоць больш блізкім да агульнавызначальнай вобразнасці паэтыкі А. Станкевіча ўласна мне падаецца вось гэтае чацвярохадкоўе, напісанае на шырокім дыханні, шэрхля-шахраватым слове і самааддана-спагадлівым роздзуху:

Засекі зернем залатым
напоўніла,
Усё гарэшты
раздаўшы логзям.
О, мудрае, шчограе,
добрае поле,
Сабе ж шэраі
пожнй прыкрыла грудзі...

Мне заўжды імпанавала баранавіцкая культурная і літаратурная суполка. Генератар іх дзейнай заклапочанасці і творчай дзейнасці, безумоўна ж, Алесь Бакач. А калі ўлічыць, што даволі ініцыятыўна і актыўна працягваюць сябе

ў справах беларушчыны і іншыя (М. Маліноўскі, І. Лагвіновіч, А. Белы, А. Корнеў), то можна сказаць адназначна, што беларускае, нацыянальна-культурнае, там можа памерці толькі пасля іх, бо і пасля гібелі свайго таварыша яны не дазваляюць смерці абрынуць яго імя ў Лету. Усё гэта гаворыць пра чалавечнасць і высакароднасць людзей, якія час ад часу збіраюцца да гурту ў сваёй душэўнай "Святліцы". Зборнік А. Станкевіча выдадзены менавіта дзякуючы іх намаганням. Але ці не лепш было б выдаць зборнік выбраных вершаў А. Станкевіча, уключыўшы туды ўсё лепшае з напісанага ім па-руску і па-беларуску? Не будзем у гэтым выпадку станаўціцца ў позу нацыянал-патрыётаў і рабіць выгляд, што не адрозніваем паэзію ад версіфікацыі. Такое выданне было б на карысць усім — чытачам і паэту, нягледзячы на яго зямную адсутнасць. Бо ж, насамрэч, не ўражае, а расчароўвае чытача такая праявітая дыдактыка, "напісаная ў слупок":

Калі табе невыносна
Цяжка — гапамажы
Знямогламу,
і ты... пераможаш...

Альбо навошта выносіць на публіку такое (непаказное-альбомнае):

Я не мала сабраў
паэтычнага збожжа.
Дык няўжо яму ў цёмных
закутках ляжаць?..
Памажы мне,
магутны і праведны Божа,
Пры жыцці мае вершы
народу агдаць...

Такіх самадыфірамаў цяпер у нас, здаецца, нават народныя і дзяржаўрэаты не пішуць. Па недаглядзе складальніка і рэдактара (а хутчэй з прычыны іх спагадлівасці да спадчыны адышоўшага паэта) атрымалася непажаданая самапародыя. Добра, што такіх шараговых тэкстаў не так шмат у зборніку, хоць, паўтаруся, магло б і ўвогуле не быць. Бо ж для самага аўтара своеасаблівым заветам былі наступныя яго радкі:

Калі твая радасць
загаворыць вершамі,
Калі твой боль
загаворыць вершамі,
Калі тваё сумленне
загаворыць вершамі, —
Вось тады і назовуць
цябе Паэтам...

Аднак добра, што ў наш сённяшні прагматычны і маскультурны час людзі пакідаюць у спадчыну не толькі густа спісаныя ашчадныя кніжкі сваім дзедам, але шчырую і нешматслоўную паэзію сваім беларускім нашчадкам.

ЛеГАЛ

“Кароль Ротэр” — нямецкая эпічная паэма прыкладна другой паловы XII ст. Твор атрымаў назву паводле імя галоўнага героя — караля Ротэра. Магчыма, ім быў кароль Нармандыі Рогер II, які ў сярэдзіне XII ст. безвынікова ватаў свайго сына да візантыйскай прынцэсы. Галоўны герой паэмы — кароль Ротэр, носьбіт хрысціянскіх каштоўнасцей, барацьбіт за распаўсюджванне хрысціянства і візантыйскага мовнага антыподам у паэме з’яўляецца кароль Канстанцін. Урывак з твора перакладзены паводле нямецкамоўнага арыгінала і ўпершыню друкуецца на беларускай мове.

Кароль Ротэр (урывак)

Магутны Канстанцін / сядзеў у раскошы / за святочным сталом / у пышнай зале. // Там быў чутны святочны гоман / магутных каралёў / з Вавилона, што ў пустыні. / Ротэр аспярожна прабраўся / да стала Канстанціна. / Побач з ім сядзеў кароль на імя Базылістыум, / сын караля Імялота. / А з ім сядзела жонка Ротэра / і страшна пакутавала. // Тады Канстанцін сказаў: / “Маўчы цяпер, мая дачка! / Сёння ноччу бачыў я сон, / ты павінна мне паверыць — / што прыляцеў сокал / з Рыма / і забраў цябе назад за мора”. / У той час Ротэр і яго дружына / забраліся пад стол, / так, што за ім ніхто не сачыў. / Там ён меў магчымасць падслухаваць усё, / аб чым вялі гаворку Канстанцін і яго госці. / Каралі-язычнікі былі ў гоморы / і спадзяваліся на сваю вайсковую моц. // Яны казалі, што калі б прыйшоў Ротэр, / то яго ці загібілі б у моры, / ці ён знайшоў бы ганебную смерць у іншым месцы. / Гэта люта зрабіў бы волат Вітальд! / Каралева ім у адказ: / “Ах, хай жа Бог прывядзе яго сюды. / З вамі, каторыя лічаць сябе вышэй за ўсіх, / ён пазабяўляўся б так, / што вы яшчэ праз тыздзень / адчувалі б страшэнны боль”. // Ротэр наблізіўся, / узяў залаты пярсцёнак / і палажыў яго маладой каралеве ў руку. / На ім было імя магутнага караля. / Калі каралева прачытала яго і даведалася, / што Ротэр у зале, / яна засмяялася і сказала маці, / што да іх з Бары / прыехаў кароль. / Гэты смех пачуў Канстанцін. // Вы цяпер можаце пачуць, што ён адказаў: / “Слава табе, мая любая дачка, / твой добры настрой цешыць твайго бацьку!”. / Тады знатная дама адказала яму: / “Я так шкадуно, / што я злавалася на цябе, мой бацька, / я больш ніколі так не зраблю!”. / Тады Імялот вымавіў: / “Мая гаспадыня, ты хлусіш, / а гэта не так ужо і добра! / Мне здаецца, што твой смех / рыхтуе нам толькі смутак / і прывядзе да бою, / але кожнаму бою будзе канец. / Мы заўсёды нападзевем! / У гэтай зале загаліся / некаторыя з нядобрых пасланцоў / караля з Бары! / Калі мне хто не верыць, / галаву даю адсячы!” // Сын караля Імялота, / кароль Базылістыум сказаў: / “Я бачыў тут каштоўны пярсцёнак, / які твая дачка, Канстанцін, / перадавала маці свайёй. / Сам Ротэр зараз у гэтай зале, / рымскі кароль, / ты можаш нават не сумнявацца ў тым, / што ён трапіў сюды”. / Тады кароль Канстанцін прамовіў: / “Я пашлю дванаццаць сваіх чалавек / заняць месца каля дзвярэй залы, / каб яны правярылі, / хто тут знаходзіцца. / Калі Ротэр і сапраўды тут, / мы адшукаем яго! / Зразумела, што ён палічыў бы за лепшае выйсці сам, / гэта б адпавядала яго паходжанню, / і нам бы не даводзілася / такога знатнага караля ганебна высочаць, / як злодзея на ўцёках! / Гэта таксама не адпавядае яго высокаму стану, / што ён будзе нейкім чынам адмаўляцца, / калі яго прысутнасць будзе раскрыта” [...] // Волаты выйшлі з-пад стала, / Ротэр зрабіў крок наперад; / “Безумоўна я тут, / хто хоча паглядзець на мяне, той можа гэта зрабіць!” / Магутныя каралі пагражалі Ротэру смерцю, / чым самі пазней і папаліліся! / Тады сын Імялота, / кароль Базылістыум сказаў: / “Я паклапачуся аб тым, Ротэр, / Каб цябе пагапілі ў моры! / Ты ўзяў у палон майго бацьку, / і гэта будзе каштаваць табе жыцця! / Смерці ты не пазбегнеш, / але выбраць яе ты можаш сам!” // “Мой верны сябар, — сказаў Канстанцін, — / ён павінен ганебна загінуць!” / Тады вялікі кароль адказаў наўмысна: / “Калі б я цяпер нават і пазбегнуў смерці, / то ўсё роўна не было б сэнсу жыць далей. / Бачыш там узгоркі / перад цудоўным лесам? / Там я жадаю быць павешаным! / Загадай жа сваім людзям, / каб яны дапамаглі табе пры гэтым, / бо ты павінен асабіста пазбавіць мяне жыцця! / Тут ёсць цэлы гурт людзей, / трыццаць каралёў: / усе яны пойдучь з табой / і пакараюць мяне смерцю праз павешанне / згодна з рашэннем грамады, / гэта будзе адпавядаць твайму высокаму стану, / бо ты адпомсціш мне належным чынам!” // Сказаў ён гэта наўмысна: / паблізу таго месца, дзе ён павінен быў быць павешаным, / размяшчалася яго войска. / Ён дакладна назваў месца, / дзе з неярпеннем чакаў волат Аспрыян. / Імялот даў загад каралям / з Вавилона, што ў пустыні, / скапіць Ротэра, / каб асабіста яго пакараць.

Прадмова і пераклад Наталлі МІЛЕНКЕВІЧ

Да барока ў нямецкай літаратуры адносяць эпоху ў адно стагоддзе — XVII. Гэта быў складаны час для Свяшчэннай Рымскай імперыі. Справа ў тым, што ў гэтым стагоддзі працягвалася імсканфесійная вайна паміж католікамі і пратэстантамі, якая потым закранула амаль усе еўрапейскія краіны, у першую чаргу Францыю, Галандыю, Швецыю, Данію, Чэхію. Трыццацігадовая вайна (1618 — 1648 гг.) прынесла на нямецкія землі разбурэнне, заняпад гаспадаркі, духоўную адзічласць. Вось у гэты час і тварылі паэты Марцін Опіц, Пауль Флемінг, Сіман Дах, Андрэас Грыфіус, Пауль Герхарт, Крысціян Гофман фон Гофмансвальдаў. У 1669 годзе з’явіўся цудоўны раман Ганса Якаба Крыстофэля Грымельсгаўзена “Прыгоды Сімліцысімуса”. Можна, нялішне ўпам’януць, што на той час жанчынам друкавацца не пасавала. Тым больш хочацца назваць адно імя як выключэнне — Сібла Урсла фон Браўншвайг-Ліонбург.

Марцін Опіц (1597 — 1639)

Каханая, спяшаем

Каханая, спяшаем,
Прыйшоў наш час.
Запозненасць адчаем
Аддзячыць нас.

Карункі прыгажосці
Сплывуць пад схіл.
І скарбы маладосці
Сатруцца ў пыл.

Твой тварык пабляднее,
Свіее скронь,
Пагляд адпальмнее,
Згарыць агонь.

Каралавы твой роцік
Пабеліць снег.
Зранцеваюць рукі ў слоце.
Які наш век?

Дык сёння хай шалее
Пал малады,
Перш чым нас у завею
Знясуць гады.

Любі сябе самуто,
Любі мяне.
Што нам міласць даруе,
Ўміг прамільгне.

Carpe diem (Лаві імгненне)

Жах душою адчуваю,
Што сядзеў, Платон, васьм так,
І чыгаў цябе, дзівак.
Але час прыйшоў, я знаю,
Выйсці ў свет і ля крыніцы
Водар траў духмяных піць,
Лёгка на мурогу ступіць,
Да рыбацтва прычыніцца.

Ну а што ад той навукі?
Можна й розум засушыць!
А жыццё само бязьбыць
Без усякае прынукі
Ад пачатку да канчатку,
Хто з нас думае аб тым,
Што канец будзе пустым,
Згіне ў нетрах без астатку.

Гэй, хлапец, мкні да шынкаркі,
Дзе найлепшае віно,
Каб іскрылася яно!
Утаплю я скаргі, сваркі
Ды будзённыя навалы,
Перш чым лёс мяне сagne,
У віне на самым дне
Поўнага свайго бакала.

Да віна купі мне дыняў
І ласункаў для душы,
Не скупіся на грашы!
Дык няхай той скарна гіне,
Хто хаця багаціць мае,
Ды шкадуе для яды
І з нуды такі худы;
А я сёння загуляю!
Эх, браты, пакуль мы можам,

Будзем піць, гуляць, спяваць!
Што лепш можа пасаваць,
Чым віно, да песні гожай!
Без набыткаў, ды не ў скрусе,
Я віно ўсё роўна пію,
І сябрам руку даю...
Прыйдзе смерць — сам разбяруся.

Аб Воўнай крыніцы каля Хайдэльберга

Крынічка не шуміць, а цішынёй люляе,
Замкнутая між гор,
бы крэпасць між муроў,
Прынцэса ўсіх крыніц,
з вадой жывой, як кроў,
На выгляд — малако, глынеш —
аж захмяляе.

Курфюрст гэтай зямлі сюды не раз трапляе,
Дзе з Німфаю сваёй, удэцшы ад сяброў,
Пачуе птахаў гімн у пошуме дуброў,
Дзе жарсць бязгрэшную прырода распалае.

Напэўна, ў гэтую даліну недарма
Замуравана ты, дзе гор і скал — гурма:
Прыроды прыгажосць цябе тут абдымае,

Каб паміж траў і дрэў
з нас кожны разумеў,
Што патрабуюць сілы прыгажосць і спеў,
Што гожага без намаганняў не бывае.

Скарга дзевы на надыход старасці (санет X)

Як мне вярнуць той час,
а з ім і добры звычай
Мой воблік з ружай вогненнай раўняць?
Як ні круці —
сіваю старасць не прагнаць.
Пакуль прамень-задзіра ружу паказыча,

Прыгасіць цёмнай ночы змрок яе аблічча,
Адна раса завянуць кветцы не дае.
Так акрапляюць твар мой слэзанькі мае,
Таму што ўсё ўва мне назад юнацтва кліча.

Прыходзіць раніца, каб ружам чырванець,
Я старасці саромлюся і чырваненею ледзь.
Але я судзяшаюся, што прыйдзе вечар,

Што з адыходам дня і ружа абляціць,
І я чакаю з вечарам сустрэчы,
Бо адысці мне ўжо самой карціць.

Дарында

Дарында, сцішы парыванні
І не ўцякай, спачні на тым.
Нянавісць змешваеш з каханнем,
І ў ім не пал цяпер, а дым.

Хістацца той не мае права,
Хто пакахаў — і назаўжды,
Хто ўсе пачуці, думкі, справы
Грунтуе стала, на гады.

Дарма сябе ўвесь час трывожыш,
Пакінь пустое выдумляць.
Што ад мяне забраць ты можаш?
Я ж не магу нічога даць.

Мы нараджаемся для свету,
Калі ты ёсць, табой жыву,
Адсутнасць — знешняя прыкмета,
А я расстання не заву.

Хадзем ка мне, будзем кахацца,
Прыгожая, каханню вер.
Хадзем! Калі змагла застацца,
То бегчы позна ўжо цяпер.

Калі ляжу ў тваіх абдымках

Калі ляжу ў тваіх абдымках я, шчаслівы,
То што патрэбна мне, і што яшчэ жадаць?
Ты аслада, ты святло, цябе пазнаць
Мне даражэй гадзін пустых і мітуслівых.
Я думаю: вайна — для ваяўніча-хцівых,
Для тых, хто Марсам трызняць —
спляць і бойку сныць,
Ім варта толькі зброю ўзяць
і ворага дагнаць,
Загінуць ці перамагчы —
закон непалахлівых.
Я не такі, Дарында, пэўна ж, не герой,

Для пачатку нямецкія паэты імкнуліся параўняцца з літаратурнымі творамі больш развітых у гэтых адносінах суседніх краін (Англія, Францыя). Яны іх імат перакладалі для ўзору. Паэзія была ў асноўным лірычнай (любоўнай, бытавой, пейзажнай, духоўнай). Некаторыя царкоўныя песні Пауля Герхарта жывуць да гэтага часу. Андрэас Грыфіус пісаў п’есы пра пакутнікаў. Вялікая ўвага надавалася ўдасканаленню літаратурнай нямецкай мовы. Ствараліся Таварыствы мовы (“Sprachgesellschaften”), якія клапаціліся пра яе чысціню.

Марцін Опіц у 1624 годзе выдаў “Кнігу пра нямецкую паэтыку”, дзе ўводзіў нормы вершаскладання на грунце чаргавання націскных і ненаціскных складоў (харэй, ямб). Сёння я прапаную некалькі вершаў Марціна Опіца ў сваім перакладзе з нямецкай мовы.

Не дабывай мяне правіннасцю старою,
Ад гэтага ані я лепшым не зраблюся.
Твая міласць важней —
што хочаш заплачу,
Быць Цэзарам ці Аляксандрам не хачу,
Ты мне ўвесь свет, я на цябе малюся.

Яна звяртаецца да вачэй свайго каханага, якія яе палоняць (Санет XXII)

О вочы, вочанькі, калі ваш бляск я бачу,
Тады душой і целам быццам аджыла,
Зарадуноса ўраз, а сумная ж была,
Хоць і не ведаю, а што для вас я значу.
І я лічу той момант часта за няўдачу,
Калі зірнеце на мяне без іскрыны цяпла,
Тады жахліва мне, нібы бяда прыйшла,
Я веру толькі вам, але чамусьці плачу.
Вы зоркі на зямлі, смяротныя планеты,
Свяцілі, што мяне жыць можаце са свету.
Без вас і радасць для мяне — міраж пусты.
І не дзівіцеся, што я да вас імкнуся,
Бо ад стралы,
што смерць пашла, абаранюся
Я толькі вамі:
вы мой верны шчыгт заўжды.

Рашэнне (Элегія)

Каханні пачуці — салодкая атрута —
Гнялю мяне даўно, але яно прайшло:
Я быў, нібы дзіця, спакусай моцна skutы,
Цяпер жа, дзякуй Богу, як і не было.
У новай старане шукай цяпер пазтаў;
Венера, іншыя задачы у мяне;
Мне не цікава сёння, як ты, дзе ты,
Пустая слава хай мяне міне.
Што слабая мая рука раней пісала,
Якой вадзіла ты, павінна маладосць;
Цяпер мая душа “не!” гэтак сказала,
Чога не любіш ты, мне часта мёдам ёсць.
Калі кіруюся разважліва сціплай,
Як ты мне юную дурью галаву,
То бачу, што твой сын
да жартачкаў нязвыклы,
Цябе ж, Венера, я гандляркай назаву.
Ты сімвал рынку, дзе душой гандлююць,
Ты той гнілы куток, дзе горкі сум жыве,
Вар’ячкі дом, дзе жыхары яго балююць,
Ты човен, у якім сумленне ў вір плыве.
Навошта прыгажосць,

калі ўсё раптам згіне,
І чырвань вуснаў, і мрамур цела — дзе?
І бляск вачэй — двух сонцаў, што астыне,
І бель грудзей, калі ўсё гэта прападзе?
Яны загінуць, нам не мінуць магілы
Зямная наша мітусня — нікчэмнасць, тло,
Раскоша, чын, дабро, на што мы трацім
сілы,
Развее вецер, час разатрэ, як не было.
Пакіну ўсё гэта, юнацтва праляцела,
Каханні жарсць сваю забуду назаўжды.
Я буду ўдасканальвацца смела,
Хай не паспее і памру, ну і такой бяды.

Песня жарсці

Ляжалі ў ліхаманцы,
Пёк закаханых жар.
І ён казаў каханцы:
“За твой бясцэнны дар
Пакуты я трываць гатовы,
Памерці нават, вер на слова”.

Гарэў агнём пякельным,
Нічога болей не пыгаў.
У пале іх сучальным
Пульс збіўся і прыстаў.
Ён, да яе нібы прыкуты,
Шчаслівы быў трываць пакуты.

Яна заплюшчылася ціха,
Ён быццам паміраў.
Уздрыгнуў целам, цяжка дыхаў.
Бо ўжо перагараў.
Змаглося сэрца, кроў бурліла,
Душу, здаецца, жарсць спаліла.

Яна: „Жыццё маё, каханне,
Я ад цябе уся пльыву...”
“А я, — сказаў ён, — без дыхання,
Здаецца, болей не жыву”.
Нарэшце скончыўся ва ўлонні,
На фінішы свайёй пагоні.

Прадмова і пераклад з нямецкай мовы Уладзіміра ПАПКОВІЧА

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІК:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

**ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"**

**РВУ "Літаратура
і Мастацтва"**

**ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Алесь КАРЛЮКЕВІЧ**

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барскоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзей
- Уладзімір Гніламёдаў
- Вольга Дадзіёмава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крайдзіч
- Віктар Кураш
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
(намеснік галоўнага
рэдактара)
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:
галоўны рэдактар —
284-84-61
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Адрасы:
публіцыстыкі — 284-66-71
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
навін — 284-82-04,
284-66-71
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасыліцца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведмляюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 2998
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
3.06.2010 у 11.00
Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 7
Заказ — 2651

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

Магілёўскі пакроў

Жыхаркі Магілёва, Таццяна Пятрэнка і яе сяброўкі, пашылі вялізнае пано "Вясёлка Перамогі", якое складаецца з лапікаў памерам 45x45 см. На гэтую незвычайную задумку жанчын натхнілі полацкія майстрыхі, якія зрабілі падарунак да 1145-годдзя роднага горада. Тады, два гады таму, Таццяна прыняла ўдзел у стварэнні "Полацкага аб'ярга". Яна, як і многія жанчыны Беларусі, а таксама блізкага і далёкага замежжа, даслала сваю працу — неабходнага памеру блок, сшыты з лапікаў. Пасля таго як Таццяна ўбачыла ўжо гатовае полацкае пано на свае вочы, яе захапіла ідэя зрабіць свайму гораду падобны па тэхніцы выканання падарунак.

3 Таццянай мы ішлі па вуліцах Магілёва, яна распавядала пра горад. Жыве майстрыха ў прыватным старэнькім драўляным доме. Звонку ён выглядае як вясковы — невялікі, прысадысты. Але як толькі пераступаеш парог, перад гошцем паўстае сапраўдная краіна цудаў, прыдуманая і ўвасобленая дбайнымі гаспадарамі. Пляцень з чыгункамі, побач — кветкі і невялікая лава, на якой будуць сядзець лялькі. Можна ладзіць экскурсіі нават па гэтым доме. Жанчына шые, вышывае не толькі ніткамі, але і бісерам, аздабляе велікодных яйкі, займаецца рэстаўрацыяй лялек. Але ўсе гэтыя заняткі з'яўляюцца другараднымі, бо найперш жанчына працуе над стварэннем магілёўскага пакрова, работа над яким пачалася не адразу, трэба было знайсці аднадумцаў, якія б дапамаглі ў нялёгкай працы.

— На запрашэнне адгукнуліся толькі тры чалавекі. Большасць жа цікавіў матэрыяльны бок: паўставала пытанне грашовай ўзнагароды. Зразумела, ніхто за нашу працу не плаціць. Але мне хацелася аб'яднаць людзей роднага горада, якіх бы захапляла агульная праца. Тое, што мы робім — для асабістага задавальнення, прыгажосці.

Так цягам часу з'явіўся жаночы клуб "Яселка". Ён знайшоў прытулак у сценах дома яго арганізатаркі — Таццяны Пятрэнка. Цяжка нават уявіць, як ладзіцца тэхнічны працэс, таму што пакой, у якім працуюць майстрыхі, невялікі. Гаспадыня тлумачыць, што падчас працы над пано ўсё вольнае месца ў пакоі займаюць лапікі.

— Мы працуем у чацвярх, — тлумачыць Таццяна. — І мы не прафесійныя швачкі. Навыкі ёсць толькі ў Людмілы

Манёнак, яна працуе швачкай у магілёўскім ПТВ-138. Галіна Жарыкава — вядучы інжынер прадпрыемства "Магілёўэнерга", а Наталля Пэралта Карэя — фасоўшчыца ў прадуктовым магазіне. Нам давялося прачытаць шмат вучэбнай літаратуры, напачатку нават вялі перапіску з полацкімі майстрыхамі, — расказвае Таццяна Маркаўна. — І толькі праз тры месяцы плённай працы з'явілася сяміметровое пано. Пасля далі аб'яву ў мясцовую газету з прапановай усім жадаючым прыняць удзел у нашай акцыі. Першай адгукнулася Людміла

гэтая ідэя настолькі спадабалася Таццяне, што яна зрабіла насценнае пано з фотаздымкамі найлепшых сябровак, якія прымаюць удзел у працы.

— Ці звярталіся па дапамогу да якіх-небудзь арганізацый?

— Так. На пачатку нашай працы вельмі дапамог Юрый Валабуеў, кіраўнік грамадскага аб'яднання "Рускі дом", што знаходзіцца ў Магілёве. Ён разаслаў лісты ў розныя пасольствы з прапановай прыняць удзел у нашай працы, таму што ідэя па стварэнні пано трымаецца на традыцыі аб'яднання не толькі беларусаў,

Мытнікава, жыхарка Калінкавіч, яна даслала вышыўку з бісеру. Крыху пазней атрымалі сшытыя з лапікаў блокі ад полацкіх майстрых, удзельніц клуба "Рошва". Парадавалі сваёй арыгінальнай працай і гімназісткі расійскага горада Таржок.

Сапраўды, работа адметная сваёй задумкай. На лапікі яны прыклеілі ўласныя фотаздымкі. Атрымалася аплікацыя з дзявочымі ўсмешкамі. Дарэчы,

якіх лёс раскідаў па розных краінах свету, але і тых людзей, для каго Беларусь стала родным домам. Але, на жаль, ніхто з далёкага замежжа на прапанову не адгукнуўся. Аказалі дапамогу беларускія прадпрыемствы "Світанак", "Ольса", "Вяснянка", "Лента". У іх мы куплялі абрэзкі тканіны за невялікія грошы.

Дапамагае ў працы над пано і муж Таццяны Генадзь. Ён стварае фоталетапіс, нават слайды

зрабіў. Умоўна магілёўскі пакроў складаецца з трох частак. І, не паверыце, ні ў адной з іх няма сюжэта, які б паўтараўся. Настолькі бязмежная фантазія!

— Акуль бераце ідэі для сюжэтаў? — цікаўлюся ў майстрыхі.

— Многае прыдумваем самі, але, папраўдзе, падглядаем і ў спецыялізаваных часопісах. Але ў нас усё роўна не так атрымліваецца, бо ўсё залежыць ад якасці тканіны. Наша праца больш простая.

Пано выканана рознымі тэхнікамі. Тут і бісеропляценне, і вышыўка, і элементы аплікацыі. А галоўная частка пано змяшчае верш магілёўскай паэтыцы Раісы Смаляковай. Ён прысвечаны перамозе савецкіх войск у Вялікай Айчыннай вайне. Побач — аплікацыя з выявай архітэктурных помнікаў Магілёва. Нездарма пано называецца "Вясёлка Перамогі". Пакуль даўжыня пано складае 7,25 м, а шырыня — 2,25 м. Але да 9 мая Магілёўскі пакроў вырае. Менавіта ў Дзень Перамогі майстрыхі зрабілі Магілёву адмысловы падарунак. Вось толькі Таццяна дакладна не ведае, дзе будзе захоўвацца іх пакроў: ці ў ратушы, ці ў этнаграфічным музеі — час падкажа.

Да размовы далучыліся сяброўкі і памочніцы Таццяны: Галіна Жарыкава і Наталля Пэралта Карэя.

— У Танінай кватэры, як у музеі, часта змяняюцца экспазіцыі. Сёння вышыўка на чорнай канве, а цягам часу на сцэнах з'явіцца іншыя карціны, — дзеліцца ўражаннямі Галіна.

— А чаму вы назвалі свой клуб "Яселка"?

— Назву падказала дырэктар этнаграфічнага музея Святлана Рыбакова. Яселкай раней называлі скрыначку для захоўвання рэчаў, неабходных для шыцця.

І сапраўды, пакроў з'яўляецца своеасаблівай маленькай скарбонкай, якая захоўвае фантазію майстрых, рэалізаваную ў непаўторных сюжэтах з тканіны.

Марына ЯЎСЕЙЧЫК,
студэнтка 3 курса Інстытута
журналістыкі БДУ

На здымках: майстрыха Таццяна Пятрэнка дэманструе частку пано "Вясёлка Перамогі"; герб Магілёва — у цэнтры народнага шэдэўра.

Фота аўтара

У наступным нумары

Сёлета раманы «Уліс з Прускі» і «Расія» вядомага навукоўца і пісьменніка Уладзіміра Гніламёдава вылучаны на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь. Гэта мастацкія міфы-экскурсы ў гісторыю палескай вёскі ды расповеды пра бежанства беларусаў падчас Першай сусветнай вайны, пра іх цяжкае жыццё ў далёкім Паволжы, а таксама іх удзел у ваенных баталіях пры паралельным адлюстраванні падзей рэвалюцыйнага 1917 года... У наступным нумары чытачы змогуць пазнаёміцца з артыкулам крытыка і літаратуразнаўцы Міколы Мішчанчука, які аналізуе гэтыя творы і дае ім высокую і дастаткова аб'ектыўную ацэнку.

3 глыбінкі

Радкі, напісаныя лёсам

Шмат паважаных людзей жыве на Уздзеншчыне. Сярод іх — палкоўнік у адстаўцы, былы партызан, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны Анатоль Рагалевіч. Яго п'яру належыць аўтабіяграфічныя кнігі "У роднаго парога. Друзья и годы", "Невыдуманные истории", "Двадцать семь лет вне строя", "Тридцать семь лет в строю".

Супрацоўнікі цэнтральнай раённай бібліятэкі імя П. Труса падрыхтавалі і правялі прэзентацыю кнігі Анатоль Іосіфавіча "Тридцать семь лет в строю". На мерапрыемстве ва ўтульнай актавай зале сабраліся вучні і настаўнікі санаторнай школы-інтэрната. Пад гукі "Майскага вальса", звон медалёў і аплікацыі яны віталі ветэрана. Ва ўрачыстай абстаноўцы вядучыя прапанавалі гошцю святая запаліць агонь Памяці.

Шмат чаго прыйшлося перажыць Анатолу Рагалевічу за свой век. Вялікай Айчыннай вайны не дала юнаку скончыць школу, у семнаццацігадовым узросце ў пачатку 1943 года трапіў у партызанскі атрад імя Р. Катоўскага, дзе быў

связным, потым змагаўся ў атрадзе імя Д. Фурманова брыгады імя К. Ракасоўскага, ваяваў кулямётчыкам, удзельнічаў у баях на тэрыторыі Польшчы і Усходняй Прусіі. Быў удзельнікам парада партызан у горадзе Мінску. Доўгачаканую Перамогу сустрэў у Кёнігсбергу. За ўдзел у фарсіраванні ракі Нарэў і баях па пашырэнні наступальнага плацдарма прадстаўлены да ўзнагароды медалём "За адвагу". Атрымаў два раненні, была і кантузія.

Хлопчыкі і дзяўчынкі падрыхтавалі розныя пытанні, з адказаў на якія даведліся, што пасля вайны праслужыў Анатоль Іосіфавіч у арміі трыццаць сем гадоў, знаходзіўся на пасадзе памочніка старшага Групы савецкіх ваенных спецыялістаў у Гвінейскай рэспубліцы, атрымаў медаль "Ветэран Узброеных сіл СССР", а баявую эстафету перадаў свайму сыну Аляксандру, у той час курсанту Ташкенцкага вышэйшага каманднага ваеннага вучылішча.

У падарунак для Анатоль Іосіфавіча і ўсіх прысутных прагучалі лепшыя нумары мастацкай самадзейнасці ў выкананні школьнікаў — пераможцаў конкурсу ваеннай песні. На памяць пра святочную сустрэчу ветэран атрымаў кветкі і сувеніры, а ў сваю чаргу падарыў школьнай бібліятэцы кнігу "Невыдуманные истории".

Аксана ДРАЧАН